

PLATÓNOVY SPISY
Svazek III

Překlad František Novotný

PLATÓN
Theagés, Charmidés
Lachés, Lysis
Euthydémos, Prótagoras
Gorgias, Menón
Hippias Větší, Hippias Menší
Ión, Menexenos

PRAHA
2003

OIKOYMENH
Hennerova 223
150 00 PRAHA 5
www.oikoymenh.cz

Univerzita Karlova v Praze
Katholna o
Praha s

16/03/22/12

Translation © František Novotný, 1932, 1939, 1940, 1941
Copyright © OIKOYMENH, 2003
ISBN 80-7298-066-1

Obsah

Theagés	7
Charmidés	23
Lachés	57
Lysis	87
Euthydémos	117
Prótagoras	167
Gorgias	231
Menón	337
Hippias Větší	381
Hippias Menší	415
Ión	435
Menexenos	453
<i>Poznámky</i>	<i>471</i>
<i>Seznam zkratek</i>	<i>533</i>
<i>Seznam literatury</i>	<i>537</i>
<i>Ediční poznámka</i>	<i>539</i>

Gorgias

*Kalliklés, Sókratés, Chairefón,
Gorgias, Pólos*

Kalliklés Takhle pozdě se prý má chodit do války a do bitvy, sv. I
447
Sókrate.

Sókr. Což přicházíme opravdu, jak se říká, po slavnosti a opozdili jsme se?

Kall. Ano, a po jak pěkné slavnosti! Neboť Gorgias nám právě pověděl ve své přednášce mnoho krásného.

Sókr. Tím je, Kallikle, vinen tuhle Chairefón; kvůli němu jsme se museli zdržet na náměstí.

Chair. Nic si z toho nedělej, Sókrate, já to zase napravím. b
Gorgias je můj přítel a tak nám něco přednese, libo-li, hned teď, anebo, budeš-li chtít, někdy jindy.

Kall. Jakže, Chairefónte? Sókratés touží si poslechnout Gorgia?

Chair. Právě proto jsme zde.

Kall. Nuže, až budete chtít, přijďte ke mně do domu; Gorgias totiž u mne bydlí a něco vám přednese.

Sókr. Dobře, Kallikle. Ale zdalipak by se mu chtělo s námi rozmlouvatí?! Rád bych se totiž od něho dověděl, jaký je význam toho jeho umění a co je to, co ohlašuje a čemu učí; ale tu přednášku ať udělá, jak pravíš, někdy jindy. c

Kall. Nejlepší bude, Sókrate, dátí tu otázku jemu samému. Neboť tahle věc byla jedním číslem jeho výstupu; vybízel totiž, aby mu dávali otázky, kdokoli z posluchačů by nějakou chtěl, a na všechny že odpoví.

Sókr. To je hezké. Chairefónte, zeptej se ho.

Chair. Nač se mám zeptat?

Sókr. Kdo je. d

Chair. Jak to myslíš?

Sókr. Jako například kdyby byl řemeslníkem dělajícím obuv, odpověděl by ti patrně, že je švec; či nerozumíš, jak to myslím?

Chair. Rozumím a zeptám se.

Pověz mi, Gorgio, je pravda, co říká tuhle Kalliklés, že prý ohlašuješ, že budeš odpovídat, na cokoli by se tě kdo tázal?

448 *Gorg.* Pravda, Chairefónte; však právě nyní jsem to zrovna ohlašoval a tvrdím, že za mnoho let ještě nikdo mi nedal žádnou otázku, která by mi byla nová.

Chair. Bude ti tedy asi snadno odpovědět, Gorgio?

Gorg. Hned to můžeš zkusit, Chairefónte.

Pól. Dozajista, ale jestliže chceš, Chairefónte, zkus to na mně. Neboť Gorgias, jak se mi zdá, je také už naven, vždyť právě probral mnoho věcí.

Chair. Jak to, Póle? Ty se domníváš, že bys odpověděl lépe než Gorgias?

b *Pól.* Co řekneš tomu, když to dovedu tak, aby to tobě stačilo?

Chair. Nic; ale když chceš, odpověďej.

Pól. Taž se.

Chair. Již se táži. Kdyby byl Gorgias odborníkem v tom umění jako jeho bratr Hérodikos, jak bychom ho po právu nazývali? Ne tak jako onoho?

Pól. Ovšemže.

Chair. Tedy bychom dobře říkali, kdybychom ho nazývali lékařem?

Pól. Ano.

Chair. A kdyby byl znalý toho umění jako Aristofón Aglaofóntův nebo jeho bratr,² kým bychom ho správně nazývali?

c *Pól.* Je jasné, že malířem.

Chair. Kterého umění je tedy doopravdy znalý, a kým bychom jej proto správně nazývali?

Pól. Ó, Chairefónte, mnoho je rozličných znalostí na světě, zkušeně vynalezených ze zkušeností; zkušenost totiž působí, že cesta našeho života je řízena znalostí, ale nezkušenost ji ponechává náhodě. Ze všech těchto znalostí jedni nabývají těch, druzí oněch, každý jiným způsobem, nejlepší pak lidé

nejlepších; z těchto je i tuhle Gorgias a jemu náleží umění ze všech nejkrásnější.

Sókr. Je vidět, Gorgio, že je Pólos dobře připraven k slovním výkonům; ale vždyť nedělá to, co slíbil Chairefóntovi. d

Gorg. Co právě, Sókrate?

Sókr. Vidím, že neodpovídá zcela na otázku.

Gorg. Nuže chceš-li, otaž se ho ty.

Sókr. Ne, ale mnohem raději bych se tázal tebe, jestliže je tobě samému po chuti odpovídat. Neboť Pólos, jak je mi patrné už z toho, co řekl, je více vycvičen v tak řečené rétorice než v dialogu.

Pól. Jak to, Sókrate? e

Sókr. Protože, Póle, na otázku Chairefóntovu, kterého umění je Gorgias znalý, ty pronášíš chvalořeč na jeho umění, jako kdyby je někdo haněl, ale které to umění je, to jsi neodpověděl.

Pól. Což jsem neodpověděl, že to je nejkrásnější umění?

Sókr. Jistě. Ale nikdo se netáže, jaké je Gorgiovo umění, nýbrž které a kým je třeba nazývat Gorgiu; jako když ti Chairefón dal předešlé otázky a ty jsi mu dobře a stručně odpověděl, 449 řekni i nyní takto, které je to umění a kým máme nazývat Gorgiu. Raději však, Gorgio, řekni nám ty sám, kterého umění jsi znalý, a kým je proto třeba tě nazývat.

Gorg. Rétoriky, Sókrate.

Sókr. Je tedy třeba tě nazývat rétorem?

Gorg. A to dobrým, Sókrate, jestliže mě chceš nazývat podle toho, čím jsem a čím se honosím, jak řekl Homér.³

Sókr. Však chci.

Gorg. Tak tedy nazývej.

Sókr. Jistě pak si máme myslet, že jsi schopen dělat i jiné takovými. b

Gorg. Vskutku to o sobě prohlašuji, nejenom zde, nýbrž i jinde.

Sókr. Zdalipak bys tedy byl ochoten, Gorgio, po způsobu našeho nynějšího rozhovoru i dále dávat jednak otázky, jednak

odpovědi, ale tyhle dlouhé řeči, jaké začal i Pólos, odložit na jindy? Než buď věren svému slibu a rač na tu otázku stručně odpovědět.

c *Gorg.* Jsou, Sókrate, některé odpovědi, které nutně vyžadují obšírnosti v slovním výrazu; ale přesto se pokusím promluvit co nejstručněji. Vždyť také i to je jedna věc z mého umění, že by nikdo nepověděl totéž stručněji nežli já.

Sókr. Toho je jistě potřebí, Gorgio; a podej mi ukázkou právě téhle věci, krátkomluvnosti, kdežto dlouhomluvnost mi ukážeš až jindy.

Gorg. To také podám a řekneš, že jsi neslyšel nikoho stručnějšiho.

d *Sókr.* Nuže, když tvrdíš, že jsi znalý umění řečnického a že bys i jiného udělal řečníkem, řekni mi, které věci se týká rétorika? Například tkalcovství se týká výroby oděvu, že ano?

Gorg. Ano.

Sókr. Tak i hudební umění se týká vytváření písní, pravda?

Gorg. Ano.

Sókr. U Héry, Gorgio, obdivuji se tvým odpovědím, že odpovídáš tak stručně, jak jen možno.

Gorg. Ano, Sókrate, myslím si, že to dělám docela slušně.

Sókr. Máš pravdu. Nuže tedy mi takto odpověz i o rétorice, které věci znalost to je.

Gorg. Řečí.

e *Sókr.* Jakých to, Gorgio? Zdali takových, které ukazují nemocným, co by měli dělat, aby byli zdraví?

Gorg. Ne.

Sókr. Tedy rétorika se netýká všech řečí.

Gorg. Jistě ne.

Sókr. Ale ovšem činí lidi schopnými mluvit.

Gorg. Ano.

Sókr. A zajisté nejen mluvit, nýbrž o týchž věcech i rozumně myslet?⁴

Gorg. Jak by ne?

Sókr. Lékařství, o němž jsme prve mluvili, činí lidi schopnými 450
myslet a mluvit o nemocných, že ano?

Gorg. Nutně.

Sókr. Tedy i lékařství, jak se podobá, má za předmět řeči.

Gorg. Ano.

Sókr. A to řeči týkající se nemocí?

Gorg. Zajisté.

Sókr. Zdalipak i gymnastika⁵ nemá předmětem řeči, ty, které se týkají dobrého a špatného stavu těl?

Gorg. Ovšem.

Sókr. A jistě se to takto má, Gorgio, i s ostatními uměními; každé z nich má předmětem ty řeči, které se týkají oboru každého jednotlivého umění. b

Gorg. Patně.

Sókr. Pročpak tedy asi nenazýváš řečnickými ta jiná umění, když mají předmětem řeči, jestliže podle tvého výměru řečnické umění je to umění, které má předmětem řeči?

Gorg. Protože, Sókrate, při těch jiných uměních takřka veškerá znalost záleží v ručních výkonech a podobných činnostech, kdežto při rétorice není žádného takového ručního díla, nýbrž všechna její činnost a její uplatňování se děje řečmi. c
Z tohoto důvodu já soudím, že rétorika je umění mající předmětem řeči, a mám pravdu, jak já myslím.

Sókr. Zdalipak rozumím, jakým to uměním ji chceš nazývat? Však brzy se to dovím jasněji. Nuže odpověz: máme rozličná umění, že ano?

Gorg. Ano.

Sókr. Ze všech pak umění, myslím, při jedněch je hlavní věcí činnost; řeči potřebují jen málo, některá pak docela nic, a odborná práce by se při nich mohla provádět i mlčky, jako je tomu při malířství, sochařství a mnoha jiných. Taková máš, jak se mi zdá, na mysle a o těch tvrdíš, že k nim rétorika nenáleží; či ne? d

Gorg. Ano, docela dobře předpokládáš, Sókrate.

Sókr. Jiného pak druhu jsou ta umění, která všechno provádějí řečí a činu takřka buď žádného nepotřebují nebo jen zcela málo, jako například nauka o číslech, počítářství,⁶ geometrie, umění hrát mlýnek⁷ a mnohá jiná umění, z nichž některá mají skoro stejně řečí jako úkonů, většina však jich má více a namnoze veškerá činnost i veškeré uplatňování záleží jim v řečech. Za jedno z těchto pokládáš, jak se mi zdá, rétoriku.

Gorg. Pravdu mluvíš.

Sókr. Avšak jistě žádné z těchto, myslím, nechceš nazývat rétorikou, ačkoli ses tak vyjádřil, že rétorika je to umění, které se uplatňuje řečí, a někdo by mohl namítnout, kdyby chtěl chytat za slovo, „ty tedy, Gorgio, nazýváš aritmetiku rétorikou“? Ale domnívám se, že nenazýváš rétorikou ani aritmetiku ani geometrii.

451 *Gorg.* Vskutku správně se domníváš, Sókrate, a tvůj předpoklad je oprávněn.

Sókr. Nuže tedy i ty dokonči odpověď na mou otázku. Když totiž je rétorika jedno z těch umění, která užívají většinou řeči, a když jsou i jiná taková, pokus se říci, které z nich je rétorika a k čemu se vztahuje její uplatňování řečmi. Jako kdyby se mne někdo tázal o kterémkoli z umění, o kterých jsem právě mluvil: „Sókrate, které umění je nauka o číslech?“, řekl bych mu, jako právě ty, že je to jedno z umění, která se uplatňují řečí. A kdyby se mne dále tázal: „Co jest předmětem toho druhu umění?“, řekl bych, že jeho předmětem jsou pojmy sudého a lichého bez ohledu na to, kolik je kde jednoho i druhého. A kdyby se zase zeptal: „Které umění nazýváš počtářstvím?“, řekl bych, že i toto náleží mezi umění, která se veskrze uplatňují řečí; a kdyby se dále tázal: „Co jest předmětem toho umění?“, řekl bych jako ti, kdo sestavují na sněmu návrh, že v ostatních věcech je počtářství jako nauka o číslech⁸ – neboť má tentýž předmět, sudé a liché –, ale rozdíl je ten, že počtářství přihlíží i k tomu, jaké je liché a sudé co do množství, jednak každé v poměru k sobě samému, jednak obojí k sobě

navzájem. A kdyby se někdo tázal na astronomii, řekl bych, že i tato se ve všem uplatňuje řečí, a kdyby se optal: „A co je předmětem řečí astronomie, Sókrate?“, řekl bych, že pohyby hvězd a Slunce i Měsíce, jaký je vzájemný poměr jejich rychlostí.

Gorg. A to bys mluvil správně, Sókrate.

Sókr. Nuže tedy hled' i ty, Gorgio, tak mluvíti. Rétorika tedy je jedno z umění, která všechno provádějí a uplatňují řečí, že ano?

Gorg. Tak jest.

Sókr. Řekni pak, co je předmětem toho druhu umění? Která to je věc, jíž se týkají tyto řeči, kterých užívá rétorika?

Gorg. Jsou to největší z lidských věcí, Sókrate, a nejlepší.

Sókr. Ale, Gorgio, i tohle, co říkáš, je sporné a ještě to není nic jasného. Myslím, že jsi slyšel při symposiích zpívat to skolion,⁹ v kterém se vypočítává, že největší dobro je být zdrav, za druhé být krásný a za třetí, jak praví skladatel skolia, být bohat bez nepoctivosti.

Gorg. Ano, slyšel jsem; ale k čemu to říkáš?

Sókr. Představ si, že by hned k tobě přistoupili výrobci těchto druhů dobra, které vychválil skladatel skolia, totiž lékař, učitel tělocviku a peněžník, a nejprve by řekl lékař: „Sókrate, klame tě Gorgias; neboť to, co je největší dobro pro lidi, není předmětem jeho umění, nýbrž mého“ – a tu kdybych se ho otázel, kdo jest, že takto mluví, řekl by asi, že lékař. „Co to mluvíš? Což dílo tvého umění je největší dobro?“ „Jak by ne, Sókrate,“ řekl by asi, „zdraví! Co je pro lidi větší dobro než zdraví?“ Kdyby pak zase po něm učitel tělocviku řekl: „Divil bych se věru, Sókrate, i já sám, kdyby ti Gorgias dovedl ukázat, že jeho umění dává větší dobro než mé,“ řekl bych i tomuto: „A kdopak jsi ty, člověče, a co je tvé dílo?“ „Učitel tělocviku,“ odpověděl by, „a mé dílo je činit lidi, jejich těla, krásnými a silnými.“ A po učiteli tělocviku řekl by peněžník, jak se domnívám, pln pohrdání ke všem: „Podívej se, Sókrate, zdali se ti ukáže buď u Gorgia nebo u kohokoli jiného nějaké větší

dobro nad bohatství.“ Tu bychom mu řekli: „Jakže? Což ty jsi výrobce bohatství?“ Odpověděl by, že ano. „Kdo jsi?“ „Peněžník.“ „Jakže,“ řekneme, „ty snad soudíš, že největším dobrem pro lidi je bohatství?“ „Jak by ne?“ řekne. „Ale vždyť přece tuhle Gorgias proti tomu tvrdí, že jeho umění je příčinou většího dobra nežli tvé,“ řekli bychom my. Tu je zřejmé, že by se potom zeptal: „A které je to dobro? Ať Gorgias odpoví.“ Nuže tedy, Gorgio, pomysli si, že jsi tázán i od oněch i ode mne, a odpověz, co jest to, o čem ty tvrdíš, že to je největší dobro pro lidi a že ty jsi jeho výrobcem.

Gorg. To, Sókrate, co je vpravdě největším dobrem a příčinou jednak osobní svobody pro lidi samy vůbec, jednak zároveň i příčinou i možností pro každého jednotlivce zvlášť, aby vládl nad jinými ve své obci.

Sókr. Co tedy tím myslíš?

Gorg. Já tím myslím schopnost přemlouvati řečmi i na soudě soudce i v radě členy rady i na sněmu sněmovníky i v každém jiném občanském shromáždění, kterékoli se koná. A jistě budeš mít při této moci svým sluhou lékaře a sluhou budeš mít učitele tělocviku; a co se týče tohoto peněžníka, ukáže se, že získává peníze ne pro sebe, nýbrž pro jiného, totiž pro tebe, který dovedeš mluvit a přemlouvat zástupy.

Sókr. Nyní se mi zdá, Gorgio, že jsi z největší blízkosti ukázal, za které umění pokládáš rétoriku, a jestliže dobře rozumím, pravíš, že rétorika je výrobkyně přemlouvání¹⁰ a všechna její činnost i všechn její obsah že směřuje k tomuto cíli; či můžeš snad říci, že moc rétoriky má větší rozsah než to, způsobovat v duších posluchačů přemluvu?

Gorg. Nikterak, Sókrate, nýbrž zdá se mi, že ji náležitě vymezuješ; to je totiž její hlavní obsah.

Sókr. Nuže poslyš, Gorgio. Jestliže jsou lidé, kteří když vespolek rozmlouvají, chtějí znát právě to, o čem se mluví, dobře věz, že jeden z nich jsem, jak si namlouvám, také já; a mám za to, že i ty.

Gorg. A co dále, Sókrate?

Sókr. Hned ti to povím. Co se týče toho přemlouvání způsobovaného rétorikou, o které ty mluvíš, dobře věz, že jasně nevím, co to jest a kterých věcí se týká, avšak tuším, co asi myslíš, že to je a co je jeho předmětem; nicméně však se tě otáží, co je podle tvého mínění to přemlouvání způsobované rétorikou a kterých věcí se týká. A proč se otáží tebe, když mám o tom sám tušení, a proč to neříkám sám? Ne kvůli tobě, nýbrž pro rozpravu, aby postupovala tak, že by nám co nejvíce vyjasňovala předmět řeči. Pozoruj, zdali se ti zdá, že se tě dotazují právem; například kdybych se tě tázal, který malíř je Zeuxis, a ty bys mi řekl, že ten, co maluje obrazy, zдалipak bych se tě právem neotázal, jaké že obrazy maluje a kde?¹¹

Gorg. Ovšem.

Sókr. Ne snad proto, že jsou i jiní malíři, kteří malují mnoho jiných obrazů?

Gorg. Ano.

Sókr. Kdyby však nikdo jiný nemaloval než Zeuxis, byla by tvá odpověď dobrá?

Gorg. Jak by ne?

Sókr. Nuže tedy řekni i o rétorice: zdá se ti, že jediná rétorika přemlouváním způsobuje změnu mínění, či že to dělají i jiná umění? Myslím to takhle: kdokoli vyučuje kterékoli věci, zдалipak způsobuje změnu mínění v tom, čemu vyučuje, či ne?

Gorg. Ano, Sókrate, způsobuje změnu mínění, a to co nejvíce.

Sókr. Vraťme se k týmž uměním, o kterých jsme právě teď mluvili; zдалipak nás aritmetika, nauka o číslech, nepoučuje o všem, co souvisí s číslem, a tak také i aritmetik?

Gorg. Ovšem.

Sókr. Nezpůsobuje tedy i změnu mínění?

Gorg. Ano.

Sókr. Jest tedy i aritmetika výrobkyně přemlouvání?

Gorg. To je zjevné.

454 *Sókr.* Nuže tedy, jestliže se nás někdo bude ptát, jakého přemlouvání a v které věci, odpovíme mu asi, že naučného, a to o veškerém oboru sudého a lichého; a tak i o všech ostatních uměních, o kterých jsme právě mluvili, budeme moci ukázati, že se zabývají výrobou přemlouvání a kterého i v které věci, či ne?

Gorg. Ano.

Sókr. Není tedy rétorika sama jediná výrobkyní přemlouvání.

Gorg. Máš pravdu.

Sókr. Když tedy nevykonává sama toto dílo, nýbrž dělají to i jiná umění, právem bychom se potom zeptali mluvčího, jako když šlo o malíře: „Jaké je to přemlouvání a co je předmětem toho přemlouvání, které je oborem rétoriky?“ Či nezdá se ti tato otázka oprávněna?

Gorg. Arciže.

Sókr. Odpověz tedy, Gorgio, když se i tobě takto zdá.

Gorg. Myslím tedy, Sókrate, že je to přemlouvání, které se děje na soudech i v jiných shromážděních, jak jsem právě říkal, a že jeho předmětem je to, co je spravedlivé a nespravedlivé.

Sókr. I já jsem tušil, Gorgio, že myslíš toto přemlouvání a o těchto věcech; ale aby ses nedivil, jestliže se tě i o něco později na něco takového zeptám, co se sice zdá zřejmé, ale já se na to přece ptám – jak pravím, dávám tu otázku, aby řeč šla nepřetržitým chodem k svému cíli, ne kvůli tobě, ale abychom si nezvykali druh druhu podkládati jisté myšlenky a předbíhati jeden slova druhého, nýbrž abys ty podle svého předpokladu vedl k cíli své myšlenky, jakým způsobem bys chtěl.

Gorg. A správně to děláš, Sókrate, zdá se mi.

Sókr. Nuže tedy podívejme se i na toto. Jest něco, čemu říkáš „vědět“?

Gorg. Ano.

Sókr. A což „věřiti“?

Gorg. Arciže.

Sókr. Zdalipak tedy se ti zdá, že vědět i věřiti, vědění a víra, je totéž, či že to je něco jiného? d

Gorg. Já se domnívám, Sókrate, že něco jiného.

Sókr. Ano. Dobře se domníváš; a poznáš to z tohoto. Kdyby se tě totiž někdo otázel: „Zdalipak jest, Gorgio, některá víra nepravdivá a některá pravdivá?“, odpověděl bys, jak myslím, kladně.

Gorg. Ano.

Sókr. A což jest nepravdivé a pravdivé vědění?

Gorg. Nikoli.

Sókr. I tak je tedy zřejmo, že to není totéž.

Gorg. Máš pravdu.

Sókr. Avšak jistě i ti, kdo získali vědění, i ti, kdo uvěřili, jsou přemluveni. e

Gorg. Tak jest.

Sókr. Chceš tedy, abychom uznali dva druhy přemluvy, jeden, který dává víru bez vědění, a druhý, který dává vědění?

Gorg. Ovšemže.

Sókr. Nuže kterou přemluvu o věcech spravedlivých a nespravedlivých způsobuje rétorika na soudech i v jiných shromážděních? Tu, z které vzniká věření bez vědění, či z které vzniká vědění?

Gorg. To je přece zřejmé, Sókrate, že tu, z které vzniká věření.

Sókr. Rétorika je tedy, jak se podobá, výrobkyně přemluvy věřivé, a ne naučné, o spravedlivu a nespravedlivu. 455

Gorg. Ano.

Sókr. Tedy ani rétor není učitelem soudů a jiných shromáždění o věcech spravedlivých a nespravedlivých, nýbrž toliko způsobovatelem víry; vždyť by jistě nemohl naučiti tak četné shromáždění v krátkém čase tak velikým věcem.

Gorg. To jistě ne.

Sókr. Nuže tedy vizme, jaký asi význam má to, co říkáme o rétorice; já totiž ani sám ještě nedovedu si plně uvědomit vý- b

znam svých slov. Kdykoli se koná v obci schůze o volbě lékařů nebo o stavitelích lodí nebo o některém jiném druhu odborných pracovníků, tehdy, rozumí se samo sebou, nebude radit odborník v rétorice? Neboť je zřejmé, že při každé volbě je třeba voliti nejlepšího odborníka. Ani nebude radit rétor, kdykoli jde o stavbu hradeb nebo zařízení přístavů nebo loděnic, c nýbrž stavitelé; dále ani kdykoli je porada o volbě vojevůdců nebo o nějakém postavení vojska proti nepřátelům nebo o dobytí míst, nýbrž tehdy budou radit vojenští odborníci, a ne odborníci v rétorice; či jak soudíš, Gorgio, o takových věcech? Neboť když i sám o sobě říkáš, že jsi rétor i že jiné děláš odborníky v rétorice, je na místě vyptávat se tebe na věci tvého umění. A měj za to, že se i já nyní zastávám tvé věci; možná totiž, že mezi přítomnými tu je někdo, kdo se chce stát tvým d žákem, jako já pozoruji některé dosti čestné, kteří však by se snad ostýchali se tě zeptati. Když jsi tedy tázán ode mne, měj za to, že jsi i od oněch tázán: „Čeho se nám dostane, Gorgio, budeme-li tvými žáky? O kterých věcech budeme schopni radit obci? Zdalipak jediné o spravedlivém a nespravedlivém, či také o těch věcech, o kterých právě teď mluvil Sókratés?“ Nuže pokus se jim odpovědět.

Gorg. Však já se pokusím, Sókrate, zřejmě ti odhalit veškeru moc rétoriky; vždyť ty sám jsi dal dobrý návod. Jistě přece víš, e že tyto athénské loděnice a hradby i zařízení přístavů vzniklo z rady Themistokleovy a dílem z Perikleovy, ale ne od odborných stavitelů.

Sókr. Ano, Gorgio, říká se to o Themistokleovi; Perikleas pak jsem sám slyšel, když nám dával rady o střední zdi.¹²

456 *Gorg.* A kdykoli je nějaká volba, o jakých jsi právě teď mluvil, Sókrate, vidíš, že to jsou řečníci, kteří radí a jejichž mínění o takových věcech vítězí.

Sókr. Tomu se také divím, Gorgio, a proto se tě již dlouho ptám, jaká že je to moc rétoriky. Mně se totiž jeví, když ji takto pozoruji, její velikost přímo daimonská.

Gorg. Jen kdybys všechno znal, Sókrate, že v sobě obsahuje a má pod svou mocí, můžeme říci, všechny síly! A povím ti b velké svědectví té věci: již mnohokrát jsem navštívil se svým bratrem i s jinými lékaři nemocného, jenž nechtěl ani vypít lék, ani se dát lékaři řezat nebo pálit, a tu když ho nedovedl přemluvit lékař, já jsem ho přemluvil, a to žádným jiným uměním než řečnickým. A kdyby přišel kamkoli do města muž c znalý řečnění a s ním lékař a kdyby bylo třeba řečnickým zápasem rozhodnouti na sněmu nebo v některém jiném shromáždění, který z obou by měl být zvolen lékařem, tvrdím, že by lékař neznamenal nic a že by byl zvolen, kdyby chtěl, ten, který dovede promluvit. A také kdyby zápasil s kterýmkoli jiným odborníkem, přemluvil by znalec řečnění spíše než kdokoli jiný, aby jeho zvolili, neboť nic není, o čem by nedovedl promluvit před množstvím lidí odborný řečník přesvědčivěji než kdokoli jiný z odborníků. Tedy tak veliká a taková je moc toho umění; ovšem je třeba, Sókrate, užívatí rétoriky jako d každého jiného druhu zápasnictví. Jiných druhů zápasnictví se totiž nesmí užívat proti všem lidem jen z toho důvodu, že se někdo naučil například rohovat a zápasit v křížku a bojovat ve zbroji, takže má vrch nad přáteli i nepřáteli; proto ještě nesmí zasazovat rány přátelům, ani je bodat a zabíjet. A naopak, při Diovi, jestliže si někdo navštěvováním palaistry dobře vypěstuje tělo a stane se rohovníkem a potom zasazuje rány otci e a matce nebo některému jinému z blízkých nebo z přátel, proto ještě nelze míti v nenávisti a vyháněti z obcí cvičitele mládeže a učitele boje ve zbroji. Oni totiž naučili svému umění, aby se ho spravedlivě užívalo proti nepřítelům a škůdcům, k obraně, 457 a ne k útoku; tito to však obrátili a užívají své síly a svého umění nesprávně. Tedy učitelé nejsou špatní lidé, ani to umění není proto vinno nebo špatné, nýbrž podle mého mínění ti, kteří ho neužívají správně. Totéž jest říci i o rétorice. Rétor je totiž schopen mluvit přede všemi a o všem, takže působí na množství s větší přesvědčivostí zkrátka ve všem, cokoli by b

chtěl; nicméně však proto ještě nesmí odnímati význam ani lékařům – jen proto, že by měl moc to udělat – ani ostatním odborníkům, nýbrž je třeba i rétoriky užívat spravedlivě právě tak jako umění zápasnického. Pakli však někdo se stane dobrým řečníkem a potom touto silou a tímto uměním činí bezpráví, nesmíme mít v nenávisti učitele a vyhánět ho z obcí.

c Onen totiž vyučil svému umění k spravedlivému užívání, tento však ho užívá opačně. Tedy spravedливо je nenávidět a vyhánět a zabít toho, kdo nesprávně užívá, ale ne učitele.

Sókr. Myslím, Gorgio, že i ty máš mnoho zkušeností z rozprav a vyzpovíval jsi při nich to, že si lidé nesnadno dovedou navzájem ujasnit předmět, o kterém se pokusí rozmlouvat, a s přijatým i daným poučením končit své schůzky; naopak, kdykoli se o něčem dostanou do sporu a jeden o druhém tvrdí, že mluví nesprávně nebo nejasně, horší se a jeden se domnívá o druhém, že mluví ze zloby: každý chce mít pravdu a nehledají, oč jde v jejich rozpravě. A někteří se nakonec rozcházejí velmi hanebně, s nadávkami, a když byli jeden o druhém řekli takové věci, že se i přítomní sami na sebe mrzí, že se jim chtělo býti posluchači takových lidí. A proč to říkám? Protože se mi nyní zdá, že nemluvíš zcela důsledně ani shodně s tím, co jsi mluvil o rétorice na začátku; a tu se bojím tě vyvracet, aby sis o mně nemyslel, že nemluvíš k věci a že mi nejde o to, aby se stala jasnou, nýbrž že mluvím proti tobě. Jestliže i ty jsi z lidí, z kterých jsem také já, věru rád bych ti dával otázky; pakli ne, 458 nechal bych toho. A z kterých lidí jsem já? Z těch, kteří by se rádi dali usvědčit, jestliže mluvím něco nepravdivého, a kteří by rádi usvědčili, kdyby někdo mluvil něco nepravdivého, a kteří by neméně rádi se dali usvědčiti, nežli by sami usvědčili; pokládám to totiž za větší dobro, a to tou měrou, jako je větší dobro sám býti zbaven největšího zla nežli zbavit ho jiného. Nic není totiž, myslím, tak veliké zlo pro člověka jako nepravdivé mínění o těch věcech, které jsou právě nyní předmětem naší řeči. Jestliže tedy i ty řekneš, že jsi takový,

rozmlouvejme; pakli však se ti snad zdá, že by se toho mělo nechat, nechme to již být a přerušíme rozmluvu.

Gorg. Mohu říci, Sókrate, že i já sám jsem takový, jakého ty představuješ; avšak snad bychom si měli všimnout i přání svých posluchačů. Neboť už dávno, dříve než jste i vy přišli, mnoho jsem přednášel svým posluchačům a nyní snad to protáhneme příliš daleko, jestliže budeme rozmlouvat. Je tedy třeba hledět i na jejich přání, zdali snad některé z nich nezdržujeme, zatímco chtějí dělat něco jiného.

Chair. Sami slyšíte, Gorgio a Sókrate, hlučný odpor těchto mužů, chtějících poslouchati, jestliže budete něco mluvit; a co se mne týče, kéž nemám tak veliký nedostatek času, abych musel opustit takovéto řeči a takto mluvené a dělat něco pilnějšího!

Kall. Při bozích, Chairefónte, také já sám jsem byl již při mnohých rozmlouvách, ale nevím, zdali jsem kdy měl takovou radost jako nyní; mně se proto zavděčíte, i kdybyste chtěli rozmlouvat celý den.

Sókr. Buď jist, Kalliklee, že z mé strany není žádné překážky, jen jestliže chce Gorgias.

Gorg. Po tom všem, Sókrate, by bylo hanba, abych já nechtěl, když jsem sám veřejně vyzval, aby se každý dotazoval, co kdo chce. Nuže tedy, jestliže je našim posluchačům líbo, pokračuj v rozmluvě a taž se, nač chceš.

Sókr. Tedy poslyš, Gorgio, čemu se divím v tvých řečech; možná totiž, že ty mluvíš správně a já nesprávně rozumím. Pravíš, že jsi schopen udělat toho, kdokoli by se chtěl u tebe učiti, odborníkem v rétorice?

Gorg. Ano.

Sókr. Zdalipak ne tak, že by ve všech věcech s úspěchem působil na mínění lidu, a to ne poučováním, nýbrž přemlouváním?

Gorg. Ovšemže ano.

Sókr. Právě jsi říkal, že také ve věcech týkajících se zdraví bude rétor přesvědčivější než lékař.

Gorg. Ano, říkal jsem to, že aspoň u lidu.

Sókr. U lidu, to znamená u neznalců, že ano? Vždyť přece jistě mezi znalci nebude přesvědčivější než lékař.

Gorg. Máš pravdu.

Sókr. Tedy jestliže bude přesvědčivější než lékař, je podle toho přesvědčivější než znalec?

Gorg. Ovšem.

b *Sókr.* A to aniž je lékařem, že ano?

Gorg. Ano.

Sókr. Kdo není lékařem, patrně je neznalý těch věcí, kterých je lékař znalý.

Gorg. To je jasné.

Sókr. Tedy nevědomý bude mezi nevědomými přesvědčivější nežli vědomý, když bude rétor přesvědčivější než lékař. Tohle z toho vyplývá, či něco jiného?

Gorg. Ano, zde vyplývá tohle.

Sókr. Jistě tedy je rétor a rétorika v právě takovém poměru i ke všem ostatním uměním; o věcech samých nepotřebuje vědění nic, nýbrž stačí jí mít vynalezen nějaký prostředek přemlouvání, aby se neznalcům jevilo, že zná více nežli znalci.

c *Gorg.* Není-li pak to, Sókrate, velké pohodlí, nenaučit se jiným uměním, nýbrž jen tomuhle jedinému, a přece nezůstávat za odborníky?

d *Sókr.* Zdali pro tyto své vlastnosti rétor zůstává či nezůstává za ostatními, na to se podíváme hned, bude-li nám to prospěšné pro naši rozpravu; nyní však se podívejme dříve na to, zdali je odborník v řečnictví v takovém poměru i ke spravedlivu a nespravedlivu, k ošklivu i ke krásnu i k dobru a ke zlu jako ke zdraví a k ostatnímu, co je předmětem jiných umění: že totiž věcí samých nezná, co je dobré nebo co je zlé nebo co krásné nebo co ošklivé nebo spravedlivé nebo nespravedlivé, že však je opatřen schopností působit na mínění o těch věcech, takže e ačkoli jich nezná, mezi neznalci se zdá, že je zná lépe nežli znalec. Je tomu tak, či je nutno mít znalosti, a kdo se chce vyu-

čit rétorice, musí k tobě přijít připraven věděním o těchto věcech? Pakli ne, tu asi ty, učitel rétoriky, nenaučíš svého žáka ničemu z těchto věcí – neboť to není tvé dílo –, nýbrž způsobíš, že se před lidmi bude zdát, že zná takové věci, ač jich ve skutečnosti nebude znát, a že se bude zdát dobrý, aniž takový bude, pravda? Či snad vůbec nebudeš s to, abys ho naučil rétorice, jestliže nebude napřed znát pravdu o těchto věcech? Či jak tomu je, Gorgio? A při Diovi, odhal moc rétoriky, jak jsi právě řekl, a řekni, co to asi jest.

460

Gorg. Já si myslím, Sókrate, že se i tomuto ode mne naučí, jestliže to snad nebude napřed znát.

Sókr. Vida, to je dobré, co říkáš. Jestliže ty někoho uděláš odborníkem v řečnění, je pro něj nutné znáti spravedlivé a nespravedlivé věci, buď od dřívějšíka nebo že se tomu později naučil od tebe?

Gorg. Ovšem.

Sókr. A což, kdo se vyučil stavitelským věcem, je odborník b stavitelský, či ne?

Gorg. Ano.

Sókr. Zajisté také kdo hudebnickým věcem, je hudebnický?

Gorg. Ano.

Sókr. A kdo lékařským, lékařský? A tak dále podle téhož poměru, kdo se vyučil jednotlivým oborům, je takový, jakým koho dělá ona nauka?

Gorg. Ovšem.

Sókr. Jistě tedy podle toho také kdo se naučil spravedlivým věcem, je spravedlivý?

Gorg. Docela jistě.

Sókr. A spravedlivý patrně koná spravedlivé věci?

Gorg. Ano.

Sókr. Jistě je tedy nutné, že odborník v rétorice je spravedlivý, c spravedlivý pak že chce konati spravedlivé věci?

Gorg. To je patrné.

Sókr. Spravedlivý tedy nikdy nebude chtít jednati nespravedlivě?

Gorg. Nepochybně.

Sókr. Odborník v rétorice je, jak vyplývá z řeči, nutně spravedlivý.

Gorg. Ano.

Sókr. Nikdy tedy nebude chtít odborník v rétorice jednati nespravedlivě.

Gorg. Je vidět, že ne.

d *Sókr.* Jistě se pamatuješ, že jsi před malou chvílí řekl, že se nesmí vytýkati učitelům tělocviku, ani že se nesmějí vyhánět z obcí, jestliže rohovník užívá rohovnického umění a užívá ho nespravedlivě a nespravedlivě jedná, a zrovna tak i jestliže rétor nespravedlivě užívá umění řečnického, že se to nesmí vytýkat jeho učitelé, ani že se za to nemá vypuzovat z obce, nýbrž že se to má vytýkat tomu, kdo nespravedlivě jedná a nesprávně užívá řečnického umění; bylo to řečeno, či ne?

Gorg. Bylo to řečeno.

e *Sókr.* Nyní však o témž muži, o odborníku v řečnění, vychází najevo, že by nikdy nejednal nespravedlivě. Či ne?

Gorg. Ano.

Sókr. A na začátku, Gorgio, bylo řečeno, že předmětem rétoriky jsou řeči ne o sudém a lichém, nýbrž o spravedlivém a nespravedlivém; ano?

Gorg. Ano.

461 *Sókr.* A tu jsem si já pomyslel, když jsi to tehdy říkal, že by rétorika nikdy nemohla být zlá věc, když se stále zabývá řečmi o spravedlnosti; když jsi však o něco později pravil, že by rétor mohl užívat rétoriky i nespravedlivě, tu jsem se podívil, a usoudiv, že ty výroky vespolek nesouhlasí, řekl jsem ta slova, že kdybys jako já pokládal za zisk být usvědčován, stálo by za to rozmlouvat, pakli ne, abychom toho nechali. A při dalším našem zkoumání vidíš přece i sám, že se zase uznává, že odborník v řečnictví je neschopen nespravedlivě užívat rétoriky a chtít nespravedlivě jednat. U psa, Gorgio, bylo by k tomu potřebí dlouhého rozhovoru, abychom dostatečně prozkoumali, jak se vlastně tyto věci mají.

Pól. Jakže, Sókrate, ty o rétorice takto i smýšlíš,¹³ jako nyní mluvíš? Či si myslíš – protože byl Gorgias ostychem donucen s tebou souhlasit –, že muž znalý řečnictví zná také spravedlivé a krásné a dobré věci, a jestliže někdo k němu přijde, kdo to nezná, že sám ho tomu naučí, ale potom z tohoto souhlasu vzniklo snad v řečech něco opačného – co ty máš rád, když jsi sám zavedl řeč do takových otázek –, copak si myslíš, že někdo zapře, že sám zná spravedlivé věci a že jiné jim naučí? –, ale do takovýchto konců zavádět řeči je velký nezpůsob.

Sókr. Roztomilý Póle, však právě proto chceme mít přátele a syny, abyste vy mladší, až my sami zestárneme a budeme klesat, stáli u nás a vzpřimovali náš život v skutcích i v řečech. A tak i nyní, jestliže já a Gorgias v rozmluvě nějak klesáme, ty stůj u nás a vzpřimuj nás – je to tvá povinnost – a já jsem ochoten odvolati, cokoli bys chtěl, ze svých tvrzení, jestliže něco podle tvého mínění nebylo dobře tvrzeno – jen jestliže mi splníš jedinou věc.

Pól. Co to myslíš?

Sókr. Jestliže, Póle, budeš držet v mezích tu mnohomluvnost, s kterou ses pokusil začít.

Pól. Jak to? Nebude mi dovoleno mluvit, kolik bych chtěl?

Sókr. To by bylo věru pro tebe hrozné, můj milý, když jsi přišel do Athén, kde je z celé Hellady největší volnost slova, kdyby se tam tobě jedinému nedostalo tohoto práva. Než podívej se z druhé strany: když ty budeš dlouze mluvit a nebudeš chtít odpovídat na otázky, zdalipak by zase pro mne nebylo hrozné, jestliže mi nebude dovoleno odejít a neposlouchat tě? Avšak jestliže máš nějaký zájem o promluvenou řeč a chceš ji opravit, vezmi nazpět, co ti je libo, a střídavě dáváje i dostáváje otázky jako já a Gorgias, usvědčuj z nepravdy a dej se usvědčovati. Vždyť přece tvrdíš, že i ty umíš právě to, co Gorgias; či ne?

Pól. Zajisté.

Sókr. Tedy i ty vybízíš, aby ti pokaždé dávali otázky, jakoukoli by kdo chtěl, jsa jist, že dovedeš odpověděti?

- Pól.* Ovšemže ano.
- b *Sókr.* Tak tedy i nyní dělej jedno nebo druhé, podle své libosti, buď se taž nebo odpovídej.
- Pól.* Však to udělám. Nuže, odpověz mi, Sókrate! Když se ti zdá, že je Gorgias v nejistotě stran rétoriky, zač pak ji pokládáš ty?
- Sókr.* To se tážeš, za jaké umění ji pokládám?¹⁴
- Pól.* Ano.
- Sókr.* Abych ti řekl pravdu, Póle, zdá se mi, že to není žádné umění.
- Pól.* Nuže, co je podle tvého zdání rétorika?
- Sókr.* Věc, o které ty tvrdíš, že jsi ji udělal uměním, ve spise, který jsem nedávno přečetl.¹⁵
- c *Pól.* Co to myslíš?
- Sókr.* Jakousi zběhlost.
- Pól.* Tedy tobě se zdá, že je rétorika zběhlost?
- Sókr.* Ano, jestliže ty nic nenamítáš.
- Pól.* Zběhlost v čem?
- Sókr.* V způsobování jakési libosti a příjemnosti.
- Pól.* Nezdá se ti tedy snad, že je rétorika krásná věc, když je schopna způsobovat lidem libost?
- d *Sókr.* Jak to, Póle? Už ses ode mne dověděl, zač ji pokládám, že se dále ptáš, nezdá-li se mi krásná?
- Pól.* Což jsem se nedověděl, že ji pokládáš za jakousi zběhlost?
- Sókr.* Chtěl bys tedy, když tak ceníš způsobování libosti, udělat něco maličkého mně k libosti?
- Pól.* Zajisté.
- Sókr.* Zeptej se mne nyní, jakým uměním se mi zdá kuchařství.
- Pól.* Nuže, táži se, jaké umění je kuchařství?
- Sókr.* Žádné, Póle. Teď řekni: Tedy co?
- Pól.* Říkám to.
- Sókr.* Jakási zběhlost. Teď řekni: V čem?

Pól. Říkám to.

Sókr. Zběhlost v způsobování libosti a příjemnosti, Póle. e

Pól. Tedy kuchařství a rétorika je totéž?

Sókr. Nikoli, nýbrž každé je jeden druh téhož zaměstnání.

Pól. Kterého to myslíš?

Sókr. Jen aby nebylo příliš drsné povědět pravdu; ostýchám se totiž to říci kvůli Gorgiovi, aby se nedomníval, že zesměšňuji jeho zaměstnání. Co se mne týče, já nevím, zdali to platí o té rétorice, kterou se zabývá Gorgias – neboť právě teď se nám z naší rozmluvy nic jasně neukázalo, zač asi ji on pokládá –, ale co já nazývám rétorikou, to je druh kteréśi věci, jež nijak nenáleží mezi krásné. 463

Gorg. Které, Sókrate? Pověz to a nic se mne neostýchej.

Sókr. Nuže tedy, zdá se mi, Gorgio, že to je jakési zaměstnání ne sice odborně naučné, ale zaměstnání, které vyžaduje duše obratné, zmužilé a od přirozenosti schopné zacházeti s lidmi; nazývám pak jeho celkovou podstatu úlisným lahoděním. Tato b
činnost má podle mého mínění i mnoho jiných druhů a jeden z nich je také kuchařství; to se sice zdá uměním, ale, jak já o tom soudím, není to umění, nýbrž zběhlost a cvik. Druhem tohoto lahodění nazývám i rétoriku a kosmetiku¹⁶ i sofistiku, čtyři to druhy ve čtyřech různých oborech. Jestliže tedy Pólos se chce vyptávat, ať se vyptává; neboť ještě se nedověděl, za c
jaký druh lahodění já pokládám rétoriku, nýbrž nepozoruje, že ji nepokládám za krásnou věc. Avšak já mu dříve neodpovím, zdali pokládám rétoriku za krásnou, či za ošklivou věc, až nejprve odpovím, co jest rétorika. Vždyť by to nebylo v pořádku, Póle; ale jestliže se to chceš dovědět, taž se, za jaký druh lahodění já pokládám rétoriku.

Pól. Tedy se táži a odpověz, za jaký druh.

Sókr. Zdalipak bys to vyrozuměl z mé odpovědi? Jest totiž d
rétorika podle mého soudu prelud jedné části politiky.

Pól. Co tedy? Myslíš, že to je věc krásná, či ošklivá?

Sókr. Věru ošklivá – neboť zlé věci nazývám ošklivými –,

když ti musím odpovědět, jako bys už věděl, co já mám na mysli.

Gorg. Při Diovi, Sókrate, však ani já sám nerozumím tvým slovům.

e *Sókr.* Přirozeně, Gorgio; neboť dosud ještě nic nemluvím jasně, ale tuhle Pólos je mladý a prudký.

Gorg. Ale jeho nech být a mně pověz, jak to myslíš, že rétorika je přelud jedné části politiky.

464 *Sókr.* Nuže, já se pokusím vyjádřit, čím se mi jeví rétorika; a jestliže tím není, tuhle Pólos dokáže, že nemám pravdu. Jest tuším něco, čemu říkáš tělo a duše?

Gorg. Jak by ne?

Sókr. Nemyslíš-li také, že u jednoho i u druhého jest jistý dobrý stav?

Gorg. Zajisté.

Sókr. A což zdánlivý dobrý stav a ne skutečný? Jako například o mnohých lidech se zdá, že jejich těla jsou v dobrém stavu, a nesnadno by někdo o nich zpozoroval, že nejsou v dobrém stavu, leda lékař a některý učitel gymnastiky.

Gorg. Máš pravdu.

b *Sókr.* Něco takového je podle mého soudu i v těle i v duši, co způsobuje zdání, že tělo i duše je v dobrém stavu, zatímco tomu tak není.

Gorg. Tak jest.

c *Sókr.* Hned ti ukáži, budu-li moci, ještě jasněji, co si myslím. Jako jsou ty dvě věci, tak rozeznávám i dvojí umění: to, které se vztahuje k duši, nazývám politikou, to pak, které se vztahuje k tělu, nemohu ti pojmenovat takto jednotně, nýbrž rozeznávám u ošetřování těla, jež je jedním oborem, dva druhy, jednak gymnastiku, jednak lékařství; a u politiky odpovídá gymnastice zákonodárství a proti lékařství kladu soudnictví. Obě dvě umění v každé z těchto skupin mají vespolek mnoho společného, protože mají spolu též předmět, lékařství s gymnastikou a soudnictví se zákonodárstvím; ale přece se v něčem vespolek

liší. Takto jsou to čtyři umění a ta stále hledí zachovati v nejlepším stavu jedna tělo, druhá pak duši; tu pak lahodivá dovednost zpozorujíc to – neřkám, že by to poznala, nýbrž že to obratně zasáhne¹⁷ – rozdělí se na čtyři díly, a vplíží se do každého jednotlivého z těch druhů, vydává se za to, do čeho se vplížila; o největší dobro se nic nestará, nýbrž tím, co je po-
každé nejpríjemnější, loví nerozumnost a oklamává, takže se
zdá něčím velmi cenným. Tak do lékařství se vplížilo ku-
chařství a osobuje si, že zná nejlepší pokrmy pro tělo, takže
kdyby se mělo před dětmi nebo před muži tak nerozumnými,
jako jsou děti, rozhodovat mezi kuchařem a lékařem, kdo
z obou rozumí, které pokrmy jsou zdravé a které nezdravé,
zdali lékař či kuchař, hlady by zemřel lékař. To tedy já nazý-
vám úlisným lahoděním a tvrdím, že taková věc je ošklivá,
Póle – tohle totiž mluvím k tobě –, protože směřuje k tomu, co
je příjemné, bez ohledu na to, co je nejlepší; i nepokládám pak
to za umění, nýbrž za zběhlost proto, že nedovede podat žádného
rozumového výkladu, jaké jsou svou přirozeností ty
prostředky, které přináší k užívání, takže nedovede povědět
příčinu jednoho každého z nich. A já nenazývám uměním to,
co je bez rozumového výkladu; jestliže máš o tomhle jiné mí-
nění, jsem ochoten dát se do rozpravy.

b Pod lékařstvím tedy, jak jsem řekl, se ukrývá jako druh lahodě-
nění kuchařství; pod gymnastikou pak právě týmž způsobem
kosmetika, věc ničemná, ošemetná, nízká a sprostá, klamající
tvary i barvami, hladkostí a oděvem, čímž způsobuje, že lidé
honíce se za krásou vypůjčenou zanedbávají svou vlastní, kte-
rou dává gymnastika. Abych dlouze nemluvil, chci ti říci jako
geometrové¹⁸ – pak už bys mi snad porozuměl –, že jako se má
kosmetika ke gymnastice, tak se má sofistika k zákonodárství,
a jako se má kuchařství k lékařství, tak se má rétorika k sou-
dnictví. Avšak, jak pravím, tyto věci jsou svou podstatou takto
rozdílné, ale protože si jsou blízké, míchají se v témž oboru
a kolem týchž předmětů sofisté a rétoři a ani si nevědí rady

sami se sebou, ani ostatní lidé s nimi. Jistě kdyby duše neřídila d tělo, nýbrž ono se řídilo samo, a kdyby kuchařství a lékařství nebylo zkoumáno a rozeznáváno od ní, nýbrž kdyby samo tělo posuzovalo, měříc všechno libostmi jemu poskytovanými, bylo by tu plno té myšlenky Anaxagorovy,¹⁹ milý Póle – ty jsi jistě těch nauk znalý –: všechny věci by se spolu mísily v jedné hromadě a nebylo by lze rozeznat, co náleží k lékařství a zdraví a co náleží ke kuchařství. Zač tedy já pokládám rétoriku, již e jsi slyšel: za protějšek kuchařství, jako jest ono pro tělo, tak tato pro duši. Tu jsem snad udělal něco podivného, že jsem sám rozpředl obsírnou řeč, kdežto jsem tobě nedovoloval mluvit dlouhé řeči. Tu zasluhuji odpuštění; neboť když jsem mluvil krátce, ty jsi nerozuměl, ani jsi nevěděl, co dělat s odpovědí, kterou jsem ti dal, nýbrž žádal jsi výkladu. Jestliže 466 tedy i já nebudu vědět, co dělat s tvou odpovědí, prodlužuj i ty svou řeč, pakli však budu vědět, nech mě dělat; tak je to jistě spravedlivé. A tak i nyní, můžeš-li co dělat s touto odpovědí, dělej.

Pól. Co tedy tvrdíš? Rétorika se ti zdá lahoděním?

Sókr. Já jsem řekl druh lahodění. Což se nepamatuješ, ačkoli jsi tak mlád? Co to s tebou bude?

Pól. Což se ti tedy zdá, že dobří řečníci mají jakožto lichotníci v obcích malou váhu.

b *Sókr.* Dáváš to otázku, či pronášíš začátek nějaké řeči?

Pól. Dávám otázku.

Sókr. Mně se zdá, že vůbec nemají váhy.

Pól. Jak to, že nemají váhy? Což nemají v obcích největší moc?

Sókr. Nikoli, jestliže pod slovem „moc“ myslíš něco dobrého pro toho, kdo má moc.

Pól. Ale ovšemže to myslím.

Sókr. Pak tedy se mi zdá, že řečníci mají ze všech lidí v obci nejmenší moc.

Pól. Jakže, což není pravda, že právě tak jako samovládco-

vé, tak i řečníci zbavují života, kohokoli chtějí, a odnímají c jmění a vyhánějí z obcí, kohokoli jim je libo?

Sókr. U psa, při každém tvém výroku, Póle, jsem věru v pochybnostech, zdali to sám tvrdíš a projevuješ své vlastní mínění, či se mne tážeš.

Pól. Já se tebe táži.

Sókr. Dobrá, příteli; pak se mne tážeš na dvě věci najednou?

Pól. Jak na dvě?

Sókr. Právě jsi řekl asi takto: „Což není pravda, že řečníci d zbavují života, kohokoli chtějí, právě tak jako samovládcové, a odnímají jmění i vyhánějí z obcí, kohokoli jim je libo?“ Že ano?

Pól. Arciže.

Sókr. Nuže pravím ti, že to jsou dvě otázky, a odpovím ti na obě. Já tvrdím, Póle, že i řečníci i samovládcové mají v obcích velmi malou moc, jak jsem právě řekl; neboť nedělají takřka e nic z toho, co chtějí, ale ovšem dělají, cokoli se jim zdá nejlepší.

Pól. A není-li pak tohle mít velikou moc?

Sókr. Není, jak tvrdí Pólos.

Pól. Já tvrdím, že není? Já přece tvrdím, že jest.

Sókr. U – neříkám koho –, ty tvrdíš, že není, když jsi řekl, že mít velikou moc je dobré pro toho, kdo má moc.

Pól. Ano, to říkám.

Sókr. Domníváš se tedy, že je dobré, jestliže někdo dělá to, cokoli se mu zdá nejlepší, a přitom nemá rozum?²⁰ A to- 467 muhle ty říkáš mít velikou moc?

Pól. To ne.

Sókr. Tedy mě usvědč z omylu a dokaž, že řečníci mají rozum a že rétorika je umění, a ne lahodění. Pakli však mě necháš bez vyvrácení, řečníci i samovládcové dělající v obcích, co se jim zdá, nebudou z toho mít nic dobrého; moc jest, jak ty tvrdíš, dobro, ale dělat bez rozumu, cokoli se zdá, o tom i ty souhlasíš, že to je zlé; či ne?

Pól. Arciže.

Sókr. Jakkak by tedy řečníci nebo samovládci měli v obcích velikou moc, jestliže Sókratés nebude od Póla přinucen uznat, že dělají, co chtějí?

b *Pól.* Tento muž –²¹

Sókr. Tvrdím, že nedělají, co chtějí; nuže, dokaž mi, že nemám pravdu.

Pól. Což jsi právě nesouhlasil, že dělají, co se jim zdá nejlepším, právě před chvílí?

Sókr. Ano, také nyní souhlasím.

Pól. Což tedy nedělají, co chtějí?

Sókr. Tvrdím, že ne.

Pól. Když však dělají, co se jim zdá?

Sókr. Ano.

Pól. Hrozná věc mluvíš a přepjaté, Sókrate.

c *Sókr.* Nic mi nevytýkej, hodný Póle, abych tě oslovil podle tvého způsobu;²² ale jestliže můžeš mi dávat otázky, dokaž, že mluvím nepravdu, pakli ne, odpovídej sám.

Pól. Ale ano, jsem ochoten odpovídat, jen abych věděl, co chceš říci.

Sókr. Zdalipak tedy podle tvého mínění lidé chtějí to, co pokaždé dělají, či ono, co je účelem jejich činnosti? Tak například ti, kteří pijí léky podané od lékařů, zdalipak podle tvého mínění chtějí to, co právě dělají, totiž pít lék a mít nepříjemné pocity, či ono, proč ten lék pijí, totiž aby byli zdraví?

Pól. To je jasné, že aby byli zdraví.

d *Sókr.* Tedy jistě i ti, kdo podnikají plavby anebo jiným způsobem jdou za výdělkem, nechtějí to, co pokaždé dělají – neboť kdo by chtěl plout a podstupovat nebezpečství a snášet námahy? –, nýbrž myslím to, proč podnikají plavby, totiž aby byli bohatí; neboť pro bohatství se podnikají plavby.

Pól. Ovšemže.

Sókr. Není-li tomu tak i se všemi činnostmi? Jestliže někdo

něco dělá za nějakým účelem, nechce to, co dělá, nýbrž ono, proč to dělá, že ano?

Pól. Ano.

Sókr. Je snad něco na světě, co není buď dobré nebo zlé nebo e něco středního mezi tímto obojím, ani dobré ani zlé?

Pól. Zcela nutně, Sókrate, musí být buď to, nebo ono.

Sókr. Nenazýváš snad moudrost i zdraví, bohatství a jiné takové věci dobrem a jejich opaky zlem?

Pól. Arciže.

Sókr. A věcmi ani dobrými ani zlými nazýváš asi takové věci, které jsou někdy účastny dobra, jindy zla, jindy pak ani toho ani onoho, jako je seděti, kráčet, běžeti, plouti a jako je 468 na druhé straně kamení, dříví a jiné takové věci. Nemyslíš toto? Či jsou to některé jiné věci, kterým dáváš jméno „ani dobré ani zlé“?

Pól. Nikoli, nýbrž tyto.

Sókr. Zdalipak tedy lidé dělají tyto střední věci pro ty dobré, či dobré pro ty střední?

Pól. Jistě přece střední pro dobré.

Sókr. Tedy ze snahy po dobru jednáme, kdykoli chodíme, b myslíme, že to je dobré; a jindy naopak za týmž účelem, pro dobro, stojíme; či ne?

Pól. Ano.

Sókr. Tedy jistě i zbavujeme života i vyháníme z obcí i odnámáme jmění, protože se domníváme, že je pro nás lépe to dělat nežli nedělat?

Pól. Ovšemže.

Sókr. Tedy pro dobro dělají lidé všechny tyhle věci.

Pól. Ano.

Sókr. Zdalipak jsme souhlasně neuznali, že když děláme některé věci za jistým účelem, nechceme je samy, nýbrž to, c proč je děláme?

Pól. Dozajista.

Sókr. Tedy nechceme prostě usmrcovat ani vyhánět z obcí

ani odnímat jmění, nýbrž tyto věci chceme dělat jen tehdy, kdykoli jsou prospěšné, ale jsou-li škodlivé, nechceme. Dobré věci totiž chceme, jak ty tvrdíš, ale těch, které nejsou ani dobré ani zlé, nechceme, ani těch, které jsou zlé, že ano? Zdá se ti, že mám pravdu, Póle, či ne? Proč neodpovídáš?

Pól. Máš pravdu.

d *Sókr.* Tedy podle toho, jestliže někdo někoho zbavuje života nebo vyhání z obce nebo mu odnímá jmění – ať už to je samovládce nebo řečník, protože to je podle jeho mínění pro něj dobré, ale ve skutečnosti to je zlé –, ten přece dělá, *co se mu zdá, že ano?*

Pól. Ano.

Sókr. Zdalipak také, *co chce*, když je to, co dělá, zlé? Proč neodpovídáš?

Pól. Ne, mně se zdá, že nedělá, *co chce*.

e *Sókr.* Jest tedy možné, že by takovýto muž měl velikou moc v této obci, jestliže mít velikou moc je podle tvého uznání něco dobrého?

Pól. Není možné.

Sókr. Měl jsem tedy já pravdu, že je možné, že člověk, který v obci dělá, *co se mu zdá*, nemá velkou moc ani nedělá, *co chce*.

Pól. To je tak pravda, Sókrate, jako že by sis ty nevybral, abys směl dělat v obci, cokoli se ti zdá, raději nežli abys to nesměl, nebo jako že někomu nezávidíš, kdykoli uvidíš, že buď zabil, koho se mu zdálo, nebo mu odňal jmění nebo ho vsadil do vězení.

Sókr. To myslíš, že to udělal spravedlivě, či nespravedlivě?

469 *Pól.* Ať to dělá tak nebo onak, což to není v obou případech hodno závisti?

Sókr. Nehřeš, Póle.

Pól. A proč?

Sókr. Protože nesmíme závidět těm, kteří nemají, *co by se jim závidělo*, ani ubohým, nýbrž musíme jich litovat.

Pól. Jak to? Zdá se ti, že tak tomu je s lidmi, o kterých já mluvím?

Sókr. Jak by ne?

Pól. Kdokoli tedy zabíjí, koho se mu zdá, a to spravedlivě, ten je podle tvého mínění ubohý a hoden politování?

Sókr. To ne, ale jistě také není hoden závisti.

Pól. Což jsi právě neřekl, že je ubohý?

Sókr. Ano, příteli, ten, který zabil nespravedlivě, a k tomu b hoden politování; který však spravedlivě, ten že není hoden závisti.

Pól. Ubohý a hoden politování je asi jistě ten, kdo je nespravedlivě zbavován života.

Sókr. Méně nežli ten, kdo ho zbavuje života, Póle, a méně nežli ten, kdo je zbavován života spravedlivě.

Pól. Jak to, Sókrate?

Sókr. Tak, že největší zlo je nespravedlivě jednat.

Pól. Je opravdu tohle největší zlo? Není větší zlo bezpráví trpět?

Sókr. Nikoli.

Pól. Ty bys tedy raději chtěl trpět bezpráví než je činit?

Sókr. Já bych nechtěl ani jedno ani druhé; ale kdyby bylo c nutné buď činit bezpráví, nebo je trpět, raději bych si zvolil trpět bezpráví nežli je činit.

Pól. Ty bys tedy nechtěl být tyranem?

Sókr. Ne, jestliže slovy být tyranem myslíš totéž, *co já*.

Pól. Já myslím totéž, *co právě před chvílí*, totiž když člověk smí v obci dělat to, cokoli se mu zdá, i zabíjet i vyhánět a dělat všechno podle svého zdání.

Sókr. Můj drahý, nech mne mluvit a pak mě popadni svou řečí. Představ si, že bych já na agoře plně lidí, s mečem skrytým d v podpaždí, tobě řekl: „Póle, mně se právě dostalo jakési podivuhodné síly a samovládné moci; jestliže tedy se mi zdá, že někdo z těchhle lidí, které vidíš, by měl být na místě usmrcen, hned bude ten, o kom se mi to zdá, mrtev; a jestliže se mi o někom z nich

uzdá, že by mu měla být rozbita hlava, na místě ji bude mít rozbitu, a jestliže se mi uzdá, že by mu měl být roztržen šat, bude roztržen –
 e tak velikou já mám moc v této obci.“ Kdybys pak ty nevěřil a já ti ukázal svůj meč, snad bys při pohledu na něj řekl: „Sókrate, takto by všichni mohli mít velkou moc, neboť tímto způsobem by mohl být i zapálen dům, který by se ti zdálo, i athénské loděnice i triéry a všechny lodi, jak státní, tak soukromé.“ Ale pak tedy není tohle mít velkou moc, dělat, co se ti zdá; či ty si myslíš?

Pól. Takhle jistě ne.

470 *Sókr.* Můžeš tedy říci, proč se ti takováto moc nelíbí?

Pól. Zajisté.

Sókr. Co tedy? Mluv!

Pól. Protože je nutné, že ten, kdo si takto počíná, je trestán.

Sókr. A býti trestán je bezpochyby zlé?

Pól. Ovšemže.

Sókr. Tak tedy, můj milý, teď zase se ti objevuje, že „mít velkou moc“ je dobré, kdykoli člověka dělajícího, co chce, pro-
 vází prospěch, a to pravděpodobně že znamená mít velkou
 b moc; pakli ne, že to je zlé a znamená mít malou moc. Podívejme se však i na tohle: neuznáváme snad, že někdy je lépe dělati tyhle věci, o kterých jsme právě mluvili, usmrcovat a vyhánět lidi a odnímat jim majetek, jindy však ne?

Pól. Ovšemže.

Sókr. Tedy v uznávání toho, jak se podobá, já a ty spolu souhlasíme.

Pól. Ano.

Sókr. Nuže tedy, kdy je podle tvého mínění lépe dělati tyhle věci? Pověz, kterou tu vedeš mez.

Pól. Odpověz ty, Sókrate, na tuto otázku.

c *Sókr.* Já tedy tvrdím, Póle, jestliže ti je milejší slyšeti to ode mne, že kdykoli někdo dělá tyto věci spravedlivě, to že je dobré, a když nespravedlivě, zlé.

Pól. To je nějak těžká věc, Sókrate, usvědčit tě z omylu!²³ Zdalipak by tě i dítě neusvědčilo, že nemáš pravdu?

Sókr. Budu tedy velmi vděčen tomu dítěti a stejně i tobě, jestliže mě usvědčíš z omylu a zbavíš prázdného mluvení. Nuže, neobtěžuj si činiti dobře svému příteli a usvědčuj mě.

Pól. Avšak, Sókrate, jistě není potřebí tě usvědčovat starými příklady; neboť věci, které se staly včera a přede včirem, stačí,
 d aby tě usvědčily z omylu a dokázaly, že mnozí lidé činící bezpráví jsou šťastni.

Sókr. Jaké to věci?

Pól. Vidíš přece toho Archelaa, syna Perdikkova,²⁴ jak vládne Makedonii?

Sókr. Jestliže nevidím, aspoň o něm slyším.

Pól. Nuže, zdá se ti šťastný, či ubohý?

Sókr. Nevím, Póle, neboť ještě nikdy jsem se s tím mužem nesetkal.

Pól. Cože? Kdyby ses s ním setkal, to bys to poznal, ale
 e jinak, odsud, nemůžeš poznat, že je šťasten?

Sókr. Při Diovi, jistě ne.

Pól. Tu je zřejmé, Sókrate, že i o velkém králi řekneš, že nemůžeš poznat, zda je šťasten.

Sókr. A to řeknu pravdu; neboť nevím, jak je na tom se vzděláním a spravedlností.

Pól. Cože? V tomhle záležití veškeré štěstí?

Sókr. Ano, Póle, aspoň jak já myslím; neboť krásný a dobrý muž i žena jest podle mého soudu šťasten, kdežto nespravedlivý a špatný nešťasten.

Pól. Tedy tenhle Archelaos je podle tvého soudu nešťasten? 471

Sókr. Ano, příteli, jestliže je nespravedlivý.

Pól. Ale jakpak by nebyl nespravedlivý? Vždyť mu nenáleželo nic z té vlády, kterou má nyní, neboť je syn ženy, která byla otrokyní Alketa, bratra Perdikkova, a podle práva byl otrokem Alketovým, a kdyby chtěl dělat po právu, sloužil by Alketovi a byl by podle tvého soudu šťasten. Takto však se stal neobyčejně nešťastným, když se dopustil největšího bezpráví;
 b nejprve pozval k sobě tohoto samého svého pána a strýce pod

zámkou, že mu vrátí vládu, kterou mu byl Perdikkas odňal, pak pohostil a opil jeho samého i jeho syna Alexandra, svého bratrance a skoro vrstevníka, naložil oba na vůz, v noci vyvezl, usmrtil a všechny stopy po nich zahladil. A když spáchal tato bezpráví, neuvědomil si, že se stal velkým ubožákem, a nepojala ho lítost, nýbrž o něco málo později se dopustil nového: podle práva měla se vláda dostat jeho bratru, manželskému synu Perdikkovu, chlapci asi sedmiletému, ale Archelaos nezatožil po tom, aby se stal šťasten tím, že by ho, jak spravedlivě, vychoval a pak mu odevzdal vládu, nýbrž hodil ho do studně a utopil a potom řekl jeho matce Kleopatře, že chlapec honil husu a přitom tam spadl a zahynul. Protože se dopustil největších bezpráví z celé Makedonie, jistě je tedy nyní ze všech Makedonů nejnešťastnější, a ne nejšťastnější, a asi leckdo z Athéňanů, počínajíc tebou, by si raději vybral stát se kýmkoli jiným z Makedonů nežli Archelaem.

Sókr. Již na začátku rozmluvy, Póle, jsem tě pochválil, že jsi podle mého zdání dobře připraven k rétorice, ale v dialogu že jsi zanedbaný; a nyní tohle že je ten důvod, kterým by mě i dítě usvědčilo, a já jsem nyní od tebe, jak se domníváš, tímto důvodem usvědčen, že nemám pravdu, když tvrdím, že člověk činící bezpráví není šťasten? Jak to, příteli? Vždyť v ničem z těchto tvých řečí s tebou nesouhlasím.

Pól. Totiž nechceš souhlasit, neboť ve skutečnosti máš takové mínění jako já.

Sókr. Ó, můj drahý, pokoušíš se rétoricky mě usvědčit z nepravdy, jako ti, kteří na soudech domněle usvědčují. Neboť tam jedni druhě zdánlivě usvědčují, jestliže pro svá tvrzení přivedou mnoho slovutných svědků, kdežto jejich odpůrce přivede jen jednoho nebo žádného. Ale tento důkaz nemá žádné váhy, pokud jde o pravdu; neboť někdy se může státi, že je člověk přemožen i křivým svědectvím od četných a jen zdánlivě významných svědků. Tak i nyní ve věci, o které mluvíš, bezmála všichni Athéňané i cizinci budou stejně mluvit s tebou, budeš-

-li chtít proti mně uvést svědky, že nemám pravdu; svědčit ti budou, budeš-li chtít. Nikias Nikérátův i jeho bratři s ním, jejichž trojnože jsou postaveny řadou v Dionysiu, a budeš-li chtít, Aristokratés Skelliův, od něhož zase jest ten krásný věnovací dar v chrámě Apollóna Pythijského, a budeš-li chtít, celá rodina Perikleova nebo jiné příbuzenstvo,²⁵ kterékoli by sis chtěl vybrat ze zdejších občanů. Ale já, já jediný, s tebou nesouhlasím; neboť ty mě k tomu uvnitř nedonucuješ, nýbrž přivedl jsi proti mně mnoho křivých svědků a pokoušíš se mě vyhnat ze statku jistoty a pravdy. Avšak jestliže nepřivedu tebe samého, jediného, za svědka pro svou řeč, domnívám se, že jsem ve věci, o které rozprávíme, nevykonal nic, co by stálo za řeč; domnívám se pak, že stejně i ty, jestliže já, jeden jediný, ti nebudu svědčit a jestliže tyhle všechny ostatní nenecháš být. Jest tedy tohle jeden způsob důkazu, jak se domníváš ty a mnozí jiní; jest pak i jiný, který zase já myslím. Postavme je tedy vedle sebe a podívejme se, zdali se budou od sebe vespolek něčím lišit. Vždyť předmět našich sporných úvah není zrovna malý, nýbrž je to snad to, o čem věděti pravdu je věc nejkrásnější, a nevěděti nejošklivější; neboť jejich jádro je buď znáti, nebo neznáti, kdo jest šťasten a kdo ne. Tak abychom se vrátili k předmětu své řeči, ty se za prvé domníváš, že je možno, aby byl blažen muž, který činí bezpráví a je nespravedlivý, jestliže Archelaa pokládáš za nespravedlivého, ale šťastného. Je pravda, že si máme myslet, že takové je tvé mínění?

Pól. Ovšemže.

Sókr. Já však tvrdím, že to je nemožné. Tohle je jedna věc, o které je mezi námi spor. Dobrá; a když činí bezpráví, zdali pak bude šťasten, jestliže dojde spravedlivé odplaty a trestu?

Pól. Nikoli, neboť takto by byl velmi nešťasten.

Sókr. Ale jestliže tedy člověk činící bezpráví nedojde spravedlivé odplaty, bude podle tvého soudu šťasten?

Pól. Tvrdím, že ano.

Sókr. Avšak podle mého mínění, Póle, je člověk činící bezpráví a nespravedlivý za všech okolností nešťasten, avšak věru nešťastnější, když za své bezprávné jednání neplatí spravedlivou pokutu a nedochází trestu, a méně nešťastný, jestliže platí pokutu a dochází spravedlivého trestu od bohů i od lidí.

473 *Pól.* Podivné věci se to, Sókrate, pokoušš mluvit.

Sókr. A pokusím se způsobit, abys i ty, příteli, mluvil totéž, co já, neboť tě pokládám za svého milého přítele. Nyní tedy je toto, v čem se neshodujeme; pozoruj pak i ty sám. Řekl jsem já kdesi v dřívější části své řeči, že horší je činit bezpráví nežli je snášet.

Pól. Ovšemže.

Sókr. Ty pak, že snášet bezpráví.

Pól. Ano.

Sókr. A tvrdil jsem, že lidé činící bezpráví jsou nešťastní, a byl jsem od tebe usvědčen z omylu.

Pól. Ano, při Diovi.

b *Sókr.* Aspoň jak se ty domníváš, Póle.

Pól. A mé domnění je pravdivé.

Sókr. Snad. A ty zase jsi tvrdil, že lidé činící bezpráví jsou šťastní, jestliže nejsou trestáni.

Pól. Ovšemže ano.

Sókr. Já však tvrdím, že ti jsou nejnešťastnější, kdežto kteří jsou trestáni, jsou méně nešťastní. Chceš i toto vyvracet?

Pól. Však tohle je asi ještě těžší než ono, Sókrate, vyvrátit to!

Sókr. To ne, Póle, nýbrž zcela nemožné; neboť pravdu nelze nikdy vyvrátit.

c *Pól.* Jak to myslíš? Jestliže je člověk dopaden při bezpráví, jak činí úklady samovládě, a jsa dopaden je natahován na skřipci, vykleštěn a oči mu jsou vypáleny a mnoha jinými velkými a rozmanitými mukami sám je zohaven i uvidí tak mučit své děti i svou ženu a nakonec je ukřižován nebo upálen v smole: bude takto šťastnější, než jestliže unikne a stane se sám vládcem a po celý život bude v obci panovat a dělat, cokoli by chtěl, takže

mu budou závidět a za blaženého jej pokládat i jeho spoluobčané i cizinci? Tohle je podle tvého mínění nemožno vyvrátit?

Sókr. To zase pouštíš strašáky, ušlechtilý Póle, a nic nevyvracíš důkazy; a právě před chvílí jsi vedl svědky. Přesto však mi opakuj jednu maličkost: řekl jsi „jak činí bezprávně úklady samovládě“?

Pól. Zajisté.

Sókr. To tedy nikdy nebude ani jeden ani druhý z nich šťastnější, ani ten, kdo si bezprávně získal tyranidu, ani kdo je trestán – neboť u dvou lidí nešťastných by se nemohlo mluvit o šťastnějším –, ale ovšem nešťastnější je ten, který unikne a stane se samovládcem. Co to, Póle? Ty se směješ. Je to snad zase jiný druh vývratného důkazu, vysmívat se, když někdo něco řekne, beze všeho vyvracení?

Pól. Nemyslíš, Sókrate, že je tvé stanovisko úplně vyvráceno, když mluvíš takové věci, jaké by nikdo na světě neřekl? Jen se zeptej někoho z těchto přítomných!

Sókr. Ó Póle, nejsem z mužů zběhlých ve veřejném jednání a loňského roku, kdy jsem byl vylosován do rady, když naše fylo úřadovala a já jsem měl řídit hlasování, utřil jsem smích a nedovedl jsem řídit hlasování. Nevybízej mne tedy ani teď, abych dal hlasovat mezi přítomnými, nýbrž nemáš-li lepšího důkazu než tyto, tu, jak jsem já právě navrhoval, postup to dokazování mně a poznej ze zkušenosti, jaký má být důkaz podle mého mínění. Já totiž dovedu předvésti jen jednoho svědka svých slov, právě toho, s kým rozmlouvám, kdežto o množství jich nestojím, a jednoho se dovedu tázat na jeho hlas, kdežto s množstvím ani nemluví. Viz tedy, zdali budeš ochoten zase ty umožnit provedení důkazu, odpovídaje na mé otázky. Tedy já se domnívám, že i já i ty i ostatní lidé pokládáme za horší činit bezpráví nežli je snášet a nebýti trestán nežli býti.

Pól. A já se domnívám, že tak nesoudím ani já ani žádný jiný na světě. Neboť řekni: ty by sis raději vybral bezpráví snášet nežli je činit?

Sókr. Ano, a také i ty, i všichni ostatní.

Pól. To se velice mylíš; ani já, ani ty, ani kdo jiný.

c *Sókr.* Zdalipak mi odpovíš?

Pól. Ovšemže ano; vždyť toužím vědět, co asi řekneš.

Sókr. Tedy abys to věděl, odpověď mi, jako kdybych se tě tázal ze začátku: co z obého se ti zdá, Póle, horší, činit bezpráví, či bezpráví snášet?

Pól. Co se mne týče, snášet bezpráví.

Sókr. A což, co z obého ošklivější, činit bezpráví, či bezpráví snášet? Odpověz!

Pól. Činit bezpráví.

Sókr. Není-li to tedy také horší, když to je ošklivější?

Pól. Nikoli.

d *Sókr.* Rozumím; ty, jak se podobá, neuznáváš totožnost krásného a dobrého, ani zlého a ošklivého.

Pól. To jistě ne.

Sókr. Všechny krásné věci, jako například těla, barvy, tvary, zvuky, činnosti – to nepřihlížíš k ničemu, když je nazýváš krásnými? Tak například pokud jde o krásná těla, nenazýváš je krásnými buď podle užitečnosti, hledě k tomu, k čemu je které užitečné, nebo podle jakési libosti, jestliže při dívání způsobuje radost těm, kteří se na ně dívají? Můžeš říci ještě něco kromě e tohoto o kráse těla?

Pól. Nemohu.

Sókr. Jistě tedy nazýváš takto krásnými i všechny ostatní věci i tvary i barvy, totiž buď pro nějakou libost nebo pro užitečnost nebo pro oboje.

Pól. Zajisté.

Sókr. A právě tak i zvuky a všechno, co náleží k múšickým uměním?

Pól. Ano.

Sókr. Dále pak ani ty krásné věci, které náleží do oboru zákonů a činností, jistě nejsou mimo tento rozsah a jsou buď užitečné nebo libé nebo obojí.

Pól. Mně se zdá, že nejsou mimo.

Sókr. Není-li tomu právě tak i s krásou nauk?

475

Pól. Ovšemže; a dobře nyní vymezuješ, Sókrate, když vymezuješ krásno libostí a dobrem.²⁶

Sókr. Jistě tedy i ošklivo opakem, nelibostí a zlem.

Pól. To je nutné.

Sókr. Kdykoli tedy je ze dvou krásných věcí jedna krásnější, je krásnější tím, že vyniká buď jednou nebo druhou z těchto vlastností nebo oběma, buď libostí nebo prospěšností nebo obojím.

Pól. Ovšemže.

Sókr. A kdykoli tedy ze dvou ošklivých věcí je jedna ošklivější, bude ošklivější tím, že vyniká buď nelibostí nebo zlem; b či není to nutné?

Pól. Ano.

Sókr. Nuže tedy, jak to bylo právě teď řečeno o činění a snášení bezpráví? Neříkal jsi, že snášení bezpráví je horší a činiti bezpráví ošklivější?

Pól. Řekl jsem.

Sókr. Jestliže tedy činiti bezpráví je ošklivější nežli je snášeti, jistě jest buď nelibější a bylo by ošklivější tím, že vyniká nelibostí nebo zlem nebo obojím. Není i toto nutné?

Pól. Jakkpak by ne?

Sókr. Tu se nejprve podívejme, zdali činit bezpráví vyniká nad snášení bezpráví nelibostí a zdali ti, kteří bezpráví činí, cítí větší bolest nežli ti, kteří je snášejí. c

Pól. To naprosto ne, Sókrate.

Sókr. Tedy nevyniká nelibostí.

Pól. Jistě ne.

Sókr. Jestliže tedy ne nelibostí, nemohlo by už vynikat obojím.

Pól. Patrně ne.

Sókr. Tak tedy nezbyvá, než že vyniká tím druhým.

Pól. Ano.

Sókr. Zlem.

Pól. Podobá se.

Sókr. Když tedy činiti bezpráví vyniká zlem, je patrně horší než snášeti bezpráví.

d *Pól.* Zřejmo, že ano.

Sókr. Zdalipak se nám před chvílí neukázalo, že většina lidí i ty se přidáváte k mínění, že je ošklivější bezpráví činit nežli snášet?

Pól. Ano.

Sókr. Nyní pak se ukázalo, že to je horší.

Pól. Podobá se.

e *Sókr.* Vybral by sis ty tedy raději horší věc a ošklivější místo méně zlé a méně ošklivé? Neváhej odpovědět, Póle, vždyť se ti nic nestane; jen se hezky svěř rozumu jako lékaři a odpovědej na mé otázky buď ano, nebo ne.

Pól. To bych si nevybral, Sókrate.

Sókr. Však někdo jiný z lidí?

Pól. Zdá se mi, že ne, aspoň podle této úvahy.

Sókr. Měl jsem tedy já pravdu, že ani já ani ty ani žádný jiný z lidí by si nevybral raději bezpráví činit nežli snášet.

Pól. Patrně.

476 *Sókr.* Tak tedy vidíš, Póle, že důkaz, jsa postaven vedle důkazu, nejeví žádné podobnosti,²⁷ nýbrž s tebou souhlasí všichni ostatní kromě mne, kdežto mně stačíš ty sám jediný i svým souhlasem i svým svědectvím a já se táži na úsudek tebe jediného a ostatní nechávám být. A o tom dosti; dále však se podívejme na to, o čem jsme měli na druhém místě sporné mínění, zdali je pro toho, kdo činí bezpráví, trest největším zlem, jak ses ty domníval, či větším zlem je nebyt trestán, jak jsem se domníval zase já.

Uvažujme pak takto: platiti pokutu a být spravedlivě trestán,²⁸ když člověk činí bezpráví – je to podle tebe jedno a totéž?

Pól. Zajisté.

b *Sókr.* Můžeš-li pak říci, že není pravda, že všechny spra-

vedlivé věci jsou krásné jakožto spravedlivé? Rozvaž si to a mluv!

Pól. Zdá se mi, Sókrate, že jsou.

Sókr. Zkoumej pak i tohle: jestliže někdo něco dělá, zdalipak není nutně i něco trpně zasahovaného touto činností?

Pól. Mně se zdá.

Sókr. Zdalipak je zasahováno tím, co dělající činitel dělá, a takovým, jaké to dělající činitel dělá? Myslím něco takového: jestliže někdo bije, nutně je něco bito?

Pól. Nutně.

Sókr. A jestliže ten, kdo bije, bije silně nebo rychle, nutně je c bitý předmět bit takovým způsobem?

Pól. Ano.

Sókr. Předmětu bití tedy vzniká takový trpný stav, jaký způsobuje to, co jej bije?

Pól. Ovšemže.

Sókr. Jistě také jestliže někdo pálí, nutně je něco páleno.

Pól. Jakkak by ne?

Sókr. A jestliže silně pálí nebo bolestně, je pálený předmět tak pálen, jak pálí pálicí činitel?

Pól. Ovšemže.

Sókr. Jistě také jestliže něco řeže, je to obdobné; něco je totiž řezáno.

Pól. Ano.

Sókr. A jestliže je řez veliký nebo hluboký nebo bolestný, je řezaný předmět řezán takovým řezem, jaký způsobuje řezající činitel?

Pól. Patrně.

Sókr. Zkrátka tedy viz, zdali uznáváš, co jsem právě řekl, o všech věcech, že jaký jest děj, který způsobuje dělající činitel, takový že trpí jeho předmět.

Pól. Uznávám.

Sókr. Když toto souhlasně uznáváme, řekni mi, zdali platiti pokutu je děj trpný či činný?

Pól. Nutně trpný, Sókrate.

Sókr. Není-li způsobován od kohosi činného?

Pól. Jakpak by ne? Od trestajícího.

e *Sókr.* A kdo náležitě trestá, trestá spravedlivě?

Pól. Ano.

Sókr. Dělá věci spravedlivé, či ne?

Pól. Spravedlivé.

Sókr. Tedy kdo je pokutou trestán, trpí věci spravedlivé?

Pól. Patrně.

Sókr. Ale o spravedlivých věcech bylo tuším uznáno, že jsou krásné?

Pól. Ovšemže.

Sókr. Z těchto tedy jeden krásnou věc činí, druhý, trestaný, trpí.

Pól. Ano.

477 *Sókr.* A jestliže je krásná, je tedy jistě dobrá, že ano? Budťo je totiž libá nebo užitečná.

Pól. Nutně.

Sókr. Dobrou věc tedy trpí, kdo platí pokutu?

Pól. Podobá se.

Sókr. Dostává se mu tedy užitku?

Pól. Ano.

Sókr. Zdalipak toho užitku, který si já představuji? Stává se lepším na duši, jestliže jest spravedlivě trestán?

Pól. Podobá se pravdě.

Sókr. Tedy kdo platí pokutu, je zbavován špatnosti své duše?

Pól. Ano.

b *Sókr.* Není snad tedy zbavován největšího zla? Uvažuj takto: jde-li o péči o peníze, vidíš snad u člověka nějaké jiné zlo nežli chudobu?

Pól. Nikoli, nýbrž právě chudobu.

Sókr. A co v péči o tělo? Nazval bys tu zlem slabost, nemoc, ošklivost a takové věci?

Pól. Zajisté.

Sókr. A nemyslíš, že může být i v duši nějaká vadnost?

Pól. Jak by ne?

Sókr. A nenazýváš takovou vadností nespravedlivost, nevědomost, zbabělost a takové věci?

Pól. Ovšemže ano.

Sókr. Tedy k trojí věci, k penězům, k tělu a k duši, náleží podle tvých slov trojí druh vadností, chudoba, nemoc, nespravedlnost? c

Pól. Ano.

Sókr. Která z těchto vadností je nejošklivější? Není to nespravedlnost a vůbec vadnost duše?

Pól. Ano, ve velké míře.

Sókr. Jestliže pak nejošklivější, také nejhorší?

Pól. Jak to myslíš, Sókrate?

Sókr. Takto: podle toho, co jsme svrchu souhlasně uznali, je nejošklivější věc vždycky nejošklivější tím, že přináší buď největší strážení nebo škodu nebo obojí.

Pól. Dozajista.

Sókr. Nyní pak jsme uznali, že nejošklivější věc je nespravedlnost a veškerá vadnost duše? d

Pól. Ano, uznali jsme.

Sókr. Tedy jistě je to věc buď nejtrapnější a je nejošklivější z těchto tím, že vyniká trapností, nebo vyniká škodlivostí nebo obojím.

Pól. Nutně.

Sókr. Zdalipak tedy býti nespravedliv a nezřízený a zbabělý a nevědomý není bolestnější než strádání a nemoc?

Pól. Mně se nezdá, Sókrate, aspoň to neplýne z toho, co bylo řečeno.

Sókr. Tedy vadnost duše převyšuje ostatní vadnosti jakousi nad pomyšlení velikou škodlivostí a neobyčejným zlem, a tím je ze všeho nejošklivější, když ne – podle tvé řeči – bolestností. e

Pól. Patrně.

Sókr. Avšak co vyniká největší škodlivostí, je jistě asi největší zlo na světě.

Pól. Ano.

Sókr. Tedy nespravedlnost a nezřízenost a ostatní vadnost duše je největší zlo na světě?

Pól. Patrně.

Sókr. Kterépak umění zbavuje chudoby? Ne umění peněžnické?

Pól. Ano.

Sókr. A které zbavuje nemoci? Ne lékařské?

Pól. Nutně.

478 *Sókr.* A které vadnosti duše a nespravedlivosti? Jestliže ti to není takto nasnadě, uvažuj takhle: kam a ke komu vodíme ty, kteří jsou tělesně nemocní?

Pól. K lékařům, Sókrate.

Sókr. A kam vodíme lidi, jestliže činí bezpráví a trpí nezřízeností?

Pól. Chceš říci k soudcům?

Sókr. Ne snad proto, aby dostali pokutu?

Pól. Ano.

Sókr. A zdalipak ti, kteří náležitě trestají, neužívají při trestání jisté spravedlnosti?

Pól. To je zřejmé.

Sókr. Peněžnictví tedy zbavuje chudoby, lékařství nemoci

b a vykonávání práva nezřízenosti a nespravedlnosti.

Pól. Patrně.

Sókr. Nuže, co je z těchto věcí nejkrásnější?

Pól. Z kterých to myslíš?

Sókr. Z peněžnictví, lékařství, práva.

Pól. Daleko vyniká, Sókrate, právo.

Sókr. Jistě tedy způsobuje buď největší libost nebo užitek nebo obojí, jestliže je nejkrásnější?

c *Pól.* Ano.

Sókr. Je snad býti léčen příjemné a léčení pociťují radost?

Pól. Mně se zdá, že ne.

Sókr. Ale je to užitečné. Ano?

Pól. Ano.

Sókr. Neboť léčený je zbavován velikého zla, takže je prospěšno podstoupiti bolest a býti zdrav.

Pól. Jak by ne!

Sókr. Zdalipak je asi člověk hledíc k tělu nejšťastnější takto, když je léčen, či kdyby vůbec ani nebyl nemocen?

Pól. Patrně, že kdyby ani nebyl nemocen.

Sókr. Ano, neboť štěstím není, jak se podobá, to zbavení zla, nýbrž vůbec ani zla nepocítit.

Pól. Tak jest.

Sókr. A což, který ze dvou lidí majících něco zlého buďto na těle nebo v duši je nešťastnější: ten, který se léčí a je zbavován toho zla, či ten, kdo se nedává léčit a má je?

Pól. Zdá se mi, že ten, který se neléčí.

Sókr. Nuže zdalipak se neukázalo, že platiti pokutu je zbavování největšího zla, vadnosti duše?

Pól. Ano, ukázalo se.

Sókr. Neboť spravedlivá pokuta patrně přivádí k rozumu a činí lidi spravedlivějšími a stává se léčením vadnosti.

Pól. Ano.

Sókr. Nejšťastnější tedy je ten, kdo nemá zla v duši, když se toto ukázalo největší ze zlých věcí.

Pól. To je zřejmé.

Sókr. Na druhém místě je asi ten, kdo je takového zla zbavován.

Pól. Podobá se.

Sókr. A to jest, jak se ukázalo, kdo je napomínán, kárán a kdo platí pokutu.

Pól. Ano.

Sókr. Nejhůře tedy žije, kdo má v sobě nespravedlnost a nezabavuje se jí.

Pól. Patrně.

Sókr. To je jistě právě ten, kdo páchá největší bezpráví, počíná si s největší nespravedlností a přitom dosáhne, že není ani napomínán ani trestán ani neplatí pokutu; tak má, jak pravíš, zařizen svůj život Archelaos i ostatní tyranové a rétoři a držitelé moci.

Pól. Podobá se.

Sókr. Tito, přáteli, dosáhli asi právě téhož, jako kdyby někdo sužovaný nejtěžšími chorobami dosáhl toho, že by lékařům platil pokutu za své tělesné chyby a neléčil se, boje se jako dítě b pálení a řezání, že to je bolestné. Či nezdá se tak i tobě?

Pól. Zajisté.

Sókr. To nezná, jak se podobá, jaká věc je zdraví a dobrý stav těla. Podle toho, co jsme nyní souhlasně uznali, skoro se zdá, že totéž dělají i ti, kdo se vyhýbají spravedlivému trestu, Póle, totiž že se dívají jenom na jeho bolestnou stránku, ale k jeho prospěšnosti jsou slepí a neznají, oč větší neštěstí je být spojen s nezdravou duší nežli s nezdravým tělem, s duší vadnou, nespravedlivou a bezbožnou; proto také dělají všechno, aby nemuseli platit pokutu a zbavovat se onoho největšího zla, opatřují si peníze i přátele i to, jak by byli v řeči co nejpřemluvnější. Jestliže je pravda, co jsme spolu uznali, Póle, zdalipak pozoruješ, co z té úvahy vychází? Či chceš, abychom to spolu shrnuli?

Pól. Ano, jestliže ti je libo.

Sókr. Vychází snad tedy, že největší zlo je nespravedlnost a činit bezpráví?

Pól. Patrně.

d *Sókr.* Dále pak se ukázalo, že platit pokutu je zbavování se tohoto zla?

Pól. Zdá se.

Sókr. A neplatit pokutu že je udržení toho zla?

Pól. Ano.

Sókr. Tedy činit bezpráví je co do velikosti druhá ze všech zlých věcí, kdežto činit bezpráví a přitom neplatit náležitou pokutu je ze všech zel největší a první.

Pól. Podobá se.

Sókr. A právě o tom jsme se, příteli, rozcházel ve svých míněních: ty jsi za šťastného prohlašoval Archelaa, člověka, který činí největší bezpráví a neplatí žádnou pokutu, kdežto já jsem se naopak domníval, že jestliže buď Archelaos nebo kdokoli jiný z lidí neplatí za svá bezpráví pokutu, ten že je nezbytně ze všech ostatních lidí daleko nejnešťastnější; a vždycky že je ten, kdo činí bezpráví, nešťastnější, než kdo bezpráví snáší, a ten, kdo neplatí pokutu, nešťastnější než ten, kdo ji platí. Nebyla tohle má slova?

Pól. Ano.

Sókr. Není-li tedy dokázáno, že jsem měl pravdu?

Pól. Patrně.

Sókr. Dobrá; jestliže tedy je toto pravda, Póle, kde je ta velká užitečnost rétoriky? Vždyť podle toho, co jsme nyní uznali, člověk musí sám sebe co nejvíce hlídat, aby se nedopustil bezpráví, sice že si získá pořádné zlo. Či ne?

Pól. Ovšemže.

Sókr. Kdykoli však se dopustí bezpráví buď sám nebo někdo jiný z těch, na kterých mu záleží, musí sám dobrovolně jít tam, kde by co nejdříve dostal trest, k soudci, jako k lékařovi, spěcháje, aby choroba nespravedlnosti nezastarala a neučinila duši rozhlodanou a nezhojitelnou. Či jak můžeme soudit, Póle, jestliže zůstávají v platnosti myšlenky, o kterých jsme se dříve shodli? Není nutno, aby tyto závěry s nimi takto souhlasily a ne jinak?

Pól. Co bychom také řekli, Sókrate?

Sókr. Tedy k obraně nespravedlivého jednání buď vlastního nebo rodičů nebo přátel nebo dětí nebo k obraně nespravedlivého skutku vlastní není nám rétorika nijak užitečná, Póle, leda že by si někdo pomyslel, že k něčemu opačnému – že je třeba žalovat za prvé sebe sama, potom i své blízké a ostatní přátele, kdokoli by kdy činil bezpráví, a neskrývat nespravedlivé jednání, nýbrž přiváděti je na světlo, aby takový člověk dostal

trest a se uzdravil; že je třeba nutiti sebe sama i ostatní nebýt bojácný, nýbrž se zamhouřenýma očima dobře a zmužile se dát jakoby lékaři řezat a pálit za účelem dobra a krásna, bez pomýšlení na bolest; jestliže spáchané bezpráví zasluhuje ran, dáti se bít, jestliže vězení, dáti se uvěznit, jestliže pokuty, zaplatit ji, jestliže vyhnanství, odejít z vlasti, jestliže smrti, zemřít: přitom musí být každý prvním žalobcem i sebe samého i ostatních blízkých a k tomu užívat rétoriky, aby nespravedlivé činy vycházely najevo a viníci byli zbavováni největšího zla, nespravedlnosti. Je to tak, Póle, či není?

Pól. Mně se to zdá, Sókrate, divné, ale s tím, co bylo řečeno dříve, se ti to snad shoduje.

Sókr. Tedy jistě buď je zapotřebí tamto zrušit, nebo je nutno uznat tyhle závěry?

Pól. Ano, je tomu tak.

Sókr. A naopak zase z druhé strany obráceně, jestliže je tedy třeba někomu činit zle, buď nepříteli nebo komukoli, jen když ten sám nezakouší bezpráví od svého nepřítele²⁹ – toho totiž jest se varovati –, nýbrž když se ten nepřítel dopouští bezpráví na někom jiném, je třeba vším způsobem, i skutky i slovy, to zaříditi tak, aby nebyl trestán a nepřišel před soudce; pakli však přijde, jest to nastrojiti tak, aby byl nepřítel osvobozen a nebyl trestán, naopak kdyby například nespravedlivě získal mnoho peněz, aby jich nevracel, nýbrž aby je podržel a nespravedlivě a bezbožně jich užíval i pro sebe i pro své blízké, a kdyby jeho spáchané bezpráví zasluhovalo smrti, aby nezemřel – nejráději aby nezemřel vůbec nikdy, nýbrž byl se svou špatností nesmrtelný, a když ne to, aby žil v tomto stavu co nejdélší čas. K takovému věcem se mi zdá, Póle, rétorika užitečná, neboť pro toho, kdo nehodlá činit bezpráví, nezdá se mi být její užitečnost nějak veliká, ač je-li tu vůbec nějaká užitečnost, když se v předcházejících úvahách nikde neukázala.

Kall. Řekni mi, Chairefónte, mluví tohle Sókratés vážně, či žertuje?

Chair. Mně se zdá, Kallikle, že mluví až příliš vážně; ale nejlépe bude se zeptat jeho samého.

Kall. Při bozích, však po tom dychtím. Řekni mi, Sókrate, máme si myslet, že nyní mluvíš vážně, či že žertuješ? Jestliže totiž mluvíš vážně a je tohle pravda, co říkáš, nebyl by snad náš lidský život převrácený a neděláme, jak se podobá, všechno naopak, než jak bychom měli?

Sókr. Kallikle, kdyby lidé neměli žádného stejného dojmu – jedni ten, druhí onen –, nýbrž každý z nás cítil nějaký zvláštní dojem, jiný než ostatní, nebylo by snadné projevit druhému své cítění. Říkám to, když jsem si uvědomil, že já a ty cítíme právě nyní cosi stejného, neboť my dva máme každý dvě lásky, já Alkibiada Kleiniova a filosofii,³⁰ a tvé lásky jsou také dvě, démos athénský a Démos Pyrilampův.³¹ Tu pak pokaždé pozoruji, že ať tvůj miláček řekne cokoli a jakkoli se na věc dívá, že ty, ačkoli jsi tak zdatný, nemáš síly mu odporovat, nýbrž sem a tam se obracíš; i ve shromáždění národa, kdykoli ti při tvé řeči řekne athénský lid, že tomu tak není, obrátíš a říkáš, co on chce, a podobně se chováš k tomu krasavci, hochu Pyrilampovu. Neboť choutkám a řečem svých lásek nejsi schopen odporovati, takže kdyby někdo slyšel tvé řeči, které mluvíváš kvůli nim, a divil se, jak jsou podivné, snad bys mu řekl – kdybys chtěl mluvit pravdu –, že jestliže někdo nepřiměje tvé lásky, aby ustaly od těchto řečí, ani ty nikdy nepřestaneš takto mluvit. Měj tedy za to, že musíš i ode mne slyšet jiná taková slova, a nediv se, že já tak mluvím, nýbrž přiměj filosofii, mou lásku, aby ona přestala tak mluvit. Mluví totiž, milý příteli, co nyní ode mne slyšíš, a je mi mnohem méně vrtkavá nežli jiné lásky; tuhle ten syn Kleiniův má totiž pokaždé jiné řeči, ale filosofie stále tytéž: mluví, čemu se ty nyní divíš, a byl jsi i sám při té řeči. Buďto ji tedy usvědč z omylu, jak jsem právě říkal, a dokaž, že není nejvyšším ze všech zel činit bezpráví a při činění bezpráví neplatiti pokutu; anebo jestliže toto necháš nevyvráceno, při psu, bohu Egypta-

nů,³² nebude s tebou, Kalliklee, Kalliklés souhlasiti,³³ nýbrž bude v nesouhlasu po celý život. A přece já se domnívám, můj milý, že by bylo lépe, aby má lyra byla rozladěna a falešně hrála a aby falešně zpíval sbor, který bych řídil, a aby celý svět se mnou nesouhlasil a mluvil opačné věci, nežli abych já sám jediný byl se sebou v nesouladu a sobě odporoval.

Kall. Sókrate, zdá se mi, že si vedeš ve svých řečech bujaře, jako pravý politický řečník; a nyní takto řečníš, když se Pólovi stalo totéž, co vytýkal Gorgiovi, že se mu stalo před tebou. Řekl totiž asi, že Gorgias jsa od tebe tázán, zdali když k němu někdo přijde, kdo se chce naučit rétorice a nezná právo, zdali ho Gorgias tomu naučí, se zastyděl a řekl – podle zvyku lidí, protože by se horšili, kdyby někdo řekl ne –, že ho to naučí; pro toto přiznání byl donucen sám sobě odporovat – a to právě že ty máš rád – a vysmíval se ti,³⁴ jak se mi zdá, a to tehdy právem; nyní se však zase stalo totéž jemu samému. A já právě v tom neschvaluji počínání Pólovo, že ti připustil, že činit bezpráví je ošklivější než je snášet; neboť po tomto přiznání zase sám byl od tebe v řečech zapleten a jakoby zkrocen uzdou i zastyděl se říci, co měl na mysli. Ty totiž vskutku, Sókrate, zavádíš do takovýchto nechutných a k davu mluvených zásad, které od přírody nejsou krásné, avšak zákonem ano, a přitom tvrdíš, že jdeš za pravdou. A namnoze jsou si tyto věci navzájem protivné, příroda a zákon;³⁵ jestliže tedy se někdo stydí a neodvažuje se mluvit, co má na mysli, je nucen pronášet protimluvy. Tu pak jsi i ty vyzoboroval tuhle moudrost a nepoctivě si vedeš ve svých řečech: jestliže někdo mluví hledě k zákonu, ty pokládáš otázky podle přírody, pakli mluví o věcech přírody, ty o věcech zákona. Jako například hned v této věci, v otázce o činnosti a snášení bezpráví; kdežto Pólos mluvil o ošklivějším podle zákona, ty jsi chytil jeho řeč ve smyslu přírody. Od přírody je totiž ošklivější všechno, cokoli je také horší, tedy bezpráví snášet, podle zákona však bezpráví činit. Vždyť tento stav, snášet bezpráví, ani nesluší muži, nýbrž

nějakému otroku, jemuž je lépe býti mrtev nežli žít, když snášeje bezpráví a ústrky není s to, aby pomáhal sám sobě nebo jinému, o koho by dbal. Avšak podle mého mínění zákony dávají lidé slabí a množství. K sobě samým tedy hledí a k svému prospěchu, když dávají zákony i když udělují pochvaly a vyslovují hany; zastrašují silnější lidi a schopné míti více, říkají – právě aby neměli více než oni sami –, že míti více je ošklivé a nespravedlivé a právě v tom že záleží bezpráví, ve snaze míti více než ostatní; sami totiž jsou, tuším, rádi, jestliže mají stejně, ačkoli jsou slabší. Proto tedy toto je zákonem nazýváno nespravedlivým a ošklivým, snaha míti více než množství, a jmenují to činností bezpráví; ale podle mého mínění sama příroda ukazuje, že je spravedlivé, aby lepší měl více než horší a mocnější než méně mocný. A že tomu tak jest, je zhusta vidět jak u jiných tvorů, tak i mezi lidmi v celých obcích a rodech, že totiž to je podstatná známka spravedlnosti, aby silnější vládl slabšímu a měl více nežli on. Neboť podle jakého práva vytáhl Xerxés proti Helladě nebo jeho otec proti Skythům? A bylo by možno uvést nesčíslně jiných takových příkladů. Ale ti, myslím, dělají tyto věci podle přirozeného pojmu spravedlnosti a, bůh je svědek, podle přirozeného zákona, a ne snad podle toho, který si my dáváme; my utváříme nejlepší a nejsilnější z nás samých, berouce je již z mládí jako lvíčata, a zařkáváním i kouzelnými prostředky si je zotročujeme říkajíce, že je třeba zachovávat rovnost a v tom že záleží krásno i spravedlivo. Avšak myslím jestliže se vyskytne muž náležitě od přírody nadaný, ten všechno to ze sebe setřese, prorazí a unikne ven, pošlape všechny ty naše zápisy, kejkle, zařkadla a nepřirozené zákony, povstane a náhle se objeví ten otrok naším páнем a tu jako plamen vyšlehně právo přírody. Zdá se mi, že i Pindaros ukazuje právě to, co já říkám, v básni, v které praví:³⁷

zákon, všech král smrtelných i nesmrtelných

a ten, jak dí,

*řídí, právem činně největší násilí, svrchovanou rukou;
svědčí mi o tom činy Hérakleovy, když nekoupené –*

říká to nějak takto – neboť neumím tu píseň nazpaměť –, ale smysl je, že Héraklés si odehnal krávy, kterých si ani nekoupil ani nedostal od Géryona darem,³⁸ jsa přesvědčen, že to je od přírody spravedlivé a že i krávy i všechny ostatní statky lidí horších a slabších náleží člověku lepšímu a silnějšímu.

Pravda se má tedy takto a ty to poznáš, jestliže už necháš filosofie a oddáš se větší věci. Filosofie je totiž, Sókrate, pěkná věc, jestliže se jí člověk mírně chopí v příslušném věku; pakli však u ní setrvá přes náležitou míru, je to zkáza lidí. Neboť i kdyby byl velmi nadaný, jestliže se zabývá filosofií ještě v pokročilém věku,³⁹ nutně se stane neznalým všech věcí, kterých musí být znalý ten, kdo chce být mužem dokonalým a váženým. Vždyť takoví lidé se stávají neznalými zákonů vztahujících se k obci, i řečí, kterých je třeba užívat ve styku s lidmi při soukromých i veřejných smlouvách, i lidských zálib a žádostí, a vůbec se stávají docela neznalými člověka a jeho povahy. A tu kdykoli přijdou k některému soukromému nebo obecnímu jednání, bývají směšní, právě tak jako zase politikové, myslím, jsou směšní, kdykoli přijdou do vašich schůzek a k vašim hovorům. Stává se totiž, jak praví Euripidés:⁴⁰ každý je skvělý v tom a k tomu spěje

*a tomu dává ze dne část vždy největší,
v čem ze všeho, co umí, nejvíc vyniká;*

485 ale v čem je slabý, tomu se vyhýbá a to haní, kdežto to druhé chválí, z přízně k sobě samému, neboť má za to, že takto chválí sám sebe. Ale podle mého mínění je nejsprávnější poznati obojí. Filosofii poznávat je krásné potud, pokud toho je potřebí pro obecné vzdělání, a dokud je člověk mlád, není pro něj ošklivé zabývat se filosofií; ale když je člověk už starší a ještě se zabývá filosofií, tu se stává, Sókrate, ta věc směšnou a na

mne působí lidé zabývající se filosofií zcela podobným dojmem jako ti, kteří po dětstvu žvatlají a si hrají. Kdykoli totiž uvidím malé dítě, kterému ještě sluší takto hovořiti, jak žvatlá a si hraje, baví mě to a zdá se mi to milé a způsobné a vhodné k věku toho dítěte, kdežto kdykoli uslyším malé dítě hovořiti čistě a správně, zdá se mi to jaksi odporné a týrá mi to uši a zdá se mi to něčím otročkým; kdykoli však uslyšíme dospělého muže žvatlat nebo ho vidíme si hrát, je to zřejmě směšné a nemužné a zdá se, že to zasluhuje bití.

A právě týž dojem tedy cítím i z lidí filosofujících. Vidím-li totiž filosofii u mladého jinocha, radostně to schvaluji a zdá se mi, že mu to sluší, a pokládám toho člověka za zvláště hodna svobodného rodu, kdežto toho, který se nezabývá filosofií, za nesvobodného, jenž se nikdy nevzchopí k žádné krásné nebo ušlechtilé věci; kdykoli však uvidím staršího člověka, že se ještě zabývá filosofií a neodchází od ní, tento muž podle mého zdání, Sókrate, zasluhuje už bití. Neboť jak jsem právě řekl, na takového člověka čeká, i kdyby byl velmi nadaný, že se stane nemužným, že se bude vyhýbat středním částem města a shromaždištěm občanů, na kterých se, jak řekl básník,⁴¹ muži významávají, ale zaleze a prožije ostatek života někde v zákoutí ve společnosti tří nebo čtyř mladíčků a tam bude žvatlat, nikdy však nepronese slova svobodného, velkého a mužného.

Já jsem k tobě, Sókrate, v poměru hezky přátelském; tu pak se skoro zdá, že nyní cítím právě to, co cítí u Euripida, o němž jsem se prve zmínil, Zéthos k Amfionovi.⁴² I mně totiž přichází na mysl říci tobě něco takového, jako onen mluví ke svému bratru, totiž: „Zanedbáváš, Sókrate, to, oč by ses měl starat, a porušuješ přirozený stav své duše, tak ušlechtilý, jakýmsi dětinským pitvořením a ani při poradách o právu bys nepřidal správně své slovo, ani bys nevystihl, co je podobno pravdě a přesvědčivé, ani bys ve prospěch jiného nedal smělou radu.“ Avšak, milý Sókrate – a nic se na mne nezlob, neboť budu tak

mluvit proto, že to s tebou dobře myslím –, nezdá se ti ošklivé být v takovém stavu, v jakém, myslím, jsi i ty i ostatní, kteří kdy zabíhají ve filosofii příliš daleko? Jak to nyní jest, kdyby někdo popadl tebe nebo někoho jiného z takovýchto lidí
 b a odváděl do vězení, tvrdě o člověku nevinném, že se provinil, víš sám, že by sis nevěděl rady, nýbrž točila by se ti hlava a otvíral bys ústa nevěda, co říci, a kdybys předstoupil před soud a náhodou měl žalobce sebe slabšího a horšího, přece bys byl odsouzen k smrti, jestliže by se mu chtělo navrhnout ti trest smrti. Avšak jakápak je v tom moudrost, Sókrate, když *umění vezme muže s dobrými vlohami a učiní jej horším*,⁴³ že nedovede ani sám sobě pomáhat ani vysvobodit z největších nebezpečností ani sebe ani nikoho jiného, nýbrž je od svých nepřátel olupován o všechno své jmění, a vůbec žije beze cti ve své obci? Takovému člověku můžeš – i když to je snad příliš hrubé slovo – dávat pohlavky a nic se ti za to nestane. Nuže, přáteli, poslouvej mne a *přestaň se zkoušením a provozuj krásnou hudbu činů* a provozuj to, čím si získáš pověst rozumného muže, *jiným ponechaje tyto chytrosti*, ať už jim třeba říkat tlachy nebo žvanění, *z nichž získáš to, že v prázdném budeš*
 d *bydlit domě*; neber si za vzor muže, kteří rozumují o těchto malichernostech, nýbrž ty, kteří mají i postavení i vážnost a mnoho jiných dobrých věcí.

Sókr. Kdybych měl zlatou duši, Kallikle, nemyslíš, že bych rád nalezl některý z těch kamenů, kterým zkoušejí zlato, ten dokonalý? Přivedl bych ji k němu, a kdyby mi ten kámen uznal, že mám duši dobře vypěstovanou, mohl bych býti jist, že jsem v náležitém stavu a že mi nic není potřebí jiné zkoušky.

e *Kall.* K čemupak se na to ptáš, Sókrate?

Sókr. Já ti to řeknu: já se domnívám, že nyní, když jsem přišel na tebe, přišel jsem na takový poklad.

Kall. Jak to?

Sókr. Dobře vím, že jestliže ty budeš se mnou souhlasit ve věcech, o kterých má moje duše jisté mínění, že to již je čistá

pravda. Myslím totiž, že kdo má náležitě vyzkoušet duši, zdali žije správně, či ne, musí mít k tomu tři vlastnosti, jež ty všechny máš, vědění, přízeň a otevřenost. Já se totiž setkávám s mnohými, kteří nejsou schopni mě zkoušet, protože nejsou tak moudří jako ty; jiní jsou sice moudří, ale nechťejí mi říci pravdu, protože o mne tak nedbají jako ty; i tihle dva hosté, Gorgias a Pólos, jsou sice moudří a jsou to moji přátelé, ale trochu se jim nedostává otevřenosti a jsou ostýchavější více, než je třeba. Že ne? Vždyť ve své ostýchavosti došli tak daleko, že se pro samý ostych jeden i druhý z nich odvažuje před četnými lidmi sám sobě odporovat, a to v nejdůležitějších věcech.

Avšak ty máš všechny ty vlastnosti, kterých ostatní nemají; jsi totiž náležitě vzdělán, jak by potvrdili mnozí Athéňané, a se mnou to dobře myslíš. Jaké mám pro to svědectví? Já ti to povím. Víím, Kallikle, že vy čtyři jste byli společníky v pěstování moudrosti, ty, Teisandros z Afiden, Andrón Androtiónův a Nausikydés z Cholargu;⁴⁴ a jednou jsem vás slyšel, jak jste se radili, až jak daleko je pěstovat filosofii, a víím, že zvítězilo mezi vámi asi takovéto mínění, nesnažit se jíti ve filosofování až do jemností, nýbrž napomínali jste se vespolek k ostražitosti, abyste se nestali moudřejšími více, než je třeba, a tak se mimo nadání nezkazili. Když tedy tě slyším, jak mi radíš totéž, co svým nejlepším druhům, je mi to dostatečným svědectvím, že to se mnou opravdu dobře myslíš. A dále, že jsi schopen svobodně mluvit a neostýchat se, to i sám tvrdíš a také řeč, kterou jsi před chvílí promluvil, v tom s tebou souhlasí. Tu pak se to má s touto věcí nyní patrně takto: jestliže v našem rozhovoru ty budeš v něčem se mnou souhlasit, bude to již dostatečně vyzkoušeno ode mne i od tebe a již nebude třeba to podrobovati jiné zkoušce. Neboť jinak bys to byl nikdy nepřipustil – buď z nedostatku moudrosti nebo z nadbytku ostýchavosti – a také bys to nepřipustil, že bys mne chtěl oklamat; vždyť jsi můj přítel, jak i sám tvrdíš. Tedy můj a tvůj souhlas vskutku bude zna-

menati už dosažení pravdy. Ze všeho nejkrásnější je, Kallikleee, zkoumání o tom, co jsi mi ty vytkl, jaký asi má být muž a čím se zaměstnávat a až pokud, a to i ve stáří i v mládí. Co se totiž 488 mne týče, jestliže ve způsobu svého života nejednám v něčem správně, dobře věz, že to nechybují úmyslně, nýbrž pro svou nevědomost; ty tedy, jako jsi začal mě napomínat, nepřestávej, nýbrž náležitě mi ukaž, co je to, čím se mám zabývat, a jakým způsobem bych se k tomu dostal, a jestliže mě zastihneš, že jsem nyní sice projevil s tebou souhlas, ale později že nedělám totéž, v čem jsem s tebou souhlasil, pokládej mě docela za slabocha a nikdy už potom mne nenapomínej, člověka, který za nic nestojí. Nuže opakuj mi od začátku, co myslíš ty i Pindaros,⁴⁵ jak je to s tím právem podle přírody? Aby mocnější násilím uchvacoval věci slabších a aby vládl lepší nad horšími a aby zdatnější měl více než méně zdatný? Pokládáš snad něco jiného za právo, či jsem si to pamatoval správně?

Kall. Ano, toto jsem tehdy tvrdil a také nyní tvrdím.

Sókr. Dáváš snad slovům „lepší“ a „mocnější“ též význam? 489
c Neboť ani tehdy jsem nebyl s to pochopit smysl tvé řeči. Nazýváš mocnějšími silnější a mají slabší poslouchat silnějšího – tak jsi podle mého zdání i tehdy ukazoval, že veliké obce napadají malé podle přirozeného práva, protože jsou mocnější a silnější, neboť mocnější a silnější a lepší je totéž –, či je d možno být lepší, ale přitom slabší a s menšími silami, a být mocnější, ale špatnější? Či je výměr lepšího a mocnějšího tentýž? Právě toto mi jasně urči, zdali je mezi pojmy „mocnější“ a „lepší“ a „silnější“ totožnost, či různost.

Kall. Však já ti říkám jasně, že to je totéž.

Sókr. Množství je přirozeně mocnější než jednotlivec, že ano? Množství vskutku také dává zákony jednotlivci, jak jsi i ty právě říkal.

Kall. Jak by ne?

Sókr. Tedy zákonná ustanovení množství jsou ustanovení mocnějších.

Kall. Ovšemže.

Sókr. A zajisté ustanovení lepších? Neboť mocnější jsou 488d podle tvých slov mnohem lepší.

Kall. Ano.

Sókr. Jistě tedy jsou jejich zákonná ustanovení přirozeně krásná, když pocházejí od mocnějších?

Kall. Tvrdím, že ano.

Sókr. Nuže, zдалipak množství nesoudí, jak jsi také ty prve říkal, že spravedlivé je mít stejně a že je ošklivější bezpráví činit nežli snášet? Je tomu tak, či ne? A jen abys tu nebyl přistižen zase ty, že se stydíš. Soudí množství, či ne, že spravedlivé je mít stejně, a ne mít více, a že je ošklivější bezpráví činit nežli snášet? Neodepři mi, Kallikleee, odpověď na tuto otázku, abych byl, budeš-li se mnou souhlasiti, od tebe již utvrzen ve svém mínění souhlasem muže schopného úsudku.

Kall. Ano, množství takto soudí.

Sókr. Tedy činit bezpráví není ošklivější nežli je snášeti jenom podle zákona, ani není rovnost spravedlivou věcí jen podle zákona, nýbrž i přirozeně; takže se skoro zdá, že jsi 489 neměl pravdu v tom, co jsi dříve říkal, a že jsi mě nesprávně vinil z nepravdy říka, že zákon a příroda je něco opačného a že i já to znám, ale nepoctivě si vedu ve svých řečech, neboť jestliže někdo mluví hledě k přírodě, že já převádím řeč k zákonu, pakli však někdo mluví hledě k zákonu, já k přírodě.

Kall. Tenhle muž nepřestane žvanit. Řekni mi, Sókrate, nestydíš se, ty, ve svém věku, chytat za slovo a pokládat za šťastný nález, jestliže někdo v slově pochybí? Copak se domníváš, že já dělám nějaký rozdíl mezi pojmy „mocnější“ a „lepší“? Což ti už dávno neříkám, že pro mne je „lepší“ a „mocnější“ totéž? Či se domníváš, že podle mého mínění, kdykoli se shromáždí sběr otroků a všelijakých lidí, úplně nicotných, snad až na to, že se mohou prokázat tělesnou silou, a ti něco prohlásí, že tohle je ustanovení zákona?

Sókr. Dobře, přemoudrý Kallikleee; tak si to myslíš?

- d *Kall.* Ovšemže ano.
Sókr. Však já sám, můj drahý, se už dávno dohaduji, že dáváš pojmu „mocnější“ asi takovýto význam, a ptám se, protože dychtím jasně vědět, co si myslíš. Vždyť přece ty se nedomníváš, že dva lidé jsou lepší nežli jeden, ani že tvoji otroci jsou tebe lepší, protože jsou silnější nežli ty. Ale řekni ještě jednou ze začátku, co asi myslíš slovem „lepší“, když ne lidi silnější? A poučuj mě, podivný muži, trochu vládněji, abych ti z učení neutekl.
- e *Kall.* Ironizuješ, Sókrate.
Sókr. Zéthos ví, že ne,⁴⁶ Kalliklee, jehož ses ty dovolával, když jsi právě mluvil mnoho ironicky ke mně; ale tak řekni, kdo jsou podle tebe ti lepší?
Kall. Zjistě ti zdatnější.
Sókr. Vidíš tedy, že ty sám mluvíš jen slova a nic neobjasňuješ? Neřekneš, zdali těmi lepšími a mocnějšími míníš rozumnější, či některé jiné?
Kall. Ano, při Diovi, tyto míním, rozhodně.
- 490 *Sókr.* Často tedy je podle tvé řeči jeden člověk mající rozum mocnější nežli tisíce nerozumných a ten má vládnouti, oni pak mají být ovládnáni, a více má mít vládnoucí před ovládanými; tohle totiž podle mého zdání chceš říci – a nechytám za slovo –, jestliže je ten jeden mocnější než tisíce.
Kall. Ano, toto je, co myslím. Tohle totiž je, jak se já domnívám, přirozeně spravedlivé, aby lepší a rozumnější vládl nad horšími a měl více než oni.
- b *Sókr.* Počkej! Copak asi zase teď myslíš? Dejme tomu, že je nás mnoho pohromadě na jednom místě, právě tak jako nyní, a máme společně mnoho jídel i nápojů, a jsme všelijací, jedni silní, druzí slabí, a jeden z nás, který je lékař, je v těchto věcech rozumnější, ač, jak je přirozeno, je proti jednomu silnější a proti druhým slabší: zdalipak jistě nebude tento muž, protože je rozumnější než my, lepší a mocnější, co se týče těch věcí?
Kall. Ovšem.

Sókr. Zdalipak tedy má mít z těchto jídel více nežli my, protože je lepší? Či má sice, protože je první, všechno rozdělovat, ale v používání a spotřebování pro své vlastní tělo nemá mít více, nechce-li, aby ho to vytréstalo, nýbrž má dostat proti jednomu více, proti druhým pak méně? A jestliže je náhodou ze všech nejslabší, má se mu dostat, Kalliklee, jemu, ze všech nejlepšimu, ze všech nejméně? Není tomu tak, můj milý?

Kall. Mluvíš o jídlech, o nápojích, o lékařích a o hloupostech; ale já nemyslím tyhle věci.

Sókr. Nenazýváš snad lepším rozumnějšího? Řekni ano, nebo ne!

Kall. Arciže.

Sókr. A netvrdíš, že lepší má mít více?

Kall. Ale ne jídel, ani nápojů.

Sókr. Rozumím, ale snad šatů, a kdo se nejlépe vyzná v tkalcovství, má mít největší šat a má toho mít na sobě navlečeno nejvíce a nejkrásnějšího a tak chodit?

Kall. Jakých šatů?

Sókr. Ale co se týče obuvi, je patrné, že musí mít přednost nejrozumnější v této věci a nejlepší. Snad musí mít švec na nohou nejvíce obuvi a největší a tak chodit.

Kall. Jaké obuvi? Mluvíš samé hlouposti.

Sókr. Ale jestliže nemyslíš takovéto věci, snad takovéhle: například rolník, rozumný a dokonalý, co se týče zemědělství, ten snad má mít větší hojnost zrní a má užívat co největšího množství zrní pro svou zemi.

Kall. Jak stále mluvíš totéž, Sókrate!

Sókr. Nejen to, Kalliklee, nýbrž i o týchž věcech.

Kall. Při bozích, bez přestání mluvíš pořád o ševcích a valchářích a kuchařích a lékařích, jako by ti byli předmětem naší rozmluvy.

Sókr. Nuže neřekneš, čeho se musí týkat ta větší míra člověka mocnějšího a rozumnějšího, aby jí vynikal spravedlivě? Či ani nesneseš mých náповědí ani to sám neřekneš?

Kall. Však já to už dlouho říkám. Za prvé těmi mocnějšími
b nemyslím ševce ani kuchaře, nýbrž ty, kdo jsou rozumní ve vě-
cech obce, jakým způsobem by byla dobře spravována, a neto-
liko rozumní, nýbrž i zmužilí, schopní prováděti, cokoli by si
usmysleli, a kteří neochabují pro malátnost své duše.

Sókr. Vidíš, nejmilejší Kallikleee, jaký je rozdíl mezi tím, co
ty mně vytýkáš, a tím, co já tobě? Ty totiž o mně tvrdíš, že
mluvím stále totéž, a to mi máš za zlé; já však tobě naopak vy-
týkám, že nikdy nemluvíš totéž o týchž věcech, nýbrž jednou
c jsi ve svém výměru za lepší a mocnější pokládal silnější, po-
tom zase rozumnější, a nyní zase přicházíš s něčím jiným:
mocnější a lepší jsou od tebe nazýváni jakýmiisi zmužilejšími.
Nuže, přáteli, kdo asi jsou podle tvého soudu lepší a mocnější
a v čem? Jen ven s tím!

Kall. Vždyť jsem řekl, že to jsou lidé rozumní ve věcech
d obce a stateční. Těm totiž náleží vládnout obcím a spravedlnost
záleží v tom, aby ti měli více proti ostatním, vládnoucí proti
ovládaným.

Sókr. A což, přáteli, jaký je u nich poměr k sobě samým?
Jsou vládnoucí či ovládaní?

Kall. Jak to myslíš?

Sókr. Myslím si jednoho každého, jak vládne nad sebou
samým; či toho není nic potřebí, vládnout sám nad sebou,
nýbrž jen nad ostatními?

Kall. Jak to myslíš, vládnout sám nad sebou?

Sókr. Nemyslím tím nic zvláštního, nýbrž jako se obecně
e myslí, být uměřený a mocen sám sebe, ovládat v sobě své li-
bosti a žádosti.

Kall. Ty jsi dobrý: pošetilce nazýváš uměřenými.

Sókr. Jak to? Nikdo by nemohl nepoznat, že tohle není mé
mínění.

Kall. Ba zcela jistě, Sókrate. Neboť jak by mohl být člověk
šťasten, kdyby komukoli otročil? Ale tohle je po přirozenosti
krásné a spravedlivé, co já ti nyní otevřeně pravím, že totiž kdo

chce správně žít, musí ponechat svým žádostem co největší
vzrůst a nesmí je krotit; a když jsou co největší, musí být scho-
pen jim sloužit svou statečností a moudrostí a splňovat, čeho-
koli by se mu kdy zachtělo. Ale toto, myslím, není obecněmu
492 množství možné; proto ze studu takové jednotlivce haní,
zakrývajíce tak svou vlastní nemohoucnost, a nazývají onu
nezkrocenost něčím ošklivým, jak jsem řekl svrchu, snažíce se
lidi od přirozenosti lepší učinit raby, a když sami nemohou
zjednat svým choutkám ukojení, tu pro svůj vlastní nedostatek
b mužností vychvalují uměřenost a spravedlnost. Neboť když je
některý člověk buď od původu z rodu královského nebo je sám
svou přirozeností schopen získat si nějaké vůdčí místo nebo sa-
movládu nebo svrchovanou moc, co by bylo pro takovéto lidi
vpravdě ošklivější a horší nežli uměřenost a spravedlnost, pro
lidi, kterým bylo volno užívat dobrých věcí a nikdo jim v tom
nepřekážel, kteří si však sami ustanovili nad sebou pánem
zákon, úsudek a hanu obecného množství? Nebo jak by mohli
c nebýt nešťastní od té mravní krásy spravedlnosti a uměřenosti,
když by nedávali svým přátelům nic více nežli nepřátelům, a to
majíce vládu ve své obci? Ale podle pravdy, Sókrate – kterou
ty, jak pravíš, hledáš –, má se to takto: blahobyť, nezskrocenost
a svoboda, jestliže má podporu, je dobrost⁴⁷ a štěstí, kdežto to
ostatní, tyhle příkrasy, ty dohody lidí proti přírodě, to je žvást
a za nic to nestojí.

Sókr. Chrabře, Kallikleee, a otevřeně dorážíš svou řečí; neboť
d ty nyní zřejmě vyslovuješ, co si jiní sice myslí, ale nechťejí to
říci. Prosim tě tedy, abys žádným způsobem nepovoloval, tak
aby se vskutku jasně ukázalo, jak jest žítí. A řekni mi: je
pravda, že ty tvrdíš, že se žádosti nemají omezovat, má-li člo-
věk být takový, jak je třeba, nýbrž že je má nechávat co
největší a odkudkoli jim zjednávat naplnění, a to že je dobrost?
e

Kall. Ano, já to tvrdím.

Sókr. Tedy se nesprávně říká o lidech, kteří ničeho nepotře-
bují, že jsou šťastní.

Kall. Ano, neboť takto by byly nejšťastnější kameny a mrtvolly.

Sókr. Ale jistě, i jak ty líčíš, je to hrozný život. Nic bych se totiž nedivil, že snad má pravdu Euripidés v těchto slovech:

*kdo ví, zda toto žití není mrtev být
a smrt zda není žití?*⁴⁸

- 493 a my jsme snad opravdu mrtvi; já jsem totiž také už slyšel od kteréhosi z moudrých mužů,⁴⁹ že my nyní jsme mrtvi a naše tělo že nám je hrobem,⁵⁰ ta pak část duše, v které jsou žádosti, že má vlastnost dát se přemlouvat a obracet se sem a tam; a tuto část duše, pro její schopnost dáti se přemluvit a uvěřit, kterýsi vtipný spisovatel, snad ze Sicílie nebo z Itálie,⁵¹ obrazně nazval, užívaje
- b slovní hříčky,⁵² sudem, nerozumné lidi nezasvěcenými, a u nerozumných lidí přirovnal tu část duše, v které jsou žádosti, nezřízenou její složkou a bez pevných stěn, k dřavému sudu, narážaje na její nenasytlost. A právě proti tobě, Kallikle, ukazuje tento muž, že z těch, kdo jsou v říši Hádově – on mluví
- c o „neviditelném“ světě⁵³ –, tito jsou nejnešťastnější, ti nezasvěcení, a nosí vodu do dřavého sudu jinou takovou dřavou nádobou, sítem. Tím sítem tedy myslí, jak řekl můj vyprávěč, duši; a k sítu přirovnal duši nerozumných, jako by byla dřavá, protože nemůže v sobě nic držet pro svou nespolehlivost a zapomnětlivost. Tohle je sice ovšem poněkud podivné, ale přece to objasňuje, co ti chci ukázat, abych tě, budu-li jen trochu s to, přemluvil ke změně zásad, aby sis totiž místo života nenasytěného a nezřízeného zvolil život uspořádaný, spokojený i vystačující s tím, co má. Nuže, zdalipak se mi podařilo poněkud tě přemluvit i ke změně mínění v tom smyslu, že lidé spořádaní jsou šťastnější než nezřízení, či nezměníš ani dost málo své mínění, ani kdybych ti vykládal mnoho takových mýtů?

Kall. V tom druhém máš spíše pravdu, Sókrate.

Sókr. Nuže tedy ti povím jiné podobenství z těžké školy jako

tohle. Pozoruj, zdali soudíš o obojím životě, o životě uměřeném a životě nezřízeném, takto: představ si, že jsou dva muži a jeden i druhý má mnoho sudů, a to jeden sudy zdravé a plné a v jednom má víno, v druhém med, v třetím mléko a v mnoha jiných mnoho rozmanitých věcí, zdroje pak každé z těchto tekutin že jsou vzácné a nespolehlivé, jaké je možno si opatřovat jen s velikou a těžkou námahou. Ten jeden tedy, když by je naplnil, už by tam nenaléval a o nic by se nestaral, nýbrž měl by po této stránce pokoj; tomu druhému by sice bylo jako onomu možno, ale nespolehlivé opatřovat si tekutiny, avšak nádoby by měl dřavé a chatrné a byl by nucen ve dne v noci je naplňovat, sice by měl nejhorší trápení. Když je takový život jednoho i druhého, řekneš snad, že život nezřízeného člověka je šťastnější nežli spořádaného? Podařilo se mi poněkud tímto výkladem tě přemluvit, abys uznal, že spořádaný život je lepší než nezřízený, či nepodařilo?

Kall. Nepodařilo se ti to, Sókrate. Neboť ten, který si naplnil sudy, už nemá žádné radosti, nýbrž to je to, co jsem právě říkal, žít jako kámen, po tom naplnění, a necítit už ani radosti ani strážně. Avšak v tom záležití příjemné žití, v tom, když co nejvíce přitéká.

Sókr. Není-li pak nutné, jestliže mnoho přitéká, aby také mnoho odcházelo a aby byly jakési veliké díry pro ty odtoky?

Kall. Ovšemže ano.

Sókr. To, co ty mluvíš, je zase jakýsi život žravého kulíka, a ne mrtvolly ani kamene. A řekni mi: myslíš tím něco takového jako mít hlad a hladov jíst?

Kall. Arciže.

Sókr. A mít žízeň a žízňiv pít?

Kall. Ano, a když má člověk všechny jiné žádosti a může je ukojovat, cítí z toho radost a tak šťastně žije.

Sókr. Výborně, můj milý; jen pokračuj, jak jsi začal, a ať se od toho nedáš odvrátit studem! Avšak ani já nesmím, jak se podobá, dát se odvrátit studem. A nejprve rci, zdali může i praši-

vý člověk a cítící svrbění, má-li v zásobě hojnost drbání,⁵⁴ drbat se po celý život a tak šťastně žít?

d *Kall.* Jaký jsi podivín, Sókrate, a docela jako bys mluvil k davu.

Sókr. Tak tedy, Kalliklee, Póla a Gorgia jsem ohromil a způsobil jsem, že se stydělí, ale ty se nedáš ohromit ani se nezastydíš, vždyť jsi zmužilý. Ale jen odpovídej.

Kall. Tvrdím tedy, že i ten drbající se člověk by prožil život příjemně.

Sókr. Jestliže příjemně, zdalipak ne i šťastně?

Kall. Ovšemže.

e *Sókr.* Zdalipak když si drbe jen hlavu – či ještě se tě mám dále ptát? Viz, Kalliklee, co odpovíš, bude-li se tě někdo ptát na všechno, co s tímto přímo souvisí. A souhrn takovýchto věcí, život pederastů, ten není hrozný, ošklivý a nešťastný? Či o těch se odvážíš říci, že jsou šťastní, jestliže mají hojnost toho, čeho si žádají?

Kall. Nestydíš se, Sókrate, zavádět řeči na takové věci?

495 *Sókr.* Zavádím je tam já, ušlechtilý příteli, či ten, kdo takto bez obalu tvrdí, že lidé žijící v radostech jsou šťastní, ať je ta jejich radost jakákoli, a nedělá rozdíl, které ze slastí jsou dobré a které zlé? Ale řekni ještě i nyní, zdali tvrdíš, že příjemné a dobré je totéž, či že je něco mezi příjemnými věcmi, co není dobré?

Kall. Nuže, aby si má řeč neodporovala, kdybych řekl, že to je něco různého, tvrdím, že to je totéž.

Sókr. Kazíš, Kalliklee, předešlé úvahy a již bys se mnou nemohl náležitě zkoumat skutečnou pravdu, jestliže budeš mluvit proti svému mínění.

b *Kall.* Vždyť to děláš i ty, Sókrate.

Sókr. Tedy ani já nejednám správně, jestliže tohle dělám, ani ty. Avšak, můj drahý, hled', že snad dobro není v této věci, vším způsobem žít v radostech; neboť jestliže tomu tak jest, vyplývají z toho zjevně ty mnohé ošklivé věci, které jsem právě naznačil, i mnoho jiných.

Kall. Jak se ty domníváš, Sókrate.

Sókr. Ty doopravdy na tom stojíš, Kalliklee?

Kall. Arciže.

Sókr. Máme se tedy dát do rozpravy za předpokladu, že to je tvé vážné mínění?

Kall. Ano, velmi vážné.

Sókr. Nuže tedy, když se ti takto zdá, urči mi přesně toto: je c snad něco, čemu říkáš vědění?

Kall. Zajisté.

Sókr. Neříkal jsi prve, že vedle vědění jest i jakási statečnost?

Kall. Ano, říkal jsem.

Sókr. O těchto dvou věcech jsi tedy mluvil jako o dvou proto, že statečnost pokládáš za něco různého od vědění, není-li pravda?

Kall. Ano, za něco docela různého.

Sókr. A co slast a vědění, pokládáš to za totéž či za různé?

Kall. Jistě přece za různé, ty mudrci!

Sókr. Zdalipak také statečnost za rozdílnou od slasti?

Kall. Jak by ne?

Sókr. Nuže, tedy si pamatujme, že Kalliklés z dému Acharnai tvrdil,⁵⁵ že příjemné a dobré je totéž, ale vědění a statečnost že se různí i od sebe vespolek i od dobra.

Kall. A Sókratés z dému Alópeké s námi v tom nesouhlasí. Či souhlasí?

Sókr. Nesouhlasí; a myslím, že ani Kalliklés nebude souhlasit, e až se sám na sebe správně podívá. Řekni mi: nemyslíš, že ti, kteří se mají dobře, jsou v opačném stavu nežli ti, kteří se mají zle?

Kall. Zajisté.

Sókr. Jestliže tedy jsou tyto stavy mezi sebou opačné, zdalipak se to s nimi nemá zrovna tak jako se zdravím a nemocí? Jistě totiž není člověk zároveň zdravý i nemocen, ani se zároveň nezabavuje zdravím i nemocí.

Kall. Jak to myslíš?

Sókr. Pozoruj například kteroukoli část těla zvlášť. Stává se 496 snad, že člověk má nemocné oči, což se jmenuje krhavost?

Kall. Jakpak by ne?

Sókr. Tu tedy jistě tytéž oči u něho nejsou zároveň zdravé?

Kall. Ani dost málo.

Sókr. A co když se zbaví té oční nemoci? Pozbývá snad tehdy také zdraví očí a nakonec je zbaven zároveň obojího?

Kall. Nikoli.

Sókr. To by bylo jistě podivné a nesmyslné, že ano?

b *Kall.* Velice.

Sókr. Tedy, myslím, nabývá i pozbývá jednoho i druhého střídavě?

Kall. Tak jest.

Sókr. Zdalipak tomu není tak i se silou a slabostí?

Kall. Ano.

Sókr. A s rychlostí a pomalostí?

Kall. Ovšemže.

Sókr. A co se týče dobrých věcí a štěstí, i jejich opaku, věcí zlých a života nešťastného, zdalipak i tu střídavě nenabývá a střídavě nepozbývá jednoho i druhého?

Kall. Jistěže ano.

c *Sókr.* Jestliže tedy nalezneme jisté věci, jichž člověk zároveň pozbývá nebo zároveň je má, je jasno, že by ty věci nebyly dobro a zlo. Shodujeme se v tom? Rozvaž si to velmi dobře, než odpovíš!

Kall. Ó, nadmíru s tím souhlasím.

Sókr. Nuže, vraťme se k tomu, co jsme dříve souhlasně uznali. O hladu jsi řekl, že to je věc příjemná, či nepříjemná? Myslíme hlad sám o sobě.

Kall. Jistěže nepříjemná; avšak jísti, když má člověk hlad, to pokládám za příjemné.

d *Sókr.* Rozumím; ale tedy sám hlad je věc nepříjemná. Či ne?

Kall. Ano.

Sókr. Zdalipak ne i žízeň?

Kall. Tuze nepříjemná.

Sókr. Zdalipak se mám ještě dále tázat, či souhlasíš, že každá potřeba a žádost je nepříjemná?

Kall. Souhlasím a netaž se dále.

Sókr. Dobrá; a pít, když má člověk žízeň, nepokládáš to snad za příjemné?

Kall. Arciže.

Sókr. Jistě tedy v tomto případě, o kterém mluvíš, jedna věc, ta žízeň, je patrně nelibá?

Kall. Ano.

Sókr. Avšak druhá věc, pít, je ukojování potřeby a libý pocit?

Kall. Ano.

Sókr. Tedy při pití podle tvého soudu člověk cítí radost?

Kall. Zajisté.

Sókr. A to, když má žízeň?

Kall. Ano.

Sókr. Pocit nelibý?

Kall. Ano.

Sókr. Nuže pozoruješ, co z toho vychází? Když pravíš, že žíznící pije, že tím říkáš, že člověk mající nelibý pocit cítí zároveň radost? Či se to neděje zároveň na témž místě a v témž čase, ať už myslíš, že v duši nebo v těle? Na tom rozdílu totiž podle mého mínění nezáleží. Jest tomu tak, či ne?

Kall. Jest.

Sókr. Ale vždyť pokládáš za nemožné, aby člověku, kterému je dobře, bylo zároveň zle?

Kall. Ano, pokládám.

Sókr. Avšak uznáváš za možné, aby člověk cítící nepříjemnost cítil radost.

Kall. Patrně.

Sókr. Není tedy pravda, že cítit radost jest dobře se mít, ani že cítit nepříjemnost je mít se zle, takže vychází, že příjemné je různé od dobrého.

Kall. Nevím, co to mudruješ, Sókrate.

Sókr. Víš, ale děláš, jako bys nevěděl, Kalliklee; a postup ještě dále, abys věděl, jak jsi moudrý ty, který mě napomínáš.

- b Není-li pravda, že u každého z nás, když přestává žízeň, přestává zároveň i libost způsobovaná pitím?

Kall. Nevím, co tím myslíš.

Gorg. Nemluv tak, Kalliklee, nýbrž odpovídej i kvůli nám, aby byl ten rozhovor přiveden ke konci.

Kall. Ale Sókratés je stále stejný, Gorgio; dotazuje se na maličerné a nicotné věci a ty si bere za předmět svého dokazování.

Gorg. Ale co ti na tom záleží? Jistě není tvá věc to oceňovat, Kalliklee; ale popřej Sókratovi, aby provedl svůj důkaz, jak mu je libo.

- c *Kall.* Tak se tedy taž na tyhle maličké a drobné věci, když se Gorgiovi tak zdá.

Sókr. Blažen jsi, Kalliklee, že jsi zasvěcen dříve do velkých mystérií nežli do malých;⁵⁶ já jsem si nemyslel, že to je dovoleno. Nuže tedy odpovídej, kde ses zastavil, zdali nepřestává u každého z nás zároveň s žízní i libost.

Kall. Ano.

Sókr. Nepřestávají-li také zároveň s hladem a ostatními žádostmi libé pocity?

Kall. Tak jest.

- d *Sókr.* Tedy nepříjemné a libé pocity přestávají člověku zároveň?

Kall. Ano.

Sókr. Avšak dobré a zlé nepřestává u člověka zároveň, jak jsi uznával; a nyní to neuznáváš?

Kall. Zajisté; a co z toho?

- e *Sókr.* Že z toho vychází, příteli, že není totéž dobré s příjemným, ani zlé s nepříjemným. U jedné z těch dvojic nastává totiž konec zároveň, u druhé ne, z čehož je vidět, že jsou různé; jak by tedy bylo příjemné totéž s dobrým nebo nepříjemné se zlým? Budeš-li však chtít, podívej se na to i takhle (já myslím, že ani takto není s tebou shody, ale hleď): nenazýváš snad

dobré dobrými proto, že v nich je přítomno dobro, právě tak jako krásnými ty, v kterých je přítomna krása?

Kall. Zajisté.

Sókr. A co, nazýváš dobrými muži muže nerozumné a zbabělé? Před chvílí ne, nýbrž takto jsi nazýval statečné a rozumné; či nenazýváš dobrými tyto?

Kall. Ovšemže ano.

Sókr. A co, viděl jsi už někdy nerozumné dítě, jak se raduje?

Kall. Zajisté.

Sókr. A nerozumného muže jsi ještě neviděl se radovat? 498

Kall. Myslím, že ano; ale co s tím?

Sókr. Nic, jen odpovídej!

Kall. Viděl.

Sókr. A co, rozumného jsi viděl, jak se trápí i jak se raduje?

Kall. Ano.

Sókr. A kteří se více radují a více trápí, rozumní, či nerozumní?

Kall. Já myslím, že v tom není velkého rozdílu.

Sókr. I to stačí. A ve válce jsi už viděl muže zbabělého?

Kall. Jak by ne!

Sókr. Což když nepřátelé ustupovali, kdo měli podle tvého zdání větší radost, zbabělí, či stateční?

Kall. Myslím, že obojí stejnou; pakli ne, aspoň podobnou. b

Sókr. Na tom nezáleží. Tedy i zbabělí se radují?

Kall. Tuze.

Sókr. I nerozumní, jak se podobá.

Kall. Ano.

Sókr. A když se nepřátelé přibližují, mají nepříjemný pocit jen zbabělí, či také stateční?

Kall. Obojí.

Sókr. Zdalipak stejně?

Kall. Snad více zbabělí.

Sókr. A když ustupují, nemají větší radost?

Kall. Snad.

c *Sókr.* Tedy nerozumní i rozumní a zbabělí i stateční mají podobným způsobem nepříjemné pocity i pocity radosti, jak ty pravíš, ale více zbabělí než stateční?

Kall. Tak jest.

Sókr. Avšak rozumní a stateční jsou zajisté dobří, kdežto zbabělí a nerozumní špatní?

Kall. Ano.

Sókr. Podobným způsobem tedy cítí radost i strážení dobří i špatní?

Kall. Tak jest.

Sókr. Zdalipak tedy jsou dobří a špatní podobným způsobem dobří a špatní? Či snad jsou špatní ještě více dobří?

d *Kall.* Při Diovi, nevím, co si to myslíš.

Sókr. Což nevíš, že dobří jsou podle tvého tvrzení dobří pro přítomnost dobra, a špatní špatní pro přítomnost zla? A dobrými věcmi že jsou příjemné pocity a zlými věcmi stavy nepříjemné?

Kall. Zajisté.

Sókr. Jestliže se tedy radující radují, není snad v nich přítomno dobro, totiž příjemné pocity?

Kall. Jak by ne?

Sókr. Tedy radující se jsou patrně dobří pro přítomnost dobra?

Kall. Ano.

Sókr. A což ti, kteří se trápí, zdalipak v nich není přítomno zlo, totiž strážně?

Kall. Ano, jest.

e *Sókr.* A ty tvrdíš, že špatní jsou špatní pro přítomnost zla; či už to netvrdíš?

Kall. Arciže.

Sókr. Tedy dobří jsou, kdokoli se radují, a špatní, kdokoli se trápí?

Kall. Ovšemže.

Sókr. A kteří se více radují nebo trápí, jsou více dobří nebo

špatní, kteří pak méně, jsou méně takoví, a kteří podobným způsobem, podobně?

Kall. Ano.

Sókr. Nuže, netvrdíš, že podobným způsobem cítí radost i strážení rozumní jako nerozumní a zbabělí jako stateční, nebo snad ještě více zbabělí?

Kall. Zajisté.

Sókr. Usud' tedy společně se mnou, co nám vychází z toho, co jsme souhlasně uznali; vždyť se říká, že je krásné dvakrát i třikrát opakovat krásné věci a pozorovat je. Podle naší řeči je 499 dobrým člověkem rozumný a statečný, pravda?

Kall. Ano.

Sókr. A špatným nerozumný a zbabělý?

Kall. Ovšemže.

Sókr. A na druhé straně dobrý je ten, kdo cítí radost?

Kall. Ano.

Sókr. A špatný, kdo se trápí?

Kall. Nutně.

Sókr. A dobrý a špatný se podle našich slov trápí i radují podobně, snad ještě více špatný?

Kall. Ano.

Sókr. Není-li tedy pravda, že člověk špatný bývá stejně špatný i dobrý jako člověk dobrý, nebo snad ještě více dobrý? Nevychází-li tento závěr i ten dřívější, jestliže někdo tvrdí, že příjemné a dobré je totéž? Není-li pak tohle nutný závěr, Kallikleee? b

Kall. Jak tě tak poslouchám, Sókrate, a přisvědčuji na tvé otázky, již dávno si uvědomuji, že kdykoli by ti kdo i žertem v něčem dal za pravdu, ty se toho s radostí chápeš jako děti. Jak si jen můžeš myslet, že já nebo kdokoli jiný na světě nepokládám jedny slasti za lepší, druhé za horší!

Sókr. Ach Kallikleee, jaký jsi ty šibal! Zacházíš se mnou jako c s dítětem, mluvíš o týchž věcech hned tak, hned onak, a chceš mě klamat. A přece jsem si na začátku nemyslel, že snad budu

od tebe úmyslně oklamán, neboť jsem věřil, že jsi můj přítel; ale nyní vidím, že jsem se zmýlil, a patrně musím podle starého rčení zamhouřit jedno oko a brát to, co mi dáváš. Nuže tedy, smysl toho, co nyní říkáš, jest, jak se podobá, ten, že slasti jsou jedny dobré, druhé pak zlé; pravda?

Kall. Ano.

d *Sókr.* Nejsou snad tedy dobré ty, které jsou prospěšné, a zlé ty, které jsou škodlivé?

Kall. Ovšemže.

Sókr. A prospěšné jsou ty, které dělají něco dobrého, zlé pak, které něco zlého?

Kall. Tak jest.

Sókr. Myslíš snad tedy takové, jako jsou tělesné libosti, o kterých jsme právě mluvili, záležitosti v jídle a pití? Zdalipak tedy ty z nich, které způsobují v těle zdraví nebo sílu nebo nějakou jinou dobrou vlastnost těla, ty jsou dobré, kdežto ty, které způsobují opak toho, zlé?

Kall. Ovšemže.

e *Sókr.* Nejsou-li pak i strážně právě tak jedny dobré a druhé špatné?

Kall. Jakkak by ne?

Sókr. Nemáme-li tedy dobré slasti i strážně volit a způsobovat?

Kall. Ovšemže.

Sókr. Špatné však ne?

Kall. To je jasné.

500 *Sókr.* Ano, neboť všechno máme dělat pro dobro, jak se ukázalo, jestliže se pamatuješ, mně a Pólovi.⁵⁷ Zdalipak se i tobě v souhlase s námi zdá, že cílem veškerého jednání je dobro a že pro ně se musí všechny ostatní věci dělat, a ne ono pro ty ostatní? Přidáváš nám i ty svůj hlas, abychom byli tři?

Kall. Zajisté.

Sókr. Tedy pro dobré věci je třeba dělat jak všechny ostatní věci, tak i příjemné, ale ne dobré pro příjemné.

Kall. Ovšemže.

Sókr. Dovede snad každý člověk rozeznat, které z příjemných věcí jsou dobré a které zlé, či je potřebí pro každý případ odborného znalce?

Kall. Odborného znalce.

Sókr. Nuže vzpomeňme si zase na to, co jsem já mluvil k Pólovi a Gorgiovi.⁵⁸ Právě jsem totiž, jestliže se pamatuješ, že jsou zařízení, která mají cílem slast, připravující právě jen to jediné a neznající, co je lepší a co horší, kdežto druhá znají, co je dobré a co zlé; a mezi zařízení směřující ke slastem jsem kladl kuchařství – zběhlost, a ne odborné umění –, kdežto mezi obory mající vztah k dobru lékařské umění: a při bohu přátelství, Kalliklee, ani sám se nedomnívej, že bys měl se mnou žertovat, ani neodpovídej, cokoli tě napadne, proti svému pravému mínění, ani zase mých slov nepřijímej tak, jako bych já žertoval! Neboť, jak vidíš, předmět našich řečí je takový, že by o žádném nemohl vážněji mluvit člověk jen trochu rozumný, totiž to, jakým způsobem je třeba žít, zdali tím, ke kterému ty mne vyzýváš, konati tyhle věci prý muži slušející, řečnit před lidem a pěstovat rétoriku a zabývat se politikou tímto způsobem, jak se jí nyní vy zabýváte – či je-li žítí tímto životem věnovaným filosofii a čím asi tento nad onen vyniká. Snad by tedy bylo nejlépe udělat tak, jak jsem se já právě pokusil, rozlišit je vespolek, a pak, když bychom je rozlišili a spolu souhlasně uznali, že to jsou dva způsoby života, uvážit, čím se navzájem liší a kterým z nich je třeba žít. Tu snad ještě nevíš, co myslím.

Kall. To také ne.

Sókr. Nuže, povím ti to jasněji. Když jsme souhlasně uznali já a ty, že něco je dobré, že něco je příjemné, že příjemné je různé od dobrého, že ke každému z obojího směřuje jistá snaha a příprava, aby se to získalo, na jedné straně honba za příjemným, na druhé za dobrým – ale nejprve projev mi jen v této věci buď souhlas, nebo nesouhlas. Souhlasíš?

Kall. Tak jest.

Sókr. Nuže tedy, i pokud jde o má slova promluvená ke Gorgiovi a Pólovi, projev mi svůj souhlas, zdali jsem podle tvého mínění tehdy mluvil pravdu. Řekl jsem asi, že se mi kuchařství nezdá uměním, nýbrž zběhlostí, kdežto lékařství ano; uváděl jsem, že 501 toto, lékařství, má prozkoumánu i přirozenost předmětu své péče i příčinu toho, co dělá, a může vědecky odůvodnit každou z těchto věcí; proti tomu to druhé, náležící ke slasti, jíž jest věnována veškerá jeho péče, docela bez umění jde za tímto svým cílem, nic neprozkoumavši ani přirozenost slasti ani příčinu, vede si takřka veskrze bez rozumné úvahy a nic nerozpočítá, zachovávajíc cvikem a zběhlostí jediné paměť zvyklého dění, a tím také opatřuje příjemné požitky. Pozoruj tedy nejprve tohle, zdali to je podle tvého zdání náležitá řeč a jsou-li i v poměru k duši jiná taková zaměstnání, jedna odborná v plném smyslu toho slova, mající jakousi péči o největší dobro pro duši, a druhá k tomuto lhostejná, jež však zase mají vyzorováno, jako tomu je tam, jediné to, jakým způsobem by duši vznikala slast, kdežto o tom, která ze 502 slastí je lepší či horší, ani nezkoumají, ani se o nic jiného nestarají než jediné o to, aby způsobovala libost, ať už lépe nebo hůře. Mně se totiž, Kalliklee, zdá, že jsou, a já tvrdím, že něco takového je c lahodění, ať už jde o tělo nebo o duši nebo o něco jiného, čemu by se připravovala libost bez zření na to, co je lepší a co je horší. Nuže, co ty? Přidáváš se ke mně s tímž míněním o těchto věcech, či mi odporuješ?

Kall. Neodporuji, naopak připouštím to, aby ti tvá rozprava došla konce a abych se zavděčil tuhle Gorgiovi.

Sókr. Zdalipak se tahle věc může vztahovat jen k jedné duši, a ke dvěma nebo mnohým nemůže?

Kall. Nikoli, nýbrž může se vztahovat i ke dvěma i k mnohým.

Sókr. Tedy je zajisté možno působit libost zároveň celému shromáždění, beze všeho zření na to, co je nejlepší?

Kall. Já myslím, že ano.

Sókr. Můžeš tedy říci, která to jsou zaměstnání, která tohle dělají? Nebo raději, chceš-li, já budu dávat otázky, a o kterém zaměstnání se ti bude zdát, že mezi ně náleží, řekni ano a v opačném případě ne. Nejprve se podívejme na hru na píšťalu. Není-li to podle tvého mínění, Kalliklee, taková věc, že sleduje jen naši libost a o nic jiného se nestará?

Kall. Mně se zdá, že ano.

Sókr. A stejně zajisté i všechny takové výkony, jako například hra na kitharu, ta o závodech?

Kall. Ano.

Sókr. A co cvičení sborů a skládání dithyrambů? Nezdá se ti, že je také takové? Domníváš se, že se Kinésias, syn Melétův,⁵⁹ nějak o to stará, aby pověděl něco takového, čím by se posluchači stávali lepšími? Či naopak předvádí, co by bylo líbivé pro zástup diváků?

Kall. Toto druhé je jasné, Sókrate, aspoň pokud jde o Kinésia.

Sókr. A co jeho otec Melés? Myslíš, že hleděl na největší dobro, když zpíval ke kithaře? Nebo snad nehleděl ani na největší libost – vždyť svým zpěvem nudil diváky. Nuže tedy pozoruj: nezdá se ti, že všechno hraní na kitharu i skládání dithyrambů je vynalezeno pro libost?

Kall. Zajisté.

Sókr. A co tenhle velebný a podivuhodný druh básnictví, tragédie,⁶⁰ oč ta usiluje? Je snad podle tvého mínění její snahou a úsilím jediné to, aby způsobovala libost divákům, či také vším způsobem se přičiňovat, aby neřekla nic takového, cokoli by jim sice bylo příjemné a po chuti, ale co by bylo mravně špatné, kdežto je-li něco nepříjemné a přitom prospěšné, aby to i mluvila i zpívala, ať z toho mají radost nebo ne? Kterým z obou způsobů je podle tebe zařazeno tragické básnictví?

Kall. Je jasné, Sókrate, že směřuje spíše k libosti a aby se zavděčilo divákům.

Sókr. A neřekli jsme prve, Kalliklee, že takováto věc je lahodění?

Kall. Ovšemže.

Sókr. Nuže, kdyby někdo sňal z poezie hudbu i rytmus i metrum, zdalipak nezbyvají pouhé řeči?

Kall. Nutně.

Sókr. A tyto řeči jsou mluveny k velkému zástupu a k lidu?

Kall. Ano.

d *Sókr.* Tedy básnictví je jakási démégorie.⁶¹

Kall. Patrně.

Sókr. Je to patrně rétorická démégorie; či se ti nezdá, že básníci v divadlech řeční?

Kall. Zajisté.

Sókr. Nyní tedy jsme našli jistý druh rétoriky, jehož se užívá před takovým shromážděním, v kterém jsou společně i děti i ženy i muži a otroci i svobodní, rétoriky, která se nám příliš nelíbí; neboť o ní tvrdíme, že slouží k lahodění.

Kall. Ovšemže.

c *Sókr.* Dobrá; a co rétorika před shromážděním lidu v Athénách a před shromážděními svobodných mužů v jiných obcích, čím je nám asi tato? Zdalipak podle tvého mínění řečníci, když mluví, hledí vždy k největšímu dobru a mají ten cíl, aby občané působením jejich řečí byli co nejlepší, či i tito mají snahu zavděčovat se svým spoluobčanům, a ne dbajíce pro svůj vlastní zájem zájmu společného, zacházejí s lidem jako s dětmi, toliko se pokoušejí se mu zavděčovat, ale nic se nestarají o to, bude-li působením toho lepší či horší?

Kall. Tohle už není jednoduchá otázka; jsou totiž řečníci, kteří se při svých řečech starají o občany, ale jsou i takoví, o jakých ty mluvíš.

b *Sókr.* To stačí. Neboť i když je tahle věc dvojitá, jeden její druh je patrně lahodění a ošklivá démégorie, kdežto druhý je krásný, totiž činit, aby duše občanů byly co nejlepší, a vším způsobem se snažit mluvit, co je nejlepší, ať to bude posluchačům příjemné nebo nepříjemné. Ale ty jsi ještě nikdy neviděl

takovéto rétoriky; nebo jestliže můžeš jmenovati z řečníků někoho takového, proč o něm nepovíš i mně, kdo to je?

Kall. Ne, bůh ví, nemohu ti jmenovat žádného, aspoň z nynějších řečníků.

Sókr. A co ze starých, můžeš některého jmenovat, jehož působením se Athéňané stali lepšími od té doby, co on začal mluvit k lidu, kdežto v dřívější době byli horší? Já totiž nevím, kdo to je.

Kall. Což o Themistokleovi jsi neslyšel, že to byl dobrý muž, i Kimón i Miltiádés i tenhle nedávno zemřelý Periklés,⁶² jehož jsi i ty slyšel mluvit?

Sókr. Ano, ač jestliže to je pravá dobrost, Kallikle, o čem jsi dříve mluvil, naplňovat žádosti i své vlastní i ostatních; pakli však ne tohle, nýbrž to, co jsme byli nuceni uznati později v průběhu rozpravy – totiž splňovat jen ty žádosti, jejichž naplňování dělá člověka lepším, kdežto ty, jejichž naplňování jej dělá horším, nesplňovat, a to že je jisté umění –, že by se byl některý z těch mužů osvědčil takovýmto, to nevím, jak bych mohl říci.

Kall. Však nalezneš, budeš-li dobře hledat.

Sókr. Nuže hezky klidně pozorujme a vizme, zdali se některý z nich osvědčil takovým. Tedy hled, je-li pravda, že muž dobrý a mluvící ve prospěch největšího dobra nebude mluvit své řeči jen tak maně, nýbrž se zřením na jistý cíl. Je tomu právě tak jako u všech jiných odborných pracovníků, z nichž každý postupuje ve svém díle ne se slepým výběrem prostředků, nýbrž tak, aby mu to, na čem pracuje, nabylo jistého tvaru. Tak například se podívej, chceš-li, na malíře, stavitele domů, stavitele lodí, na všechny ostatní odborníky, na kterékoli z nich chceš, jak každý z nich klade každou kladenou složku v jistém řádu a přinucuje, aby se jedno k druhému hodilo a bylo s tím v souladu, až by bylo celé dílo sestaveno, uspořádáno a upraveno. A mezi jinými odborníky také ti, o kterých jsme před chvílí mluvili, odborníci zabývající se těly, učitelé tělocvi-

ku a lékaři, takto upravují tělo a pořádají. Uznáváme, že tomu tak je, či ne?

Kall. Budiž tomu tak.

Sókr. Tedy jestliže se dostane domu pořádku a úpravy, je dobrý, pakli je neuspořádán, špatný?

Kall. Ano.

Sókr. Není-li to také tak s lodí?

b *Kall.* Ano.

Sókr. A jistě, řekneme, i s našimi těly?

Kall. Ovšemže.

Sókr. A co s duší? Bude dobrá, jestliže se dostane do nepořádku, či nabude-li jistého pořádku a jisté úpravy?

Kall. Podle toho, co předchází, je nutno uznati i toto.

Sókr. A jaké jméno má u těla ten stav, který vzniká z pořádku a úpravy?

Kall. Myslíš asi zdraví a sílu.

c *Sókr.* Ano. A jaké zase ten stav, který vzniká z pořádku a úpravy v duši? Pokus se nalézt i říci to jméno právě tak jako onde.

Kall. Pročpak je neříkáš sám, Sókrate?

Sókr. Je-li ti to milejší, já je řeknu; a ty, bude-li se ti zdát, že mám pravdu, přisvědč, pakli ne, dokaž, že to není správné, a nepřipouštěj to. Podle mého mínění tedy spořádanost těla má jméno „zdravý stav“ a z něho v něm vzniká zdraví i jiné dobré vlastnosti těla. Je tomu tak, či není?

Kall. Jest.

d *Sókr.* A spořádanost a úpravnost duše má jméno „zákonitý stav“ a „zákon“ a jím se lidé stávají zákonitými a řádnými; a to je spravedlnost a uměřenost. Ano, či ne?

Kall. Budiž.

Sókr. Nuže tedy jistě k tomuto bude hleděti onen řečník, řečník vzdělaný a dobrý, a podle toho bude předkládati duším všechny své řeči i všechno své jednání, a bude-li dávat nějaký dar, podle toho jej dá, a jestliže bude něco brát, podle toho to

odejme, maje svou mysl stále obrácenu k tomu, aby jeho spoluobčanům vznikala v duších spravedlnost a opouštěla je nespravedlnost, a aby v nich vznikala uměřenost a opouštěla je nezřízenost, a aby v nich vznikala jiná dobrota a odcházela z nich špatnost. Připouštíš to, či ne?

Kall. Připouštím.

Sókr. Ano, neboť jaký by byl v tom prospěch, Kallikle, dávat nemocnému tělu, které by bylo v špatném stavu, množství nejchutnějších jídel nebo nápojů nebo cokoli jiného, co mu nijak více neprospěje nebo naopak podle spravedlivého úsudku udělá ještě hůře? Je tomu tak?

Kall. Budiž.

Sókr. Ano, neboť není, myslím, pro člověka prospěšno žít se špatným stavem těla; vždyť tak je nezbytně i jeho žití špatné. Či není tomu tak?

Kall. Ano.

Sókr. Jistě také zdravému člověku lékaři ve většině případů dovolují ukájeti své žádosti, jako například, aby se, má-li hlad, po chuti najedl nebo, má-li žízeň, napil, kdežto nemocnému takřka nikdy nedovolují, aby si dopřával, čeho se mu chce. Uznáváš tohle i ty?

Kall. Arciže.

Sókr. A co se týče duše, můj milý, není tu tatáž zásada? Pokud je v špatném stavu tím, že je nerozumná, nezřízená, nespravedlivá a bezbožná, jest ji třeba uzavírat před žádostmi a nenechávat ji dělat něco jiného, než z čeho by byla lepší; ano, či ne?

Kall. Ano.

Sókr. Takto je totiž asi lépe pro duši samu?

Kall. Ovšemže.

Sókr. Uzavírat ji před tím, čeho si žádá, zдалipak to není držet ji v kázni?

Kall. Ano.

Sókr. Býti držena v kázni je tedy pro duši lepší nežli neukázněnost, jak ses ty prve domníval.

c *Kall.* Nevím, co tím myslíš, Sókrate; ale ptej se někoho jiného.

Sókr. Tento muž nesnáší,⁶³ aby také sám nabýval prospěchu, kdyby se poddával tomu, o čem je řeč, kázni!

Kall. Také mi nic na tom nezáleží, co ty hovoříš, a až dosud jsem ti odpovídal jen kvůli Gorgiovi.

Sókr. Dobrá; co tedy uděláme? Přerušíme svou rozpravu uprostřed?

Kall. To je tvá věc.

d *Sókr.* Ale říká se, že ani pohádka se nesmí nechávat uprostřed vypravování, nýbrž až se jí nasadí hlava, aby nechodila bez hlavy. Nuže tedy odpověz i na zbylé otázky, aby nám naše rozprava dostala hlavu.

Kall. Jaký jsi násilník, Sókrate! Ale buď tak laskav a nech tuhle rozpravu být, anebo rozmlouvej s někým jiným!

Sókr. Nuže tedy, kdo jiný je k tomu ochoten? Totiž jen abychom nenechali rozpravu nedokončenu!

Kall. A sám bys nemohl tu věc probrat, buď že bys sám souvisle vykládal nebo že by sis sám odpovídal?

e *Sókr.* Ano, aby se mi stalo podle Epicharma,⁶⁴ že bych sám jediný stačil na to, co *předtím mluvili dva muži*. Avšak bojím se, že tak je to nezbytně nutné. Ovšem jestliže to učiníme, musíme, jak myslím, my všichni mít horlivou snahu dovědět se, co je pravda a co nepravda ve věcech, o kterých mluvíme; neboť je společné dobré pro všechny, aby se to jasně ukázalo. 506 Já tedy vyložím, jak se to podle mého mínění má; jestliže pak se někomu z vás bude zdát, že sám sobě projevuji souhlas proti skutečné pravdě, musíte mě zadržovat a vyvracet má tvrzení. Vždyť ani já nemám vědění o tom, o čem kdy mluvíme, nýbrž hledám společně s vámi, takže jestliže se ukáže, že můj odpůrce má v něčem pravdu, já první mu to připustím. Toto ovšem pravím, jestliže se vám zdá, že je třeba přivést naši rozpravu ke konci; pakli nechcete, nechme ji už být a odejděme.

Gorg. Mně se nezdá, Sókrate, že bychom měli již odejít, nýbrž myslím, že bys ty měl tu věc probrat do konce; a patrně se tak zdá i ostatním. Přeji si totiž i já sám tě slyšet, jak sám probíráš, co ještě zbývá. b

Sókr. Však i já sám, Gorgio, bych rád ještě rozmlouval tuhle s Kallikleem, dokud bych mu nesplatil řečí Amfionovou za řeč Zéthovu.⁶⁵ Když však ty, Kalliklee, nechceš spolu se mnou dokončit rozpravu, aspoň tedy mě poslouvej a zadržuj mě, bude-li se ti zdát, že v něčem nemám pravdu. A jestliže mi budeš dokazovat nepravdu, nebudu se na tebe mrzet jako ty na mne, nýbrž budeš u mne zapsán jako největší dobrodinec.⁶⁶ c

Kall. Mluv, příteli, sám a dokončí to.

Sókr. Poslouvej tedy a já zopakuji od začátku naši rozmluvu. Je snad příjemné a dobré totéž? – Není to totéž, jak jsme souhlasně uznali já a Kalliklés. – A má se příjemné dělat pro dobré, či dobré pro příjemné? – Příjemné pro dobré. – Příjemné pak jest to, co svým příchodem působí, že cítíme libost, dobré pak, čeho přítomností jsme dobří? – Ovšemže. – Avšak dobří jsme i my i všechno ostatní, cokoli je dobré, příchodem nějaké dobrosti? – Mně se zdá, že to je nutné, Kalliklee. – Avšak dobrost každé jednotlivé věci, i náradí i těla a také duše i každého živočicha, nedostavuje se náhodou, nýbrž pořádkem, správností a uměním, které jest každé z těch věcí věnováno; je tomu tak? – Ano, já tak soudím. – Tedy dobrost každé věci jest v tom, aby byla pořádně urovnána a uspořádána? – Řekl bych, že ano. – Tedy když vznikne ve věci jistý řád, jí samé vlastní, činí každou jednotlivou věc dobrou? – Mně se zdá. – A tak tedy i duše mající svůj řád je lepší než duše neuspořádaná? – Nutně. – Avšak duše mající řád je jistě spořádaná? – Ano, jak by nebyla? – A spořádaná duše je uměřená? – Zcela 507 nutně. – Tedy uměřená duše je dobrá. Já nemám, co bych k tomu řekl jinak, milý Kalliklee; jestliže ty máš, pouč nás.

Kall. Mluv, příteli.

Sókr. Tvrdím tedy, že je-li uměřená duše dobrá, je duše,

- kteřá je v opačném stavu proti uměřené, špatná; to pak je, jak jsme viděli, duše nerozumná a nezřízená. – Ovšemže. – A člověk uměřený patrně koná, co se patří, stran bohů i stran lidí; neboť by nebyl uměřený, kdyby nekonal, co náleží, pravda? –
- b Nutně je tomu tak. – A když koná, co se patří, stran lidí, jedná patrně spravedlivě, a když stran bohů, zbožně; kdo pak jedná spravedlivě a zbožně, je nutně spravedlivý a zbožný. – Tak jest. – A dále nutně i statečný; vždyť není vlastností uměřeného muže ani pronásledovat ani utíkat, kde nenáleží, nýbrž jen tam, kde je třeba utíkat nebo se za něčím hnát, ať to jsou činy nebo lidé a slasti nebo strážně, a kde je třeba, pevně vytrvávat; takže
- c je zcela nutno, Kalliklee, že uměřený muž, jak jsme vyložili, když je spravedlivý a statečný a zbožný, je dokonale dobrý, a že cokoli dobrý dělá, dělá dobře a krásně, a kdo dobře jedná, že se má dobře a je blažen a šťasten,⁶⁷ kdežto člověk špatný a zle jednající nešťasten; to je patrně ten, kdo je v opačném stavu nežli uměřený, člověk nevázaný, jehož ty jsi vychvaloval.

- Já tedy soudím o těchto věcech takto a tvrdím, že to je pravda; a jestliže to je pravda, musí, jak se podobá, ten, kdo
- d chce být šťasten, jíti za uměřeností a cvičiti se v ní, kdežto před nezřízeností má každý z nás ubíhat, co mu nohy stačí, a zařizovat svůj život nejraději tak, aby nic nepotřeboval trestání, ale kdykoli se ukáže taková potřeba buď u něho samého nebo u někoho jiného z blízkých, u jednotlivce nebo u obce, je třeba uložit pokutu a trestat, jestliže má být šťasten. To je podle mého zdání cíl, na který jest v životě hleděti, a k tomu má člověk naplnat všechny síly i své vlastní i obce, aby byla spravedlnost a uměřenost tam, kde má být blaženost; tak má jednat, a ne aby nechával své žádosti nezřízeny a usiloval je naplňovati, zlo neúkojně, veda život lupiče. Vždyť by takový člověk nebyl milý ani jinému člověku, ani bohu; neboť není schopen žít ve společnosti, a s kým není společenství, s tím
- e 508 patrně není přátelství. Říkají moudří mužové, Kalliklee, že

i nebe a země i bozi a lidé mají mezi sebou společenství, přátelství, uspořádanost, uměřenost a spravedlnost, a proto nazývají, milý druhu, tento svět kosmem,⁶⁸ řádem, a ne nespořádaností ani nevázaností. Ale ty, jak se mi zdá, přes všechnu svou moudrost si těchto věcí nevšímáš a nepozoruješ, že rovnost, ta geometrická,⁶⁹ má velký význam i mezi bohy i mezi lidmi, kdežto podle tvého mínění je třeba pěstovat zásadu „míti víc“; nedbáš totiž geometrie. Dobrá; buďto tedy musíme vyvrátit tuhle

b myšlenku a dokázat, že šťastní nejsou šťastni získáním spravedlnosti a uměřenosti, nešťastní pak získáním špatnosti, nebo je-li tato myšlenka správná, je třeba zkoumat, které důsledky z ní vycházejí. Vycházejí z ní, Kalliklee, všechny ony dříve řečené věci, při kterých ty ses mne tázal, zdali je myslím vážně, když jsem tvrdil, že je třeba žalovat i sebe sama i svého syna i přítele, jestliže dělá něco nespravedlivého, a k tomu že jest užívati rétoriky. A o čem ses domníval, že to Pólos připouští jen ze studu, to tedy bylo pravda, že činit bezpráví je právě o tolik horší nežli bezpráví snášet, o kolik je to ošklivější; a kdo chce být v správném smyslu odborníkem v rétorice, musí

c tedy být spravedlivý a znalý věcí spravedlivých, což zase podle slov Pólových uznal Gorgias, dohnán byv k tomu studem.

Když tomu tak jest, podívejme se, co asi je to, co ty mi vytýkáš, zdali to je správné, či ne. Tvrdíš tedy, že já nedovedu pomoci ani sám sobě ani žádnému z přátel nebo blízkých, ani zachránit z největších nebezpečí, nýbrž že jsem vydán na milost a nemilost každému, kdo chce, právě tak jako lidé stížení bezectím jsou v číkoli moci, ať už je chce – abych užil tvého

d silného výrazu – pohlavkovat nebo jim odnímat jmění nebo je vypuzovat z obce nebo dokonce zabít; a býti v takovémto stavu je prý ze všeho nejošklivější, jak praví tvá řeč. Která je proti tomu má řeč, bylo již opětovně pověděno, ale nic nebrání říci to ještě jednou: Já tvrdím, Kalliklee, že dostávat neprávem políčky není nejošklivější věc, ani snášet, když mi někdo řeže mé

e tělo nebo uřezává mi měšec s penězi, nýbrž bít mne a mé

a řezat neprávem, to že je i ošklivější i horší, a okrádati i v otroctví uváděti i vloupávati se do domu a vůbec depouštetí se jakéhokoli bezpráví i na mně i na mých věcech že je pro toho, kdo bezpráví činí, i horší i ošklivější nežli pro mne, jenž to bezpráví snáším. Tyto myšlenky, které se nám tam nahoře v dřívější části rozpravy ukázaly, jsou, jak já tvrdím, drženy a svázány – i když je to poněkud silný výraz – železnými a ocelovými důvody, jak by se aspoň takhle zdálo; jestliže ty jich nerozvážeš nebo někdo silnější než ty, není možno, aby měl pravdu, kdo by mluvil jinak, než mluvím nyní já; neboť má řeč je stále táž, že totiž já nevím, jak se tyto věci mají, že však nikdo z těch, s kterými jsem se setkal, jako právě nyní, nemůže b ujít posměchu, jestliže mluví jinak. Já tedy zase soudím, že se ty věci mají takto; a jestliže tomu tak jest a jestliže je bezpráví největším zlem pro toho, kdo je činí, a ještě větším nad toto největší – je-li to možno – činit bezpráví a nebyt trestán, jaká je to pomoc, o které lze říci, že by byl člověk doopravdy směšný, kdyby jí sám pro sebe nedovedl užítí? Ne snad ta, která by od nás odvrátila největší škodu? Zcela nutně nejošklivější je, když c člověk nemůže poskytnout ani sám sobě ani svým přátelům a blízkým pomoc v tomto případě, na druhém místě pak, jde-li o pomoc při druhém zlu, na třetím, jde-li o třetí, a tak dále; podle toho, jaká je velikost každého zla, taková je i krása schopnosti pomáhat proti každému z nich a taková je i hanba to nedovést. Je tomu snad jinak, či takto, Kalliklece?

Kall. Jinak ne.

Sókr. Pokud tedy jde o ty dvě věci, činit bezpráví a snášeti je, tvrdíme, že větší zlo je bezpráví činit a menší bezpráví snášeti. Co by si tedy člověk měl opatřit, aby si pomohl tak, že by měl tento obojí prospěch, i z toho, že by nečinil bezpráví, d i z toho, že by jemu nebylo činěno? Moc, či chtění? Myslím to takto: zdalipak mu tehdy nebude činěno bezpráví, jestliže nebude chít, aby mu bylo činěno, či mu nebude činěno tehdy, jestliže si opatří moc, aby mu nebylo činěno?

Kall. Zřejmě je pravda toto druhé, opatří-li si moc.

Sókr. A jak je to s činěním bezpráví? Stačí snad již to, když nechce činit bezpráví – tu totiž nebude činit bezpráví –, či je třeba ještě k tomu si opatřit jakousi moc a jakési umění, protože jinak bude činit bezpráví, když se tomu nenaučí a v tom se e nevyčvičí? Odpověz mi, Kalliklece, přímo na tuto věc: Zdá se ti, že jsme byli já a Pólos správně přinuceni v dřívější části rozpravy uznat, že nikdo dobrovolně nečiní bezpráví, nýbrž že ti, kteří činí bezpráví, dělají to všichni bez své vůle? Či ne?

Kall. Mysli si, Sókrate, že tomu tak jest, abys přivedl ke konci svou rozpravu. 510

Sókr. A k tomu tedy, abychom nečinili bezpráví, jest si opatřiti, jak se podobá, jakousi moc a jakési umění.

Kall. Ovšemže.

Sókr. Kterépak je to tedy umění připravující k tomu, aby se člověku nedělo žádné bezpráví nebo aspoň co nejméně? Pohleď, máš-li na mysli totéž jako já. Mně se zdá, že to je tohle. Buď musí být člověk sám členem vlády ve své obci nebo snad i samovládce, anebo aspoň přítelem vládnoucí ústavy.

Kall. Vidíš, Sókrate, jak jsem já hotov pochválit, kdykoli co řekneš dobře? Tohle jsi podle mého mínění pověděl velmi dobře. b

Sókr. Nuže dívej se i na toto, bude-li se ti zdát, že mám pravdu. Přátelství mezi jednotlivými lidmi je podle mého mínění co možná největší tam, kde je přítelem, jak říkají staří a moudří, podobný podobnému.⁷⁰ Nemyslíš tak i ty?

Kall. Zajisté.

Sókr. Kde tedy je vládcem surový a nevzdělaný tyran, tu jestliže by byl v jeho obci někdo mnohem lepší, jistě by se ho tyran bál a nikdy by se upřímně nemohl stát jeho přítelem. c

Kall. Tak jest.

Sókr. Ani kdyby byl někdo mnohem horší, ani toho; neboť tyran by jím opovrhoval a nikdy by o něho vážně nestál jako o přítele.

Kall. I to je pravda.

d *Sókr.* Zbývá tedy jako vážný přítel pro takového tyra jedi-
dině ten, kdo je s ním stejné povahy, totéž jako on haní i chválí
a přitom je ochoten dát nad sebou vládnout a být poddán vlada-
ři. Ten bude mít v téhle obci velkou moc, tomu nikdo bez
trestu neučiní bezpráví. Není tomu tak?

Kall. Ano.

Sókr. Kdyby si tedy v této obci některý mladý muž po-
myslel: „Jakým způsobem bych já měl velkou moc a nikdo mi
nečinil bezpráví?“, pro toho je, jak se podobá, tato cesta, aby si
hned z mládí zvykal mít z téhož radost a totéž nelibě nést jako
jeho pán a připravoval se, aby byl onomu co nejvíce podoben.
Není tomu tak?

Kall. Ano.

e *Sókr.* Tímto tedy jistě dosáhne, že mu nebude činěno bezprá-
ví a že bude mít, jak vy říkáte, velkou moc ve své obci.

Kall. Ovšemže.

Sókr. Dosáhne snad i toho, aby nečinil bezpráví? Či ani zda-
leka ne, ač bude-li podoben vladaři, člověku nespravedlivému,
a u toho bude mít velkou moc? Já myslím, že právě naopak
bude ta příprava u něho směřovat k tomu, aby byl schopen činit
co nejvíce bezpráví a přitom nebyl trestán, což?

Kall. Je patrné, že ano.

511 *Sókr.* Tedy jeho údělem bude největší zlo, když bude mít
duši bídnou a zohavenou pro napodobování pána i pro svou
moc.

Kall. Nevím, jak to pokaždé obracíš své řeči sem a tam,
Sókrate; či nevíš, že tenhle napodobitel připraví onoho nenapo-
dobujícího o život, bude-li chtít, a odejme mu jeho jmění?

b *Sókr.* Vím, dobrý Kallikle, neboť nejsem hluchý a mno-
hokrát jsem to slyšel prve od tebe a od Póla i skoro ode všech
ostatních v naší obci;⁷¹ ale poslouchej i ty mne, že ho sice
připraví o život, bude-li chtít, ale že to udělá člověk špatný člo-
věku dobrému.

Kall. A není právě tohle urážlivé?

Sókr. Ne, aspoň pro toho ne, kdo má rozum, jak ukazuje
úvaha. Či se domníváš, že si má člověk připravovat to, aby co
nejdejší dobu žil, a že je třeba pěstovat ta umění, která nás po-
každé zachraňují z nebezpečí, jako je ta rétorika, kterou ty mne
vybízíš pěstovat, jež zachraňuje na soudech?

Kall. Ano, při Diovi, a dobře ti radím!

Sókr. Tak, můj milý? Zdá se ti snad i umění plovat nějakým
vznešeným uměním?

Kall. Ví bůh, že ne.

Sókr. A přece i to zachraňuje lidi ze smrti, kdykoli se octnou
v něčem, takovém, kde je třeba tohoto umění. Jestliže však se ti
zdá toto malicherným, já ti povím důležitější, než je toto, totiž
umění kormidelnické, které zachraňuje ze svrchovaných ne-
bezpečí netoliko duše, nýbrž i těla i statky, právě tak jako rétorika.
A toto umění je nenáročné a skromné a netváří se honosně, jako
by vykonávalo něco znamenitého, nýbrž když vykoná totéž, co
řečnické umění na soudě, že totiž šťastně sem někoho dopra-
ví přes nebezpečné moře z Aiginy, vezme za to, tuším, dva
oboly, a jestliže z Egypta nebo z Pontu, tu za tohle veliké
dobrodiní – že zachránilo, jak jsem právě řekl, i cestujícího
i jeho děti a jmění a ženy – po vylodění v přístavu vezme na-
nejvýš dvě drachmy a sám mistr toho umění, který to vykonal,
vystoupí z lodi a chodí podél moře a podél lodi se skrom-
ným vzhledem.⁷² Umí si totiž, myslím, rozvážit, že není
zjevné, kterým z cestujících prospěl, když je nenechal uto-
nout, a kterým uškodil, neboť ví, že je nevyločil o nic lepší-
mi, než jací byli, když vstoupili na loď, ani na těle ani na
duši. Tu tedy rozvažuje, že není správné soudit takto: jestli-
že někdo, kdo je stížen na těle velikými a nezhojitelnými ne-
mocemi, neutonul, ten prý je nešťasten, že nezahynul,
a žádný prospěch mu od něho nebyl prokázán, kdežto jestli-
že někdo má mnoho nezhojitelných nemocí v tom, co je
cennější než tělo, ve své duši, ten prý má žít a tomu prospě-
je, jestliže bude zachráněn buď z moře nebo ze soudu nebo

- b odněkud odjinud – ne, nýbrž ví, že pro člověka zkaženého není lépe žít, neboť jeho život je nutně špatný.
- Z těchto důvodů není zvykem, aby se kormidelník velebil, ačkoli nás zachraňuje, ani, můj milý, stavitel válečných strojů, jenž druhdy dovede zachránit ne méně než vojevůdce, neřku-li než kormidelník; vždyť někdy zachraňuje celá města.⁷³ Zdá se ti snad, že je na úrovni soudního řečníka? A přece, Kallikle, c kdyby chtěl mluvit jako vy a velebit své dílo, mohl by vás zasypat důvody, kdyby mluvil a vybízeli, že se musíte stát staviteli strojů, že ostatní zaměstnání nejsou nic; látky by měl jistě dostatek. Ale ty nicméně jím pohrdáš i jeho uměním a jména „strojník“ bys o něm užil jako nadávky a nechtěl bys dát jeho synovi svou dceru, ani by sis sám nechtěl vzít jeho dceru. A přece hledíme-li k tomu, jak vychvaluješ svou věc, jakým právem pohrdáš stavitelem strojů a těmi ostatními, o kterých d jsem právě mluvil? Víš, že bys řekl, že jsi lepší a z lepší krve. Avšak jestliže pojem lepší neobsahuje to, co si já myslím, nýbrž pouze v tom záleží dobrost, zachraňovat sebe i své věci, a přitom být jakýkoli, tu se stává směšným to tvé hanění i stavitele strojů i lékaře i všech ostatních umění, která jsou vytvořena pro záchranu. Ale, můj drahý, viz, zdali ušlechtilé a dobré není něco jiného nežli zachraňovati a býti zachraňován. Možná totiž, že tuto věc, žít kratší nebo delší čas, má opravdový muž nechat být a nemá lpěti na životě, nýbrž má tyto věci odevzdati bohu a uvěřit ženám, že nikdo nemůže uniknouti svému osudu,⁷⁴ a má hledět na druhou věc, jakým způsobem by tento život, který má prožít, prožil co nejlépe, zdali 513 tak, že by se připodobňoval tomu zřízení obce, v kterém žije⁷⁵ – a podle toho tedy ty se máš nyní stát co nejpodobnějším athénskému lidu, jestliže chceš být u něho oblíben a mít velikou moc ve své obci. Viz, zdali tohle prospívá tobě i mně, aby se nám nestalo, můj drahý, co se vypravuje o těch, které strhují měsíc z nebe, o Thessalkách:⁷⁶ dobytí této moci v naší obci bude nám spojeno s nasazením toho, co máme nejmilejšího.

Jestliže však se domníváš, že tě některý člověk naučí nějakému takovému umění, které tě udělá velmi mocným v této obci, aniž bys byl podoben jejímu zřízení, ať v lepším nebo v horším směru, nesprávně uvažuješ, jak se mi zdá, Kallikle; nestačí totiž být pouhým napodobitelem, nýbrž musíš jim být od přirozenosti podoben, jestliže chceš mít opravdový úspěch v přátelství s démem athénským, a ví bůh, i s Démem Pyrilampovým.⁷⁷ Kdo tě tedy udělá jemu nejpodobnějším, ten tě učiní, když toužíš být politikem, odborníkem v politice i v rétorice; neboť každý má rád, když se mluví řeči podle jeho vlastního způsobu, kdežto na cizí způsob se mrzí – ač nemáš-li ty nějaké jiné mínění, ty máš milá duše. Máme proti tomu nějakou námitku, Kallikle?

Kall. Tak nějak – nevím, jak – se mi zdá, že máš pravdu, Sókrate, ale děje se se mnou totéž, co s většinou lidí: nejsem od tebe zcela přesvědčen.

Sókr. To proto, Kallikle, že láska, kterou tě poutá démos⁷⁸ a která je v tvé duši, se staví proti mně; ale jestliže budeme opět a opět prohlížet tyto samé věci, budeš přesvědčen. Nuže d vzpomeň si, že jsme řekli, že jsou dva druhy činností směřujících k pěstování jednak těla, jednak duše, jeden hledící na libost, druhý, při kterém se člověk nechce zavděčiti, nýbrž usilovně bojuje, hledící na největší dobro. Nebylo to tohle, co jsme tehdy zjistili?

Kall. Ovšemže.

Sókr. A není-li pravda, že jeden druh, ten, který směřuje k libosti, je nedůstojný a není to nic jiného než lahodění, ano?

Kall. Budiž ti to tak, jestliže chceš. e

Sókr. A druhý způsob, aby to, co pěstujeme, bylo co nejlepší, ať to je tělo nebo duše?

Kall. Ovšemže.

Sókr. Nemáme se tedy snad přičiňovat, abychom takto pěstovali svou obec i své spoluobčany, že bychom samy občany dělali co nejlepšími? Neboť bez této věci, jak jsme nalézali předtím, není nic platno poskytovat nějaké dobrodiní, jestliže 514

totiž u těch, kteří hodlají získat buď mnoho peněz nebo vládu nad někým nebo kteroukoli jinou moc, nebude ušlechtilé a dobré smýšlení. Řekneme, že tomu tak je?

Kall. Ovšem, je-li ti libo.

Sókr. Nuže, Kalliklee, kdybychom se s úmyslem být veřejně činní navzájem pobízeli k stavění, k provádění největších staveb, buď hradeb nebo loděnic nebo chrámů, zdalipak bychom nemuseli prozkoumat sebe samy a nejprve vyšetřit, zdali rozumíme tomu umění stavitelství, či nerozumíme, a u koho jsme se mu naučili? Ano, či ne?

Kall. Ovšemže.

Sókr. Za druhé jistě to, zdali jsme kdy soukromě vystavěli nějakou stavbu, buď pro některého z přátel nebo pro sebe samy, a zdali je tato stavba krásná, či ošklivá. A kdybychom při tom zkoumání nalézali, že naši učitelé byli dobří a proslulí a že jsme vystavěli mnoho krásných staveb, jednak společně se svými učiteli, jednak i po odloučení od nich sami o sobě, tehdy, když by tomu s námi tak bylo, bylo by rozumné dáti se do děl veřejných; pakli bychom nemohli poukázat ani na svého učitele ani se vykázat stavbami, buď že bychom neměli žádnou nebo sice mnoho, ale takových, které by za nic nestály, tu by věru bylo nerozumné pokouseti se o veřejné stavby a vespolek se k nim pobízet. Řekneme, že to je správná řeč, či ne?

Kall. Ovšemže.

Sókr. Tak je tomu jistě se vším, například kdybychom se při pokuse o veřejnou činnost navzájem pobízeli, vydávající se za schopné lékaře, podívali bychom se jistě já na tebe a ty na mne: „Nuže, pro bohy, jak se má sám Sókratés se zdravím svého těla? Nebo byl již někdo jiný přičiněním Sókratovým zbaven nemoci, buď otrok nebo svobodný?“ A já, myslím, bych se díval na podobné věci u tebe; a kdybychom nalézali, že se naším přičiněním nezlepšil zdravotní stav nikoho ani z cizinců ani z města, ani muže ani ženy, tu by, Kalliklee, ví bůh, bylo věru směšno, aby lidé dostoupili takového stupně nerozumnosti, že dříve, než by-

chom v soukromí mnoho vykonali jakž takž a také mnoho s úspěchem a než bychom se dostatečně vycvičili ve svém umění, že bychom se pokoušeli, jak se říká, učit se hrnčířství na džbánu⁷⁹ a i sami se pokoušeli být veřejně činní i jiné také- vé k tomu vybízeti: nezdá se ti nerozumným takto jednat?

Kall. Arciže.

Sókr. A nyní, příteli, když se ty sám právě začínáš zabývat veřejnou činností a také mne k ní vybízíš a káráš mě, že se jí nezabývám, měli bychom se navzájem prozkoumat: „Podívejme se, Kalliklés už udělal lepším někoho z občanů? Jest někdo, kdo byl dřív špatný, nespravedlivý, nezřízený a nerozumný a přičiněním Kallikleovým se stal ušlechtilým a dobrým, buď cizinec nebo z města, buď otrok nebo svobodný?“ Pověz mi, Kalliklee, co řekneš, bude-li se tě někdo takto dotazovat? Kterého člověka budeš jmenovat, že jsi ho udělal svým stykem lepším? Proč váháš odpovědět, je-li pravda, že je tu nějaké tvé dílo vykonané ještě v soukromí, dříve než ses pokoušel o činnost veřejnou?

Kall. Chceš mít vždycky vrch, Sókrate.

Sókr. Ale vždyť se netáži proto, že bych chtěl mít vrch, nýbrž že doopravdy chci vědět, jakým způsobem by se měla podle tvého mínění u nás vésti správa veřejného života. Budeš se nám snad starat, až přijdeš k obecním věcem, o něco jiného, než abychom my občané byli co nejlepší? Což jsme už několikrát souhlasně neuznali, že tohle má dělat politik? Uznali jsme, či ne? Odpovídej! Uznali jsme, já odpovídám za tebe. Jestliže tedy má dobrý muž opatřovat své obci toto, nyní si vzpomeň na ony muže, o kterých jsi mluvil před malou chvílí, a řekni mi o nich, zdali se ti ještě zdá, že byli dobrými politiky, Periklés, Kimón, Miltiadés a Themistoklés.

Kall. Zajisté.

Sókr. Tedy jestliže byli dobří, je patrné, že každý z nich dělal své spoluobčany z horších lepšími. Dělal, či ne?

Kall. Ano.

Sokr. Tedy když Periklés začal řečnit před lidem, byli tenkrát Athéňané horší, nežli když řečnil naposled?

Kall. Snad.

Sokr. Ne snad, můj milý, nýbrž nutně to vyplývá z uznané myšlenky, je-li pravda, že on byl dobrý politik.

Kall. Nu a co?

c *Sokr.* Nic. Ale řekni mi ještě tohle, zdali se říká o Athéňanech, že se činností Perikleovou stali lepšími, či zcela naopak, že byli od něho zkaženi. Já totiž slyším, že Periklés udělal Athéňany línými, zbabělými, žvanivými a chtivými peněz, když jim první stanovil platy za občanské úkony.⁸⁰

Kall. To jsi slyšel od těch s rozbitýma ušima,⁸¹ Sókrate.

Sokr. Ale tohle už nemám z doslechu, nýbrž vím to jistě, já jako ty, že zpočátku byl Periklés ve vážnosti a že ho Athéňané neodsoudili žádným potupným rozsudkem, dokud byli horší; avšak když se jeho působením stali dokonalými, odsoudili Perikleia na konci jeho života pro krádež a málem by ho byli potrestali i smrtí, patrně jako člověka nedobrého.⁸²

Kall. A co? Proto snad byl Periklés špatný?

Sokr. Aspoň kdyby byl takový opatrovatel oslů, koní a volů, jistě by se zdál špatným, kdyby se ukázalo, že v době, kdy je přijal do své péče, ani ho nekopali ani netrkali ani nekousali, a on způsobil, že z divokosti tohle všechno dělají. Či se ti nezdá špatným b kterýkoli opatrovatel kteréhokoli zvířete, který přijme zvířata krotší a udělá je divočejšími, než je přijal? Zdá se ti, či ne?

Kall. Ovšemže, abych ti udělal po vůli.

Sokr. Udělej mi tedy i tohle k vůli a odpověz: Je i člověk jeden z živočichů, či ne?

Kall. Ano, jak by ne?

Sokr. Nepečoval Periklés o lidi?

Kall. Ano.

Sokr. Nuže tedy zdalipak by se nebyli měli, jak jsme právě uznávali, státi jeho působením z nespravedlivějších spravedlivějšími, jestliže je pravda, že o ně pečoval on, dobrý politik?

Kall. Ovšemže.

Sokr. A spravedliví jsou jistě mírní, jak řekl Homér;⁸³ co říkáš ty? Není tomu tak?

Kall. Ano.

Sokr. Avšak on je věru udělal divočejšími, než jak je přijal, a to proti sobě samému, čeho by si byl nejméně přál.

Kall. Chceš, abych s tebou souhlasil?

Sokr. Ano, jestliže se ti zdá, že mám pravdu.

Kall. Tedy budiž tomu tak.

Sokr. Jestliže je učinil divočejšími, jistě také i nespravedlivějšími a horšími?

Kall. Budiž.

Sokr. Podle toho tedy Periklés nebyl dobrým politikem.

Kall. Ty říkáš, že ne.

Sokr. Ví bůh, že také ty, podle toho, co jsi uznával. Ted' mi zase pověz o Kimónovi:⁸⁴ nevypověděli ho ti, které pěstoval, ostrakismem z obce, aby po deset let nezaslechli jeho hlasu? A neudělali Themistokleovi zrovna totéž a nepotrestali ho k tomu vyhnanstvím?⁸⁵ A neodsoudili Miltiada Marathónského k tomu, aby byl vhozen do propasti, a nebyl by tam býval vskutku uvržen, kdyby nebyl zakročil úřadující člen rady?⁸⁶ A přece, kdyby to byli bývali dobří muži, jak ty tvrdíš, nikdy by se jim tyhle věci nebyly staly. Jistě nevidíme, že by dobří řidiči vozů zpočátku pevně seděli na vozech, ale když si své koně vypěstují a sami se stanou lepšími vozataji, tehdy že by vypadávali; není tomu tak ani při vozatajském umění, ani v žádné jiné činnosti; či tobě se zdá, že ano?

Kall. To ne.

Sokr. Pravdivá tedy byla, jak se podobá, výše řečená slova, že se, pokud víme, nevyskytl v této naší obci žádný dobrý politik. Ty jsi uznával, že za naší doby žádný, ale za dřívější že jistě takoví byli, a vybral jsi za příklad tyto muže; avšak o nich se ukázalo, že byli rovni nynějším, takže jestliže byli řečníky, neužívali ani pravé rétoriky – neboť to by byli nepadli – ani rétoriky lahodící.

Kall. Avšak žádný z nynějších politiků, Sókrate, nikdy nevykoná ani zdaleka takové činy, jaké vykonal kterýkoli z těchto.

Sókr. Můj drahý, ani já nekárám ty muže jakožto služebníky obce, ale zdá se mi, že byli služebnější než nynější a dovednější pro to, aby opatrovali obci, čeho si žádala. Ale aby dávali těm žádostem jiný směr a nepovolovali jim, přemlouvajíce a donucující k tomu, čím by se občané byli měli státi lepšími, v tom se oni politikové takřka nic nelišili od nynějších; a to jest jediný úkol dobrého politika. Co se týče zřizování lodí a hradeb a loděnic a mnoha jiných takových věcí, i já s tebou souhlasím, že v tom byli oni schopnější nežli nynější. Směšnou tedy věc děláme já a ty ve své rozmluvě; neboť po všechn ten čas, co spolu rozmlouváme, bez přestání se stále točíme kolem jedné a téže věci a navzájem si nerozumíme. Já aspoň myslím, že jsi mnohokrát uznal a pochopil, že tahle pěstíci činnost je i v oboru těla i v oboru duše dvojí; jedna je služebná, kterou je možno opatrovati pokrm, kdykoli naše těla mají hlad, a nápoj, kdykoli žízň, a kdykoli mrznou, oděv, pokrývky, obuv a jiné věci, kterých si obyčejně těla žádají – a schválně ti uvádím tytéž příklady, abys to snáze pochopil. Opatřovatelem těchto věcí jest buď kramář nebo obchodník nebo výrobce některé z těchto věcí, pekař nebo kuchař nebo tkadlec nebo švec nebo koželuh; a tu není divu, že když je takovým opatrovatelem, že se zdá sám sobě i ostatním lidem pěstitelem těla každému, kdo neví, že vedle všech těchto umění jest zvláštní umění gymnastické a lékařské, jež jest vskutku pěstování těla a kterému také přísluší vládnouti nade všemi těmito uměními a užívati jejich výkonů, protože ví, který druh jídel nebo nápojů je prospěšný pro zdraví těla, kdežto všechna tahle ostatní umění to nevědí. Proto tedy jsou mezi činnostmi zabývajícími se tělem ta ostatní umění otrocká, služebná a sprostá, kdežto umění gymnastické a lékařské jsou po právu jejich pány.

Že je tomu právě tak i v oboru duše, někdy se mi zdá, že to

chápeš, když to pravím, a souhlasíš, jako bys věděl, co říkám; ale za malou chvíli přicházíš s tvrzením, že v naší obci byli dokonalí politikové, a když se tě ptám, kteří, ukazuješ mi, jak se mi zdá, lidi v politice velmi podobné těm, jako kdybys mi v oboru gymnastiky na mou otázku po dobrých pěstitelích těla buď z minulé nebo z přítomné doby zcela vážně tvrdil, že to je pekař Thearión a Mithaikos, spisovatel díla o sicilském kuchařství, a vinárník Sarambos,⁸⁷ to že byli neobyčejní pěstitelé těl, jeden že měl podivuhodné koláče, druhý masa, třetí vína. Tu by ses snad zlobil, kdybych ti já řekl: „Človče, nic nerozumíš gymnastice; ty mi jmenuješ přísluhovatele a dodavatele žádostí, kteří však ničemu řádnému o nich nerozumějí, kteří při příležitosti naplní a vykrmí lidem jejich těla, budou od nich chváleni, ale přitom jim zkazí i staré maso; ale oni ve své nezkušenosti nebudou dávat vlnu svých nemocí a ztráty starého masa svým hostitelům, nýbrž až jim o mnoho později někdejší přesycování přinese nemoc, protože se dělo nezdravě, budou vinit a kárat ty a těm, budou-li moci, udělají něco zlého, kteří jim tehdy budou právě nablízku a budou jim něco radit, kdežto ony dřívější, právě viníky svého neštěstí, budou velebit.“

I ty, Kallikle, děláš nyní něco tomuto velmi podobného: velebíš lidi, kteří hostili Athéňany, častující je tím, čeho si žádali. A říká se, že oni učinili obec velikou; že však je působením oněch starých politiků zduřelá a naběhlá, to nepozorují. Neboť bez uměřenosti a spravedlnosti naplnili obec přístavy a loděnicemi a hradbami a poplatky a takovými hloupostmi; a když pak přijde tento záchvat té nemoci, současné rádcé budou obviňovat, ale Themistoklea a Kimóna a Perikleia budou velebit, právě viníky toho neštěstí; snad se vrhnou na tebe, nedáš-li si pozor, a na mého přítele Alkibiada, až budou pozbývat kromě toho, čeho nově nabyli, i svých starých statků, ačkoli nejste viníky toho neštěstí, nýbrž snad jen spoluviníky.

Však jest jistá nerozumná věc, která se, jak vidím, i nyní

děje a kterou slyším i o těch mužích staré doby. Pozorují totiž, že kdykoli obec jedná s některým z politiků jako s provinilcem, že to těžce nesou a nařkají, jako by se jim děly hrozné věci: když prokázali obci – tak mluví – mnoho dobrodiní, tu prý jsou od ní nespravedlivě ničení. Ta celá věc je nepravda, neboť žádný náčelník obce by nikdy nemohl být nespravedlivě zahuben od té obce samé, které stojí v čele. Skoro se totiž zdá, že se totéž stává těm, kteří se vydávají za politiky, jako těm, kdo se činí odborníky v moudrosti. Neboť i ti sofisté, muži v jiných věcech tak moudří, dělají tuhle pošetilost: tvrdí, že jsou učitelé dobrosti, a přitom mnohokrát žalují své žáky, že jim činí bezpráví tím, že jim nechtějí platit mzdu a prokazovat jim i jinou povinnou vděčnost, ačkoli jim bylo od nich prokázáno dobrodiní. Která věc by mohla být více proti rozumu než tato řeč? Jak by mohli lidé, kteří se stali dobrými a spravedlivými, když jim byla od učitele odňata nespravedlivost a dána spravedlivost, křivdit tím, co již nemají?⁸⁸ Nezdá se ti tohle podivné, příteli? – Přinutil jsi mě, Kallikleee, pronést doopravdy celou řeč, že jsi mi nechtěl odpovídat.

Kall. Ty bys nedovedl mluvit, kdyby ti nikdo neodpovídal?

Sókr. Podobá se, že ano; aspoň nyní rozprávám dlouhé řeči, když mi nechceš odpovídat. Avšak, příteli, řekni, při bohu, který chrání přátelství, nezdá se ti něčím proti rozumu, když někdo, kdo tvrdí, že někoho udělal dobrým, vytýká tomu člověku, že když jeho působením se stal dobrým a jest dobrý, že je pak špatný?

Kall. Ano, mně se zdá.

Sókr. Neslycháš takové řeči od těch, kteří tvrdí, že vychovávají lidi k dobrosti?

520 *Kall.* Zajisté; ale proč bys mluvil o bezvýznamných lidech?⁸⁹

Sókr. Co však bys řekl o těch, kteří tvrdí, že stojí v čele obce a o ni pečují, aby byla co nejlepší, a přitom si zase na ni stěžují, když se jim naskytne příležitost, jako na nejhorší? Domníváš

se, že se tihle něčím liší od oněch? Totéž, vzácný příteli, je sofista a rétor, nebo něco blízkého a podobného, jak jsem já pravil Pólovi; ale ty pro neznalost myslíš o jedné věci, o rétorice, že to je něco velmi krásného, kdežto druhou pohrdáš. Vpravdě však je sofistika o tolik krásnější věc než rétorika, oč je krásnější zákonodárství než soudnictví a gymnastika než lékařství. Já také jsem se domníval, že jedině politickým řečníkům a sofistům nenáleží, aby činili výčitky tomu, co sami vychovávají, že je k nim zlé, sice že touto samou řečí zároveň žalují i sami na sebe, že nic neprospěli těm, kterým, jak tvrdí, prospívají. Není tomu tak?

Kall. Ovšemže.

Sókr. A jedině těmto by jistě náleželo, jak se podobá, dát své dobrodiní na úvěr bez mzdy, ač je-li pravda, co říkají. Neboť když se někomu dostane nějakého jiného dobrodiní, například že se působením učitele tělocviku stane rychlým běžcem, ten by snad mohl nedat povinnou odplatu, kdyby mu učitel tělocviku dal svou práci na úvěr a ne tak, že by si s ním smluvil mzdu a nejrady zároveň s vyučováním rychlosti si bral ty peníze; vždyť lidé, myslím, nečiní bezpráví pomalostí, nýbrž nespravedlností; pravda?

Kall. Ano.

Sókr. Nuže tedy jestliže někdo odnímá právě tuto věc, nespravedlnost, nemusí se bát, že mu bude někdy učiněno bezpráví, nýbrž on jediný může bezpečně dát na úvěr toto dobrodiní, ač jestliže vskutku někdo dovede lidi činiti dobrými. Není tomu tak?

Kall. Ano.

Sókr. Z těchto důvodů tedy, jak se podobá, dávat za peníze rady jiného druhu, jako například ve stavitelství nebo v ostatních uměních, není nic ošklivého.

Kall. Podobá se.

Sókr. Ale když jde o tu věc, jakým způsobem by byl někdo co nejlepší a jak by co nejlépe spravoval svůj dům nebo svou

obec, tu se pokládá za ošklivé odepřítí radu, jestliže se za to nezaplátí; pravda?

Kall. Ano.

Sókr. Patně totiž je příčina toho ta, že jediné toto dobrodiní způsobuje v tom, komu se ho dostalo, snahu odměnití se dobrodiním, takže se to zdá krásný zjev, jestliže se dobrodinci tohoto způsobu navzájem dostane dobrodiní, pakli však ne, ošklivý. Mají se ty věci takto?

521 *Kall.* Mají.

Sókr. Určí mi tedy, ke kterému druhu péče o obec mě vybízíš, k tomu, abych vši silou pracoval, aby byli Athéňané co nejlepší, podobně jako lékař, či abych jim sloužil a hleděl se jim svým jednáním zavděčit? Řekni mi pravdu, Kalliklee, neboť jako jsi začal ke mně upřímně mluvit, je spravedливо, abys až do konce mluvil, co si myslíš. I nyní odpověz hezky přímo!

Kall. Pravím tedy, že abys jim sloužil.

b *Sókr.* To mě tedy vybízíš, ušlechtilý muži, k lahodění.

Kall. Libo-li ti, nazývej mě třeba Mysem,⁹⁰ Sókrate; neboť jestliže to nebudeš dělat –

Sókr. Neopakuj, co jsi už mnohokrát řekl, že mě připraví o život, kdokoli bude chtít, abych ti zase já neopakoval, že zbaví života člověk špatný člověka dobrého; ani mi neříkej, že c mi odejme, jestliže něco budu mít, abych zase já neřekl, že když mi to odejme, nebude toho moci dobře užít, nýbrž jako mi to nespravedlivě odňal, tak toho bude potom nespravedlivě užívat, a jestliže nespravedlivě, ošklivě, a jestliže ošklivě, zle.

Kall. Zdá se mi, Sókrate, že příliš důvěřuješ, že by se ti nic z toho nemohlo stát, jako bys žil docela stranou a nemohl být pohnán před soud od člověka snad zcela špatného a ničemného!

d *Sókr.* Jsem tedy opravdu nerozumný, Kalliklee, jestliže nemyslím, že by se v této naší obci mohlo každému cokoliv stát. Avšak tohle vím dobře, že budu-li snad postaven před soud a bude mi hrozit něco z toho, o čem ty mluvíš, bude můj ža-

lobce nějaký špatný člověk – neboť žádný řádný člověk by nepohnal před soud člověka nevinného –, a nebylo by nic divného, kdybych byl odsouzen k smrti. Chceš, abych ti řekl, proč to očekávám?

Kall. Ovšemže.

Sókr. Myslím, že já jsem jeden z mála Athéňanů, abych neřekl jediný, který pěstuje politické umění v pravém smyslu toho slova, a že jediný z lidí naší doby provozují pravou politiku. Protože tedy ty řeči, které mluvívám, nemluvívám s úmyslem se zavděčit, nýbrž se zřením na největší dobro, a ne na největší příjemnost, a nechci dělat to, co mi ty doporučuješ, „tyto chytrosti“,⁹¹ nebudu mít před soudem co mluvit. Tu mě napadá e táž řeč, kterou jsem mluvil k Pólovi; budu totiž souzen, jako by byl před dětmi souzen lékař na žalobu kuchařovu. Podívej se, jak by se hájil takový člověk postavený před tyto soudce, kdyby proti němu někdo pronášel tuto žalobu: „Děti, mnoho zlého učinil tento muž vám samým a nejmladší z vás kazí řezáním a pálením, trápí a do nesnází uvádí způsobováním hubenosti⁹² a dušením, dává nejtrpčí nápoje a nutí hladovět a žíznit – ne jako já jsem vás častoval mnoha chutnými a rozmanitými lahůdkami.“ Co by asi mohl říci lékař uvržený do tohoto zlého postavení? Kdyby řekl pravdu: „Toto všechno jsem já dělal, děti, pro vaše zdraví,“ jaký by asi strhli křik takovíto soudcové? Ne snad veliký?

Kall. Snad; musíme si to mysletí.

Sókr. Nemyslíš, že by byl ve velkých nesnázích, co říci? b

Kall. Ovšemže.

Sókr. Víím, že by se jistě i mně něco takového stalo, kdybych byl postaven před soud. Neboť nebudu moci jim jmenovat příjemnosti, které jsem jim opatřil; ty oni pokládají za dobrodiní a za prospěch, kdežto já nezávidím ani těm, kteří je opatřují, ani těm, pro které jsou takové věci opatřovány. A jestliže někdo o mně řekne, buď že kazím mladší lidi, uváděje je do nesnází, nebo že tupím starší svými trpkými slovy, pronášený-

c mi buď soukromě nebo veřejně, nebudu moci říci pravdu: „Spravedlivě já toto všechno mluvím a k vašemu prospěchu jedním, soudcové,“ ani nic jiného; a tak snad budu muset snést, cokoli mě potká.

Kall. A zdá se ti, Sókrate, že se má dobře člověk, když je v obci v takovémto postavení a není schopen sám sobě pomáhat?

Sókr. Ano, Kalliklee, jestliže má tu jednu věc, kterou jsi ty mnohokrát uznal: jestliže zjednal pomoc sám sobě tím, že se ani k lidem ani k bohům nedopustil ničeho nespravedlivého ani slovem ani činem. O tomto způsobu pomáhání samému sobě jsme totiž mnohokrát uznali, že je nejlepší. Kdyby mi tedy někdo dokazoval, že nejsem schopen poskytnouti tuto pomoc ani sám sobě, ani nikomu jinému, styděl bych se, ať bych byl usvědčován před mnoha lidmi nebo před málo nebo sám jediný od sebe jediného, a kdybych měl pro tuto neschopnost umřítí, mrzelo by mě to; ale kdybych končil život pro nedostatek lahodící rétoriky, vím dobře, že bys mě uviděl snášeti smrt lehce. Neboť samého umírání se nikdo nebojí, kdo není docela nerozumný a nemužný, ale strach je před pácháním bezpráví; vždyť přijít do říše Hádovy s duší plnou mnohých vin je nejhorší ze všech neštěstí. Jestliže chceš, jsem ochoten ti dokázat vypravováním, že tomu tak jest.

Kall. Když jsi dovyložil i ostatní věci, vylož i toto.

523 *Sókr.* Nuže poslouchej – tak začínají – velmi krásné vypravování, jež ty snad budeš pokládat za báji, jak se domnívám, já však za vypravování skutečnosti; věci, které hodlám vypravovat, budu ti vypravovat s předpokladem, že jsou pravdivé. Jak praví Homér, rozdělili si vládu Zeus, Poseidón a Plútón,⁹³ když ji dostali od otce. Byl pak za Krona ten zákon o lidech – a ještě i nyní stále jest mezi bohy –, aby ten člověk, který prožil svůj život spravedlivě a zbožně, odešel po smrti na ostrovy blažených a tam bydlil ve vši blaženosti daleko od všeho zlého, ale kdo žil nespravedlivě a bezbožně, aby šel do

žaláře pokuty a trestu, jež nazývají Tartaros. Soudci byli za Krona a ještě v novější době, za vlády Diovy, živí nad živými, a ti konali soud v onen den, kdy měl člověk skonati; tu se rozsuzovalo špatně. Tedy Plútón i správcové z blažených ostrovů šli a řekli Diovi, že jim chodí na obojí místa lidé, kteří toho nezasluhují. I řekl Zeus: „Však já tomu učiním konec. Nyní se špatně rozsuzuje. Neboť souzení podstupují soud oblečení; jsou totiž souzení zaživa. A tu mnozí,“ pravil, „kteří mají duše špatné, jsou oděni v krásná těla i v urozenost a bohatství, a když se koná soud, přicházejí jim mnozí svědkové dosvědčit, že žili spravedlivě; a tu soudcové jednak jsou od těchto uváděni ve zmatek a zároveň i sami soudí oblečení, majíce před svou duší jako závoje oči, uši i celé tělo. Toto všechno se jim staví do cesty, i jejich vlastní obleky i obleky souzených. Nejprve tedy,“ řekl, „jest učiniti konec tomu, aby napřed věděli o své smrti; nyní totiž o ní vědí napřed. Toto jest tedy již přikázáno Prométheovi, aby tomu u nich učinil konec. Dále jest je souditi svlečené ze všech těchto věcí; proto jest třeba je souditi po smrti. I soudce musí být nahý, po smrti, aby svou duší samou prohlížel samu duši každého člověka přímo po jeho smrti, beze všech příbuzných a zanechaje na zemi všechnu onu výpravu, aby bylo rozsuzování spravedlivé. Já tedy, maje známost těchto věcí dříve nežli vy, učinil jsem soudci své syny, dva z Asie, Minóa a Rhadamanthya, a jednoho z Evropy, Aiaka; tito tedy, až zemřou, budou souditi na louce, na rozcestí, z kterého vedou dvě cesty, jedna na ostrovy blažených, druhá do Tartaru. A lidi z Asie bude souditi Rhadamanthys, lidi z Evropy Aiakos; Minóovi pak dám právo rozhodovati, jestliže by ti druží dva byli na pochybách, aby se lidem dostávalo co nejspravedlivějšího rozsudku o jejich cestě.“⁹⁴

To je, Kalliklee, co jsem já slyšel a o čem věřím, že to je pravda; a z toho vypravování vychází podle mého úsudku asi toto. Smrt není, jak se mi zdá, nic jiného než rozloučení dvou věcí, duše a těla, od sebe navzájem; když pak se tedy od sebe

rozloučí, jedno i druhé z nich skoro stejně podržuje svůj stav, který mělo, i když člověk žil. Tělo má svou přirozenost i všechny zjevné známky pěstění a přestálých dějů. Tak například jestliže něčí tělo bylo zaživa velké buď od přirozenosti nebo výživou nebo obojím, i po smrti je jeho mrtvola veliká, a jestliže byl tlustý, je tlustý i po smrti a tak dále; anebo jestliže nosil dlouhé vlasy, je i jeho mrtvola vlasatá. Anebo jestliže byl někdo trestanec a měl zaživa na těle jako stopy po ranách jizvy buď od bičů nebo od jiných způsobů zranění, jest to vidět i na těle mrtvého; nebo jestliže něčí údy byly zaživa zlomené nebo vymknuté, jsou tytéž věci patrné i na mrtvém. Jedním slovem, jak měl kdo uzpůsobeno tělo zaživa, takové vlastnosti jsou patrné i po smrti, buď všechny nebo většina jich, na nějaký čas. A právě totéž je podle mého zdání i s duší, Kallikle; všechno je patrné na duši, když se svleče z těla, i přirozené znaky i dojmy, které člověk přijal do duše od každé jednotlivé věci, kterou se zabýval. Když tedy přijdou před soudce, ti z Asie před Rhadamanthya, Rhadamanthys je zastaví a prohlíží duši jednoho každého, nevěda, čím jest, ale často, chopě se velikého krále nebo některého jiného krále nebo vladaře, uvidí, že na jeho duši není nic zdravého, nýbrž že je zešlehána a plna jizev od křivých přísah a nespravedlností, kteréž známky mu vtiskl do duše každý jeho skutek, a že je všechno pokřiveno od lži a ješitnosti a nic že na ní není přímého, protože vyrostla bez pravdy; a uvidí, že duše je od zvůle, rozmařilosti, zpupnosti a nemírnosti v jednání naplněna nesouladem a ošklivostí; když pak to uvidí, beze cti pošle tuto duši hned do vězení, kde má pak snášeti náležitá muka.

Uloženo pak je každému, komu se dostává trestu, je-li od jiného správně trestán, buďto aby se stával lepším a měl z toho prospěch, nebo aby se stával příkladem pro ostatní, aby jiní vidouce utrpení, která snáší, ze strachu se polepšovali. Prospěchu nabývají s trestem od bohů i od lidí ti, kteří se proviní vinami zhojitelnými; přece však jim vzniká ten prospěch i zde i v říši

Hádově z utrpení a bolestí; neboť jinak není možno se zbavovati nespravedlnosti. Kteří se však proviní nejhoršími způsoby a pro tyto viny se stanou nezhojitelnými, z těch se stávají příklady; ti sami již nenabývají žádného prospěchu, protože jsou nezhojitelní, ale jiní nabývají prospěchu, kdo je vidí, jak navždy trpí největší a nejbolestnější a nejzroznější muka, jsouce tam v Hádu v tom žaláři vystaveni přímo jako příklady, na podívanou a na výstrahu nespravedlivým, kteří tam kdy přicházejí. Z těch bude jedním podle mého soudu i Archeiaos, je-li pravda, co říká Pólos, i každý jiný, kdokoli je takovým tyranem; domnívám se pak, že se mezi tyto výstražné příklady dostali většinou lidé z třídy tyranů, králů, vladařů a politiků, neboť ti se pro svou volnost jednání dopouštějí největších a nejbezbožnějších provinění. Svědčí o tom i Homér; ti totiž, kteří jsou podle jeho líčení v Hádu na věčné časy trestáni, Tantalos, Sisyfos a Tityos,⁹⁵ jsou králové a vladaři; ale o Thersitovi⁹⁶ a o kterémkoli jiném špatném člověku soukromém nikdo v žádné básni nevypravuje, že je trápen velikými tresty jakožto nezhojitelný – proto, tuším, že neměl moci; proto také byl šťastnější nežli ti, kteří měli moc. Jistě, Kallikle, z mocných bývají ti lidé, kteří se stávají i velmi špatnými; ale nic nepřekáží, aby se i mezi těmito vyskytovali mužové dobří, a ti velmi zasluhují našeho obdivu. Je totiž těžké, Kallikle, a hodno veliké chvály, jestliže ten, komu se dostane veliké zvůle k nespravedlivému jednání, prožije svůj život spravedlivě. Takových bývá málo; ale i zde i jinde byli a myslím budou lidé dokonalí v této ctnosti spravedlivě spravovat, cokoli se jim svěří. Jeden z nich, a to velmi slavný i u ostatních Hellénů, byl Aristeidés, syn Lysimachův;⁹⁷ ale většina mocných, vzácných přáteli, jsou špatní lidé.

Jak jsem tedy řekl, když ten Rhadamanthys některého takového dostane, jiného o něm neví nic, ani kdo je ani z jakého rodu, jenom že je to nějaký špatný člověk; a když to uvidí, pošle ho do Tartaru a opatří ho zvláštním znamením, zdali se

- c mu zdá zhojitelným, či nezhojitelným; ten pak, když tam přijde, trpí to, co mu náleží. Někdy zase uvidí jinou duši, která žila zbožně a ve styku s pravdou, duši muže, který žil pro sebe v soukromí, nebo některého jiného, nejčastěji, jak já myslím, Kalliklee, filosofa, který si ve svém životě hleděl svého a neoddával se mnohodělnosti; tu je potěšen a pošle ji na ostrovy blažených. Právě totéž dělá i Aiakos – jeden i druhý z nich soudí drže v rukou soudcovskou hůl –, ale Minós sedí a dozírá,
- d jediný drže zlaté žezlo, jak praví u Homéra Odysseus,⁹⁸ že ho viděl,

se zlatým žezlem v rukou jak mrtvých duše tam soudí.

- Já tedy, Kalliklee, jsem tímto vypravováním přesvědčen a hledím, abych ukázal tomu soudci duši co nejzdravější; nechám tedy být pocty lidí a pěstuje pravdu doopravdy se vynasnažím,
- e abych žil a také, až budu umírat, umíral co možná nejlepší. Vybízím pak i všechny ostatní lidi, pokud mohu, a také i tebe – odpovídaje tak tvému vybízení – k tomuto životu a k tomuto zápasu, který já stavím nad všechny u nás obvyklé zápasy, a mám ti za zlé, že nebudeš s to si pomoci, až ti nastane soud, o kterém jsem právě mluvil, nýbrž až přijdeš před toho soudce, syna Aiginina,⁹⁹ a on se tě chopí a povede tě k sobě, ty tam budeš stát s otevřenými ústy a budeš mít závrať ne méně než já tady
- 527 a snad tě někdo i po lóci potupně udeří a všelijak tě pohaní.

- Snad se ti tedy tyto názory zdají jako babskou pohádkou a pohrdáš jimi; a nebylo by nic divného jimi pohrdati, kdybychom hledající mohli naléztí názory lepší a pravdivější, než jsou ony. Takto však vidíš, že vy tři, kteří jste nejmoudřejší z nynějších Hellénů, ty a Pólos a Gorgias, nemůžete dokázat,
- b že je třeba žítí nějakým jiným způsobem než právě tímto, který se ukazuje prospěšným i na onom světě. Naopak, v tak velikém množství myšlenek proti ostatním vyvráceným pevně stojí jedině tato myšlenka: máme se více stříci, abychom nečinili

bezpráví, než abychom je nesnášeli, a muž se má nade všechno více přičiňovat ne o to, aby se zdál dobrý, nýbrž aby byl dobrý, a to i v soukromém i ve veřejném životě; jestliže pak se stane, že je někdo v něčem zlý, má býti trestán, a to je druhé dobro – první je býti spravedliv –, totiž trestem platit pokutu, a tak se stáváti spravedlivým; máme se vyhýbatí všemu lahodění, ať jde o nás samy nebo o ostatní, o málo lidí i o množství; a rétoriky i veškerého jiného jednání jest takto užívat vždy k spravedlivému účelu.

Poslechni mne tedy a pojď spolu se mnou tam, kde budeš šťasten i zaživa i po smrti, jak ukazuje naše rozprava. A nebraň se, jestliže bude tebou někdo chtít opovrhovat jako nerozumným a jestliže tě pohaní, ano, při Diovi, klidně snes i ten potupný políček; neboť se ti nestane nic hrozného, jestliže se budeš cvičit v dobrosti a budeš vskutku řádný člověk. A teprve potom, až se takto společně vycvičíme, tehdy už se dáme – bude-li se zdát potřebí – do politiky, nebo tehdy budeme rozvažovat, o čemkoli by se nám zdálo, když budeme k uvažování schopnější, než jsme nyní. Je totiž ošklivé, když se takoví lidé, jakými se nyní ukazujeme, vypínají, jako by byli kdovíco, lidé, kteří nikdy nemají o týchž věcech téhož mínění, a to o věcech nejdůležitějších – takového stupně nevzdělanosti jsme došli. Vezměme si tedy jako za vůdce tu myšlenku, která se tu nyní objevila a která nám ukazuje, že tohle je nejlepší způsob života – cvičit se v spravedlnosti i v ostatní dobrosti a tak žít i umírat. Této myšlenky tedy následujme a vybízejme k následování i ostatní lidi, a ne té, které ty důvěřuješ a ke které mne vybízíš; neboť ta je bezcenná, Kalliklee.

Gorgias

- 1 *Rozmluva*, prostředek metody Sókratovy, postavena s důrazem proti Gorgiově *přednášce*.
- 2 Bratr Aristofóntův byl malíř Polygnótos.
- 3 Slova „honosím se, že jsem...“ užívají u Homéra hrdinové mluvíce o svém rodě.
- 4 Gorgias bez rozpaků souhlasí s náповědí Sókratovou, že rétorika podává i *věcné* vzdělání; této věci užívá později Sókratés k vyvrácení Gorgiova pojetí rétoriky.
- 5 Ponechávám řecký název pro to, čemu říkáme nyní „tělesná výchova“.
- 6 Nauka o číslech (ἀριθμητική) je nauka teoretická, počítáctví (λογιστική) praktická.
- 7 Hra *petteia*, při níž se posunovaly kaménky na hrací desce, srv. u nás mlýnek, šachy a dámu, byla u Řeků velmi rozšířena a Platón ji často připomíná ve vlastním smyslu i v obrazech. Vedle matematických věd ji staví zde i na jiných místech proto, že při ní nerozhoduje náhoda, nýbrž důmysl hráčů.
- 8 Jestliže někdo dával na sněmu návrh lišící se jen v některé věci od návrhu již podaného, vyjádřil části shodné formulí „v ostatních věcech jako...“
- 9 Druh písní zpívaných při symposiích.
- 10 Přeložití věrně řeckou definicí περιθους δεμιουργός εστιν ἱητορικὴ je velmi nesnadné proto, že nemáme slova, které by odpovídalo řeckému *demiúrgos*, jež označuje v nejširším smyslu řemeslníka, výrobce, umělce, mistra, odborníka, znalce, ani slova, které by jako řecké *peithein* znamenalo přesvědčování, přemlouvání i svádění zároveň, tedy obecně „způsobovati změnu mínění a jednání“.
- 11 Jmenovati místo, pro které byl ten nebo onen obraz namalován nebo kde se chová, pokládá Sókratés za potřebno, aby se odlišil výtvar jednoho malíře od obrazu shodného námětem a namalovaného jiným malířem.
- 12 Příčiněním Perikleovým bylo město Athény spojeno se svými přístavy Peiraicem a Falérem tak řečenými dlouhými zdmi; nejprve byly vystavěny zeď severní a jižní (falérská) a později, kolem r. 445 př. Kr., severní. Viz F. Groh, *Topografie starých Athén*, str. 137.
- 13 Pólos se vměšuje do rozmluvy prudkými výčitkami Sókratovi, jejichž překotná horlivost je v řeckém originále vystižena trhanými větami.
- 14 Když překládáme slovem „umění“ řecké slovo *techné*, rozumíme uměním odbornou činnost metodicky řízenou teorií; srv. slova Sókratova: „a já nenazývám uměním to, co je bez rozumového výkladu“ (*Gorg.* 465a5–6).
- 15 Pólos napsal podle toho teoretický spis o rétorice, v němž asi dokazoval, že zkušenost, zběhlost (ἐμπειρία) je základem umění (τέχνη): srv. jeho slova o zkušenosti (*Gorg.* 448c–449a).
- 16 V orig. κομμωτική, což znamená veškerou umělou úpravu těla česáním, líčením, strojením apod.
- 17 Lahodivá dovednost nemůže něco *poznati*, protože poznání (*gnósis*) je výsledek rozumového myšlení v pojmech; může jen pozorovati a vnímati smysly (*aisthésis*). Představou „zasahování“ se rétorika srovnává se střelením do cíle.
- 18 Jestliže nazývá Sókratés matematickou úměru výrazem geometrií, činí tak po způsobu řeckém: Řekové, neuvádějíc čísel obecných, vyjadřovali matematické pojmy geometrickými tvary.
- 19 Podle učení Anaxagorova vznikl svět tím, že duchový činitel rozum (νοῦς) uspořádal hmotné částičky, jež byly předtím v neuspořádané směsi.
- 20 „Mít rozum“ znamená v této souvislosti „mít rozumové vědění“.
- 21 Pólos se obrací k posluchačům s kritikou zdánlivé Sókratovy

- nechápanosti; podobně Kalliklés v 489b6: „Tenhle muž nepřestane žvanit.“
- 22 Pólos užíval po příkladu Gorgiově řečnických figur; Sókratés napodobuje tento jeho způsob asonancí v oslovení ὦ λῴπτε Πῶλε.
- 23 Ironie, po níž následuje tatáž myšlenka pověděna přímo.
- 24 Archelaos vládl v Makedonii v letech 413–399 př. Kr. Způsob, jakým jej líčí Platónův Pólos, je velmi jednostranný, neboť Archelaos se za své vlády velmi zasloužil o Makedonii a zejména také o zušlechtnění její vzdělanosti vzdělaností helénskou.
- 25 Sókratés uvádí jako svědky proti sobě význačné muže a rodiny z athénské politické života. Nikias byl athénský vojevůdce, významný zvláště za války peloponéské, přívrženec mírného křídla aristokracie. Aristokratés náležel k aristokracii směru oligarchického. Trojnožky Nikiovy a jeho bratří byly trojnožky chóregické, jaké stavěli občané na památku vítězství pěveckého sboru, s kterým vystoupili o pěveckých závodech. Dionysion byl posvátný okres boha Dionysa na jihovýchodním svahu athénské Akropole. O problému tak řečeného pomníku Nikiova vykládá F. Groh, *Topografie starých Athén*, str. 289–293.
- 26 Sókratés vlastně nemluvil o dobrém, nýbrž o užitečném, prospěšném. V důkazu vzniká logická nepřesnost, způsobená dvojným významem slov ἀγαθόν (dobré) a κακόν (zlé), jichž se užívá i ve smyslu čistě etickém i se zřením na prospěšnost.
- 27 Důkaz Pólův vedle důkazu Sókratova. Srovnání obou důkazů ohlásil Sókratés již výše, viz 472c5: „Postavme je tedy vedle sebe a podívejme se, zdali se budou od sebe vespolek něčím lišit.“
- 28 V překladu je třeba užítí o trestaném tohoto rčení ve významu rčení „býti trestán“, protože v Platónově myšlení není snášení trestu jen něco pasivního, nýbrž je to zároveň mravní čin trestaného.
- 29 Na nepříteli musí být nechána největší vina; ta by se zmenšo-

- vala, kdyby snad svým nespravedlivým jednáním toliko odplácel za křivdy na něm páchané.
- 30 Styky Sókratovy s mladým krasavcem Alkibiadem byly vykládány ve smyslu erotickém; oslavou těchto styků je řeč Alkibiadova v Platónově *Symposiu*.
- 31 Slovní hříčka, pro jejíž vystižení bylo nutno v překladu ponechat řecké slovo *démos* (lid). Pyrilampés byl bohatý Athénian, přítel Perikleův. Jeho syn Démos byl pověstný krasavec; že měl milovnický, je vidět i z Aristofanovy komedie *Vosy*, v. 98. Kallikleově lásce k athénskému lidu je rozumět tak, že Kalliklés vyhledává přízně lidu, aby se domohl vůdčího místa v politickém životě.
- 32 „Při psu“ je pověstné zařkávání Sókratovo místo jména boha; „bohu Egypťanů“ dodává Sókratés žertovně s narážkou na egyptský kult zvířat. Egyptský bůh Anúbis byl zobrazován s hlavou šakalí, kterou Řekové a Římané pokládali za hlavu psí.
- 33 Důrazně místo „nebudeš souhlasit sám se sebou“; „nesouhlasit sám se sebou“, tj. nebýti v duši vyrovnán, je i jinde Platónovi výrazem nejhoršího stavu člověka.
- 34 Čtu rukop. variantu κατεγέλα, Burnet καταγελάv.
- 35 Nadarmo tvrdil Kalliklés, že filosofie je hračka nedůstojná dospělého člověka, že mravnost je slabošská konvence, již je dáváno jméno zákon, *nomos*, nad níž však vítězí a v budoucnosti jistě zvítězí příroda, *fysis*.
- 36 Slovy „míti více“ překládám doslova řecké rčení πλεον ἔχειν, jež vzniklo z hmotného pojmání přednosti, výsad, vynikání.
- 37 Báseň Pindarova, z které jsou citovány verše, není zachována. Pindarova slova o zákonu, králi všech, uvádí, ale v poněkud jiném smyslu, již Hérodotos (*Hist.* III, 38). Text Platónova citátu není nepochybný. Sókratés se vrací k tomuto citátu níže (483b–c), ale spojuje slova Pindarova s výkladem Kallikleovým, jako by Pindaros mluvil o právu *přirozeném*; stejně tak pojímá slova Pindarova i v *Leg.* 690b, 715a. Ani výklad citátu není nesporný; mohl by se vyložit i ve smyslu „provádí

- největší násilí, čině je právem“. Kalliklés pojímá Pindarův zákon jako přirozené právo silnějšího; u Pindara byl asi čin Hérakleův proto ospravedlněn, že jej za spravedlivý uznal souhlas bohů a lidí.
- 38 Géryonés byl podle řeckého mýtu trojtělý obr, jenž měl na ostrově Erythei velká stáda skotu. Héraklés dostal od Eurysthea mimo jiné těžké úkoly i ten, aby tato stáda přihnal. Héraklés to vykonal a usmrtil přitom i hlídače stád i samého Géryona. Viz o tom L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 157 n.
- 39 Kalliklés pronáší mínění opačné proti mínění Platónovu; Platón soudil, že se mají mladí lidé zabývat odbornými vědami, kdežto filosofie že náleží teprve věku dospělému.
- 40 Citované verše pocházejí z Euripidovy tragédie *Antiopé*, zachované jen ve zlomcích; také níže (viz pozn. 42) se dovolává Kalliklés této tragédie.
- 41 Míněn je Homér, u něhož shromáždění mužů (ἀγογή) má epitheton κωιδάμειρα a u něhož (*Il.* IX, 440 n.) Foinix praví o Achilleovi, že na počátku trójské výpravy nebyl znalý ani boje ani shromáždění (= porad), „kde se vyznamenávají muži“.
- 42 Hrdinové Euripidovy tragédie *Antiopé*, synové Antiopini. Amfión byl jemný a měl zálibu v hudbě, Zéthos byl hrubší a měl rád drsný život pastýřský a lovecký; viz o tom L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 174. V Euripidově tragédii byla scéna, v které jeden bratr druhému dokazoval přednost svého způsobu života.
- 43 Tento citát i citáty následující jsou z Euripidovy *Antiopé*.
- 44 Z těchto mužů je poněkud známější jen Andrón; je připomenut také v dialogu *Prótagoras* (315c) mezi posluchači sofisty Hippia.
- 45 Viz pozn. 37.
- 46 Jméno Zéthovo (viz. pozn. 42) je tu ironicky místo jména boha.
- 47 Méně obvyklé slovo „dobrost“ pokládám za nejvhodnější překlad řeckého slova *areté*, jež bývá obyčejně překládáno slovy „ctnost“, „dokonalost“, „zdatnost“ aj.

- 48 Citát je z tragédie *Polyidos*.
- 49 Míněn je snad Filolaos, pythagorejec doby Sókratovy.
- 50 V řečtině je poměr těchto dvou představ upevněn podobností slov *sóma* (tělo) a *séma* (hrob).
- 51 Míněn je snad buďto Empedoklés (ze Sicílie) nebo Filolaos (z Itálie); pomyslelo se i na básníka Sófrona.
- 52 První slovní hříčka se zakládá na zvukové podobnosti slov πιδανόν (schopnost dáti se přemluvit) a πειστικόν (schopnost uvěřiti) se slovem πιδος (sud); druhá na podobnosti slov ἀνόητος (nerozumný) a ἀμύητος (nezasvěcený, ale také – pro původní význam základního slovesa μύειν = zavírat se – nezavřený). V překladu těchto významných slovních hříček napodobiti asi nelze.
- 53 Jméno *Hádés* (Ἅιδης) bývalo uváděno v souvislost se slovem *aidés* (αἰδής = neviditelný).
- 54 Řečeno se zřetím na předcházející větu Kallikleovu „když má člověk všechny jiné žádosti a může je ukojovat“.
- 55 S komickou vážností je jmenován Kalliklés svým plným občanským jménem, jako by byl prohlašován nějaký jeho návrh v národním shromáždění. Podobně níže „Sókratés z dému Alópeké“.
- 56 Mystéria pořádaná v Attice v kultu bohyně Démétrý byly dvoje, malá, konaná na jaře v Athénách, a velká, konaná na podzim v Eleusině; zasvěcení do malých mysterií bylo podmínkou a přípravou k zasvěcení do velkých. Viz o tom L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 124 n. Sókratés zde ironicky vytýká Kallikleovi, že se dívá příliš pohrdavě na domnělé malichernosti dialektické metody.
- 57 Viz 467c–468b.
- 58 Viz 464–466.
- 59 Skladatel dithyrambů za války peloponnéské; náležel mezi novotáře, kteří se uplatňováním umělé hudební složky lišili od staršího slohu. Kinésiovi se posmívali komičtí básníci, také Aristofanés.

- 60 Úsudek o tragédii podaný na tomto místě a začínající se touto ironickou otázkou shoduje se s odmítnutím tragédie, jež odůvodňuje Platón v *Ústavě* (*Resp.* 605–607).
- 61 Slovo *démegoria*, tvořené podobně jako *démagógia*, znamená původně „mluvení k lidu“ a také ono nabývá významu hanlivého.
- 62 Před soudem filosofie neobstojí proto mínění, že dobrými politiky byli Miltiadés, Themistoklés, Kimón, Periklés, slavení mužové athénských dějin.
- 63 Viz pozn. 21.
- 64 Epicharmos byl hlavním zástupcem sicilské dórské komedie. Jeho komedie obsahovaly mnoho mravoučných sentencí.
- 65 Řečí Zéthovou mluvil Kalliklés k Sókratovi výše, viz 485b–486b s pozn. 42.
- 66 Řecké obce dávaly mužům, kteří se o ně vynikajícím způsobem zasloužili, zejména cizím politikům a panovníkům, titul „dobrodinec“, *εὐεργέτης*; udělení toho názvu bývalo zapsáno na kamenné desce, jež pak byla veřejně vystavena.
- 67 Slova „že se má dobře“ jsou v českém překladu proti řeckému textu přidána. Řecké *εὖ πράττω* má totiž dvojí význam: 1) dobře dělám (nebo dobře jednám), 2) dobře se mám; možným významem „dobře se mám“ jsou představy „dobře jednám“ a „jsem šťasten“ značně sblíženy, a aby byla ta blízkost vystižena v překladu, byl onen význam samostatně vyjádřen onou vloženou větou. Dvojznačnost výrazu *εὖ πράττω* je významným projevem řecké etiky.
- 68 Slovem *kosmos* (*κόσμος*), znamenajícím „řád“, označil vesmír poprvé prý Pythagoras.
- 69 Geometrická rovnost, kterou zde Sókratés staví proti zásadě „mítí víc“, znamená rovnost poměrnou, úměrnou, podle níž má být každému dáno tolik, kolik mu přísluší podle jeho stavu, zdatnosti, vzdělání apod. Rovnost nehledící na úměrnost, rovnost mechanickou, nachází Platón v demokratickém zřízení a odsuzuje ji; zejména v *Resp.* 558c: „Demokracie je ... rozkošná ústava..., udělující jakousi rovnost stejně rovným i ne-

- rovným.“ Obšírně vykládá Platón o dvou druhích rovnosti v *Leg.* 757b n.; rovnost poměrnou tam nazývá nejpravdivější a nejlepší.
- 70 Srv. Homérovu *Od.* XVII, 218: „Tak jako pokaždé bůh vždy rovného k rovnému vede.“
- 71 O Pólovi viz *Gorg.* 466, o Kallikleovi 486–487.
- 72 Ne jako rétoři, kteří druhdy vystupovali v okázalém úboru; také o Gorgiovi se vypravuje, že vystupoval po příkladu Empedokleov v nachovém rouchu a se zlatými střevíci na nohou.
- 73 Míní se stavitel strojů, jakými se hájila města při obléhání, vojenský inženýr.
- 74 Víra v neuniknutelnou sílu osudu byla patrně od povýšených racionalistů pokládána za „babskou“ nevzdělanost; takové mínění pronáší o filosofii uznávající osudovou nutnost epikúrejec Velleius u Cicerona: „...quanti autem haec philosophia aestimanda est, cui tamquam aniculis et iis quidem indoctis, fato fieri videantur omnia?“ (*De natura deorum*, I, 55)
- 75 O období mezi typem státního zřízení a povahou člověka vykládá Platón v osmé knize *Ústavy*, viz *Resp.* 544–545; o povaze demokratické viz *Resp.* 559–561.
- 76 Pověstné thessalské kouzelnice byly prý druhdy trestány za své čáry od bohyně Hékaty tím, že ztrácely zrak a nemohly choditi.
- 77 Viz pozn. 31.
- 78 „Démos“ i zde v dvojím smyslu, viz pozn. 31.
- 79 Přísloví o nezkušeném člověku, který začíná napřed s nejtěžší a největší věcí.
- 80 Periklés první zavedl diety pro členy soudního výboru národa.
- 81 Mínění jsou athénští velebitelé Lakedaimonu jako vzoru dokonalého zřízení, politická strana nepřátelská demokracii. Napodobovali i svým zevnějškem Sparťany a k otužování těla provozovali také rohovnický sport.
- 82 Periklés upadl po prvních pohromách peloponnéské války v nemilost athénské demu, propadl při volbě stratégů na

- r. 430-429 př. Kr. a hned potom byl obžalován a odsouzen k peněžité pokutě pro zpronevření obecních peněz.
- 83 V *Od.* VI, 120 se Odysseus bojí, že snad přišel do země lidí, kteří jsou „násilní a divocí a nespravedliví“.
- 84 Kimón, vítěz nad Peršany u Eurymedontu r. 466 př. Kr., byl přívržencem politiky přátelské Sparťanům. Když byli Sparťané za třetí války messenské v tísní, Kimón přes odpor Efiialta, vůdce strany demokratické, dosáhl toho, že jim Athéňané poslali pomocné vojsko. Ale Sparťané athénské posily nevěřili a poslali ji domů. Tu upadl Kimón v nenávisť lidu a na návrh Perikleův byl r. 461 poslán do vyhnanství na deset let, ale byl již r. 457, zase na návrh Perikleův, povolán do vlasti.
- 85 Themistoklés, vítěz nad Peršany u Salaminu r. 480 př. Kr., způsobil si ve své vlasti nepřátelství svou cizí žádostí i násilnou ziskností; r. 471 byl z Athén ostrakismem vyobcován a usadil se v Argu, později se utekl do Malé Asie pod ochranu krále Artaxerxa.
- 86 Na marathónské vítězství nad Peršany byli Athéňané hrdí ještě po mnohá desetiletí a mnoho si zakládali na tom, že jsou potomky „bojovníků marathónských“; odtud i epiteton Miltiada, vůdce u Marathónu. Když se Miltiadovi nezdařila výprava proti ostrovu Paru r. 489 př. Kr., byl obžalován „pro podvedení lidu“ a odsouzen k peněžité pokutě; protože nemohl zaplatit, byl vsazen do vězení, kde brzy zemřel. Žalobce jeho Xantippos navrhoval mu původně trest smrti.
- 87 Jména uvedená do literatury touto zmínkou Platónovou.
- 88 Nespravedlivost je tu pojata jako nástroj křivdy.
- 89 Těmi slovy projevuje Kalliklés své pohrdání sofistů.
- 90 Kalliklés tu podle mého mínění cítí ironii v Sókratově oslovení „ušlechtilý muži“ (ὦ γενναῖοτατε) a podle toho odpovídá. Myslem se myslí otrok z Mysie; otroci z Mysie měli velmi špatnou pověst a rčení „poslední z Mysů“ (*Theaitétos*, 209b) bylo příslovečné. Podle jiného výkladu vztahuje Kalliklés jméno Mysos na tu činnost, kterou Sókratés nazývá lahoděním,

- a smysl by byl: „Nazývej, libo-li ti, to, k čemu tě vybízím, třeba činností Mysovou.“
- 91 Sókratés opakuje v jiném významu slova, kterých dříve užil Kalliklés o filosofii, viz 486-487.
- 92 Slova „do nesnázi uvádí“ jsou řečena zde jako i níže, „že kazím mladší lidi, uváděje je do nesnázi“, se zřením na to, co bylo vskutku Sókratovi vytýkáno, že úmyslně zavádí lidi do nejistoty, viz dialog *Menón*, 79e. Slovo „trápí“ je proti originálu přidáno.
- 93 O tom rozdělení vypravuje Poseidón v Homérově *Il.* XV, 187 nn. takto (překlad O. Vaňorného):
- Tré je nás rodných bratrů, jež Kronovi zrodila Rheié,
nejdříve Zeus, pak já, pak Hádés, podsvětí vládce.
V tré jest rozdělen svět, z nás každý vladařství došel
losy, jež metány byly: já dostal pěnivé moře,
abych stále v něm dlel, bůh Hádés temnotu chmurnou,
Zeus pak nebesa širá, by v nadzvduší bydlil a mračnech.
Země a vysoký Olymp jsou všechněm společny bohům.*
- 94 O nich viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 12.
- 95 O jejich trestech viz L. F. Saska – F. Groh, *Mythologie Řekův a Římanův*, str. 13.
- 96 Osoba známá z II. zpěvu Homérovy *Iliady*, člověk s nevzhledným tělem a drzou myslí, buřič, viz verše 211-219.
- 97 Za bitvy u Marathónu r. 490 př. Kr. byl jedním ze stratégů, později byl ostrakismem vyobcován z vlasti, ale vrátil se před bitvou u Salaminu; jako stratég zvítězil nad Peršany u Plataj r. 479; měl zásluhu o zřízení námořního spolku athénského. Čestné příjmení „Spravedlivý“ bylo uznáním vynikající vlastnosti jeho povahy.
- 98 Verš z *Od.* XI, 569.
- 99 Aigina byla matka Aiakova.